

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

REINTEGRACIJA STARŠEV, KI IMAJO IZKUŠNJO ZASVOJENOSTI

Mentor: Izr. prof. dr. Vito Flaker
Somentorica: As. dr. Vera Grebenc

Gaser Brigita

LJUBLJANA 2014

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Priimek in ime: Gaser Brigita

Naslov: Reintegracija staršev, ki imajo izkušnjo zasvojenosti

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Število strani: 116

Število virov: 38

Mentor: Izr. prof. dr. Vito Flaker

Somentorica: As. dr. Vera Grebenc

Ključne besede: starševstvo, zasvojenost, programi urejanja zasvojenosti, reintegracija, socialno delo

Povzetek:

Družinsko življenje je ena najstarejših oblik sobivanja ljudi. Skozi čas so se tako oblike, funkcije in vloge v družini spreminjale. Ljudje začnejo uživati droge zaradi različnih razlogov (druženje, zgledi, pripadnost, možnost zaslužka), posledice pa so vezane na družbene vloge, ki jih ima človek. Zaradi stigme (ki zaslepi vse druge lastnosti človeka, uživanje pa postavi v ospredje) užiivalcev tako lahko zgubijo stike z domačimi, otroki in službo. Miti o materinstvu in starševstvu tako postavljajo visoka pričakovanja staršem, kako skrbeti za otroke in dom. Starši, ki tako ne zmorejo v zadostni meri poskrbeti za otroke, pridejo v stik s socialno varstvenimi storitvami. Pri podpori staršem država zagotavlja oblike socialnega starševstva otrokom in podporo pri urejanju zasvojenosti staršem. V raziskovalnem delu me bo zanimalo, kako se starši in otroci usklajujejo med urejanjem zasvojenosti, kako obravnavo doživljajo starši in kako otroci. Zanima me tudi kakšne cilje imajo starši pri vključevanju v družbo, kateri so viri moči in na kakšen način jim pri tem stojijo ob strani strokovni delavci. Primerjala bom podatke staršev, ki so v program Društva Projekt Človek vključeni skupaj z otroki, in podatke staršev, ki so vključeni sami.

Summary

Family life is one of the oldest forms of cohabitation of people. In the course of time, forms, functions and roles have changed. People increase their drug consumption for various reasons (socializing, examples, affiliations, earnings opportunity), the consequences are linked to the social role of a person. Due to the stigma (that deludes all other human qualities and brings the consumption to the fore) of the abusers they can lose contacts with their family, children and job. Myths about motherhood and parenthood build high expectations to parents how to care properly for their children and their home.

Therefore, parents that aren't able to care enough for their children, make contact with social security services. In providing support for parents the state assures forms of social parenthood to children and support in suppressing addiction to parents.

In present research work I will be interested to see how parents and children are adjusting while suppressing addiction and how both are experiencing this treatment.

I should also be interested to know what parents' goals are by integrating into society and how professional workers are standing by them in this respect. I will compare the data of the parents who are involved, together with their children, in the program of the Association Project Man and the data of those who are involved alone.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

REINTEGRACIJA STARŠEV, KI IMAJO IZKUŠNJO ZASVOJENOSTI

Mentor: Izr. prof. dr. Vito Flaker
Somentorica: As. dr. Vera Grebenc

Gaser Brigita

LJUBLJANA 2014

PREDGOVOR

V tretjem letniku študija sem se v okviru enomesečne prakse vključila v Društvo Projekt Človek, Terapevtsko skupnost za zasvojene starše in njihove otroke. Imela sem možnost spoznati delovanje društva in življenjske zgodbe posameznikov. Zato sem se odločila raziskovati, kako starši usklajujejo urejanje zasvojenosti in starševstvo iz svoje perspektive. Kaj jim je v pomoč in v čem potrebujejo podporo. Namen raziskave je spoznati kontekst uporabnikov in otrok.

Na tem mestu bi se zahvalila staršem in otrokom za dragocene izkušnje, ki sem jih pridobila v času praktičnega izobraževanja in prostovoljstva. In ker so z mano podelili svoje življenjske zgodbe, da sem imela možnost izpeljati raziskavo. Hvala mentorjema dr. Veri Grebenc in dr. Vitu Flakerju za podporo, usmerjanje in pomoč pri pisanju diplomske naloge. Iskrena hvala staršema, ki sta mi omogočila študij in mi vedno stala ob strani.

KAZALO

1. TEORETSKI UVOD	8
DRUŽBENA KONSTRUKCIJA STARŠEVSTVA BIVŠIH UŽIVALCEV DORG.....	8
1.1 Odnos med starši in otroci.....	11
1.2 Pogled otroka na uživanje droge starša /staršev	14
1.3 Varna navezanost	16
1.4. Inštitucije	18
1.5. Posvojitev.....	19
1.6. Rejništvo	20
1.7. Atipčno skrbništvo starih staršev	20
TERAPEVTSKE SKUPNOSTI	21
2.1. Društvo Projekt Človek.....	22
2.2. Terapevtska skupnost za zasvojene starše in njihove otroke.....	22
2.3. Vključevanje v skupnost po zaključenem terapevtskem programu	23
POMAGAJOČI POKLICI PRI UREJANJU ZASVOJENOST	24
3.1. Koncept zmanjševanja škode.....	24
3.2. Individualno načrtovanje.....	25
3.3. Socialni kapital	25
3.4. Skupnostno socialno delo	26
3.5. Etnografski pristop v socialnem delu	27
4. PROBLEM.....	28
5. METODOLOGIJA.....	29
5.1. Vrsta raziskave, model in spremenljivke	29
5.2. Merski instrument in viri podatkov	29
5.3. Populacija in vzorčenje.....	29
5.4. Zbiranje podatkov.....	29

5.5.	Obdelava in analiza podatkov	30
6.	REZULTATI IN RAZPRAVA.....	32
6.1.	Dejavniki tveganja zasvojenosti	32
6.2.	Starševstvo pred vključitvijo v program	33
6.3.	Pomembne teme / vsebine s katerimi se uporabniki trenutno srečujejo	35
6.4.	Prisotnost otroka v programu v času urejanja zasvojenosti.....	36
6.5.	Odnos otroka do uživanja drog starša/staršev	40
6.6.	Otrokove ključne osebe	43
6.7.	Viri moči in motivacija.....	45
6.8.	Cilji pri vključevanju v družbo	46
6.9.	Lastnosti dobrega pomagajočega poklica	47
6.10.	Pomen spola pomagajočega poklica	49
6.11.	Želje po podpori v skupnosti po zaključitvi programa.....	50
6.12.	Pomisleki ali strahovi pred vrnitvijo v skupnost	51
7.	SKLEPI.....	53
8.	PREDLOGI.....	57
9.	LITERATURA.....	60
10.	PRILOGE	64
	Vprašalnik.....	64
	Preglednica osnovnih podatkov uporabnikov.....	65
	Zapisi pogovorov	66
	Določitev pojmov	84
	Odnosno kodiranje.....	105
	Izjava o avtorstvu.....	114
11.	POVZETEK	115

Kazalo tabel

Tabela 1: Načrt zbiranja podatkov	29
Tabela 2: Primer (dejavniki tveganja zasvojenosti)	31
Tabela 3: Ključna stališča staršev, ki imajo tudi otroke vključene v program:	38
Tabela 4: Stališča staršev, ki so v programu brez otrok	40
Tabela 5: Spretnosti strokovnih delavcev	47
Tabela 6: Odnos strokovnih delavcev do uporabnikov	47

1. TEORETSKI UVOD

DRUŽBENA KONSTRUKCIJA STARŠEVSTVA BIVŠIH UŽIVALCEV DORG

Statistika Društva Projekt človek (v nadaljevanju DPČ) potrjuje domnevo, da se ženske za urejanje zasvojenosti odločajo v manjšem številu kot moški. V letu 2012 je bilo v Projekt vključenih 74,25 % moških in 25,72 % žensk. (www.projektclovek.si) Zato se mi zdi pomembno omeniti širši kontekst položaja žensk. Neenak položaj v družbi se v Sloveniji ne kaže na epidemioloških kazalnikih niti ne na medicinskih kazalnikih kakovosti življenja. Kažejo pa se razlike pri samooceni zdravja v javnomnenjskih podatkih. Položaj žensk se je skozi zgodovino spreminjal, od druge polovice dvajsetega stoletja naprej na boljše. K izboljšanju je prispevalo vključevanje v plačane zaposlitve, izboljšal se je materialni položaj, ženske so začele vstopati v visokošolsko izobraževanje. Feministično gibanje je pomembno vplivalo na zagotavljanje njihovih pravic in zaščite. Zakonske zveze so se izenačile z zunajzakonskimi skupnostmi. Istočasno so bile ženske vključene v plačano delo in imele skrbstveno vlogo v gospodinjstvih. Otroke, stare starše, najstnike in partnerje so oskrbovale na treh ravneh (socialni, materialni in čustveni). Iz raziskav je razvidno, da so imajo ženske v Sloveniji najdaljši delovni urnik v Evropi. Njihova preobremenjenost v primerjavi z moškimi je razvidna iz naraščanja njihove porabe anksiolitikov, pomirjeval in sredstev proti depresiji. Reševanje državne blagajne v času krize na račun socialnih služb pa prelaga skrb z državne ravni na skrbstveno. (Ule 2013: 69–71)

Če predpostavljam, da družbena realnost med moškimi in ženskami ni enaka, lahko sklepam da je tudi izražanje stisk kulturno pogojeno. Zavirškova (1994: 180) pripisuje razlike socializacijskem vzorcu žensk. Ženska prepozna sebe preko tesnih odnosov z drugimi, potrebe drugih postavljajo pred svoje, ima nizko samozavest in prepoved izražanja jeze, kar lahko privede do odvisnosti. Posedale naj bi sicer po omamah, ki se jih da dolgo prikrivati (tablete, hrana, pomirjevala) – »tiha odvisnost« in so družbeno manj stigmatizirane. V nasprotju velja heroin za »moško« drogo. Ženska, ki poseže po moški drogi, tako poseže v polje drugega in s svojim

ravnanjem nepoškoduje le svojega telesa, ampak tudi otroke. Tako sproži pomisleke o legalnosti in tudi moralno vprašanje. Za to so ženske dvojno stigmatizirane. Socialna (skrbstvena vloga za druge) vloga in socialne razmere, v katerih ženske živijo, ni nepomembna pri vprašanju zasvojenosti. Odgovor na razmere, v katerih živijo in se zdijo nerešljive, je odvisnost. Zakaj se ženskam predpiše dvakrat več benzodiazepinskih pomirjeval kot moškim, je utemeljila Ruth Cooperstock 1971 (v Zaviršek 1994: 190):

- Ženskam je družbeno dovoljeno izražati čustva in čustveno nezadovoljstvo.
- Ženske lažje govorijo o problemih z zdravniki.
- Psihatri so večinoma moški.

Do moralnih obsodb prihaja tudi zato, ker velja prepričanje, da so uživalci sami krivi. Da bi lahko prenehali z uživanjem, če bi želeli. In če so v stiski, se morajo najprej pokesati in spokoriti. (Flake: 2002a: 57)

Moralne obsodbe krepijo medijske podobe uživalcev drog. V slušateljih in bralcih pa vzbujajo občutke nelagodja, jeze in zgražanja. In če uživalec želi sebe postaviti v polje zaželenega, družbeno pričakovanega ravnanja, mora najprej priznati svoje hibe. Običajno v javnosti pomaga že oznaka bolnika, tako fizično kot psihično. Konflikt nastane, ker se mora odpovedati odločanju o lastnem življenju. To v njegovem imenu naredi strokovnjak z dotičnega področja. Medicinski model je tako usmerjen v posameznika, socialni model pa pozornost posveča predvsem okolju/kontekstu. (Grebenc 2003: 409–410)

Mac Donald in Patterson 1991 (v Grebenc 2003: 410) trdita, da je s človekom vse v redu, ampak je glede na družben položaj razvil nekatere strategije preživetja – nelegalne. Uživalec je žrtev socialnih, ekonomskih in emocionalnih prikrajšanosti. Ni mogoče povsem zagotovo trditi, da so za družbeno podobo uživalcev odgovorni samo mediji, saj javnost bere medije tudi kritično.

Ljudje iz različnih razlogov začnejo uživati psihoaktivne substance. Nekateri navajajo da so se želeli imeti lepo, drugi zaradi dolgčasa, junaštva, zgledov (ljubezenski partnerji), družabnosti ali možnosti po zaslužku. Zelo redko pa uživalci kot razlog

navajajo osebne probleme. (Flaker 2002a:166 –172)

Kako miti o materi in materinstvu vpliva na položaj žensk v družbi? Lik cankarjanske matere v slovenskem prostoru velja za mater, ki je izredno skrbna, požrtvovalna, ki se odpoveduje in trpi za otroka. Takšne opise najdemo tudi v osnovnošolskih učbenikih. Idealiziranje materinstva povzroči, da se že od malega učimo, kakšne matere naj bi bile dobre. Informacije jemljemo kot nekaj statičnega, kar je v nasprotju z resničnostjo. Odnos med materjo in otrokom je vedno proces, ki prinese tudi radost, bogatenje in srečo. Otroci pa potrebujejo stvarne mame, ne svetnic. (Puhar 1892: 25–29)

Starši, ki so uživalci drog na prvo mesto postavijo svoj užitek in najprej zadovoljijo svojo potrebo po omami. To pa je povsem nasprotno z družbenimi pričakovanji, ki so vezana na starševstvo.

Zasvojenost človeku lahko prinese stigmatiziran položaj v družbi. Poznamo tri vrste stigme: fizična, značajska ali skupinske stigme rese, narodnosti ali rase. Ne glede na to pa je vsem trem skupinam skupno, da bi bili posamezniki običajno sprejeti. Stigma tako zaslepi vse druge lastnosti človeka. Zgodi se tudi da zaradi stigme začnemo ljudem pripisovati nezaželene nadnaravne sposobnosti. (Gorffman 2008: 13–12)

Ravnanje nam tako onemogoči, da bi pri uporabniku lahko spoznali druge pomembne lastnosti. Pri starših, ki so bivši uživalci drog tako pride v ospredje stigma, povezana z uživanjem. Težje pa jih vidimo kot kompetentne starše.

Občutljivost socialno-varstvenih storitev za specifične potrebe je možno krepiti z možnostjo izbire spola pomagajočega poklica, predvsem ko gre za intimne teme uporabnikov (nasilje, zlorabe, materinstvo). (Flaker et al. 2008: 376)

Podobno kot pri moških z dolgotrajnimi duševnimi stiskami tudi zasvojeni očetje pogosto izgubijo stik z otroci ali skrbniško pravico. Očetovstvo je zagotovo ena od ranljivih vsebin, ki se vežejo na družbeno normo »moškosti«. V Sloveniji že obstajajo društva, ki zagovarjajo interese moških pri enakopravnem dodeljevanju skrbniške pravice nad otroci. (Flaker et al. 2008: 382)

»Realno je domnevati, da matere zasvojenke zaradi jemanja psihoaktivnih sredstev ne izpolnjujejo starševske vloge, ki se pričakuje od staršev. Motnje psihološkega delovanja staršev zasvojenecv pomembno slabo vplivajo na odnose v družini, zlasti do otrok.« (Bilić 2007: 180)

Takšne domneve lahko resno onemogočijo staršem uživalcem drog, da se ne bodo mogli nikoli dokazati kot ustrezni starši.

V družbi velja, da je alkoholizem bolezen. Ne glede na to, ali abstinira. Človek je tako reduciran na bolezen. Uporabniki na status bolnika gledajo različno, nekateri bolezen vežejo na krizo, drugi se počutijo bolnike, ker jih tako obravnavajo znotraj inštitucij. Uporabniki se strinjajo, da nekateri imajo težave z duševnim zdravjem, ampak tako kot vsi drugi (depresija, shizofrenija). (Kvaternik Jenko 2006: 31–34)

Hughes 1994 (v Kvaternik Jenko 2006: 24) označi uživalca kot bolnika, ta pa pridobi status za neodgovornosti do dela in drugih obveznosti. Drugače bi bili grožnja družbenemu redu. Z vlogo bolnika pa se zavaruje »deviantnost« pod nadzorom.

Med druge odgovornosti lahko prištejem tudi starševstvo. Otrok prinese odgovornost in če se uporabnika obravnava kot bolnika, pomeni, da ker je bolan ne more prevzemati odgovornosti.

1.1 Odnos med starši in otroci

Družina je zagotovo lahko posredni vir socialnega dela. Je ena najstarejša oblik skupnega bivanja ljudi. Je tudi nepogrešljiva družbena institucija. Struktura, naloge in oblike se skozi čas spreminjajo, odvisne so tudi od posameznega kulturnega okolja. Družinsko življenje naj bi bilo varno za vse člane, socializacijsko in ekonomsko stabilno. Tiste družine, ki se znajdejo v krizi ali stiski, ne morejo opravljati teh funkcij in potrebujejo ustrezno pomoč. S spreminjanjem družinskega življenja je v družinske funkcije posegla tudi država: organizirano otroško varstvo, izobraževanje, zdravstvo, socialne institucije za otroke in odrasle, vzgojne svetovalnice in podobno.

Funkcije družine:

- Varstvo in podpora svojih članov

- Spreminjanje in dozorevanje vseh družinskih članov
- Socialna integracija

Vloga socialnega dela je podpreti, razviti, okrepiti, nadomestiti tiste funkcije, ki jih družina sama ni zmožna zagotoviti. In zagotavljanje izvirnega procesa pomoči pri iskanju ugodnejših okoliščin za družino. (Milošević Arnold et al. 2003 31–33)

Strokovna intervencija, ki omogoča, da so vsi člani slišani in upoštevani. Čačinovič Vogrinčič 1990 (v Milošević Arnold et al. 2003: 33).

Dr. Čuk Rupnik (2008: 88) navaja pripoved bivše uživalke drog, ki je takole opisala svojo starševsko vlogo:

»Veliko sva se ukvarjala z deklico, mogoče še bolj kot 'normalni' starši, saj sva se čutila še bolj odgovorna zaradi najinega preteklega življenja in jemanja metadona. Da ne govorim, kako naju je okolica kar naprej preučevala, opazovala in ocenjevala. Zato sva se trudila toliko bolj. Da vsem dokaževa in pokaževa, da znamo biti tudi mi dobri starši. Predvsem zame je bilo to veliko breme. Toda s pomočjo mojih in njegovih staršev nama je odlično uspevalo.«

Starše spremljajo občutki krivde, krivde za pretekla dejanja, krivda, da v času uživanja ali urejanja zasvojenosti niso bili z otrokom. Krivda, ker morajo otroci bivati v institucionalni oskrbi ali drugih oblikah začasnih namestitev.

Nekateri starši po merilih pristojnih organov ugotavljanja zanemarjanja otroka ne zmorejo ali ne znajo poskrbeti za otroka. Zagotovo pa je, da so dali otroku vse kar so lahko. Namen je vedno dober, ne poznajo pa načinov, kako ravnati drugače. Starše ni treba kaznovati, ker se že tako počutijo krive, ampak jim pomagati najti pravi način, da bi v prihodnje lahko ravnali drugače. Na tem mestu Skynner (1994: 124) sicer govori o starših, ki fizično kaznujejo otroke, menim pa da stališče lahko posplošim na področje zasvojenih staršev.

Po poročanju Olszewskega (et al. 2010: 5) v Evropi dandanes živi 60 000 otrok s posamezniki, ki se zdravijo zaradi težav z drogami. Še mnogo pa jih živi s staršem ali drugo osebo, ki uporablja droge in ni v stiku z nobeno ustanovo za urejanje zasvojenosti. Kvalitativna raziskava, ki je zajemala 14 evropskih držav, poudarja

pomen vpogleda v življenjsko situacijo, izkušnje, dojetanje otrok. Ključne teme raziskave so bile: življenjski svet otroka, zasvojenih staršev; ločenost od staršev (ko skrbništvo prevzamejo sorodniki, posvojitelji ali institucije); dojetanje uporabe alkohola in drog; s tem povezane intervencije. Ključne ugotovitve so, da si otroci želijo:

- biti boljši in se bolj prilagoditi skrbi (intervencije, prilagojene individualnim okoliščinam),
- nuditi primerno in pravočasno podporo družini in
- njihova skromna prošnja je: da bi videli in se zavedali njihovega položaja in izkušenj.

O uživalcih, ki so sami starši, ni veliko podatkov, kar pa ne pomeni, da je starševstvo med uživalci redek pojav. V odnosu do svojih otrok reagirajo podobno ali pa še bolj dramatično kot vsi ostali starši, če bi izvedel da (v konkretnem primeru kajenje trave) je otrok uživalec. (Flaker 2002a: 147–148)

To tudi kaže na to, da starši zaradi strahu pred izgubo otrok uživanje drog ali zasvojenost skrivajo in ne iščejo pomoči.

Z jemanjem drog je lahko povezana tudi spolna zloraba v otroštvu. Mebes 1989 (v Zaviršek 1994: 128) navaja, da so droge sredstvo, s katerimi ženske občutijo jezo, bes in sovraštvo, kar jim v otroštvu ni bilo dovoljeno. V tem pogledu ima droga pozitiven naboj. Obdobje prenašanja zlorab pri ženskah uživalkah je bilo bistveno daljše (več kot 10 let) in zlorabe so se začele bolj zgodaj, kot pri tistih, ki drog in alkohola niso uživale.

Razlogi za prenehanje uživanja so lahko življenjske situacije (pritiski zaradi različnih vlog: starševstvo, partnerstvo), bolezen, zaposlitev. Ni nujno, da gre za odločitev, lahko je le zdrs v novo vlogo, drugačen življenjski stil. Kljub želji pa se uporabniki pri abstiniranju srečujejo z različnimi ovirami. Socialno ozadje uživalcev, njihova mreža in ob prenehanju odsotnost, osamitev. Nespodbudni sta tudi dejstva, da uživalci ne poznajo ljudi, ki bi uspešno in daljše obdobje abstiniirali, ter pomanjkljivo in

prepočasno reagiranje pristojnih služb. Spodbudno pri abstiniranju je, da človek droge preraste, najde druge interese in vloge. Velik pomen uporabniki pripisujejo podpori socialne mreže. Lahko so razlogi za odločitev tudi majhni, nedramatični, splet okoliščin in sprememb v življenju uživalca. (Flaker 2002a: 225–243)

1.2 Pogled otroka na uživanje droge starša /staršev

Ne glede na vse imajo otroci zasvojenih staršev v družbi slabši položaj, družbeno predpostavko, da bo z njimi slej kot prej nekaj narobe. Ramovš (1986: 136–137) pripoveduje o posledicah, ki jih zaradi alkoholizma utrpijo otroci. Zaradi čustvene preobremenjenosti otroci hitro odrastejo ali pa pristanejo v zavodih, poboljševalnicah, pozneje zaporu, so duševno nerazviti, razvijejo zasvojenost.

Ramovš (1986: 139–140) ubesedi, kako pomembno je, da se zasvojenost ne prikriva pred otrokom, da otroci vidijo tudi tisto, kar starši spregledajo. Samo prikrivanje otroku ne pomaga. Nauči se, da je treba alkoholizem prikrivati tudi pred drugimi. Pomaga mu lahko le zdravljenje in rehabilitacija. Zanj niti zdravila, niti strokovni nasveti niso učinkoviti.

Spodbujanje »pravice vedeti« bi lahko razumela kot koristno metodo pri govoru staršev otrokom o zasvojenosti, kako pomagati otroku razumeti in tudi pri konkretnih družinskih razmerjih, v katerih živijo otroci. Posvojitve, začasne namestitve socialnega starševstva (rejniške družine, stari starši) in odsotnosti enega ali obeh staršev zaradi vključenosti v program urejanja zasvojenosti (komune, terapevtske skupnosti). Spodbujanje »pravice vedeti« obsega:

- spodbujanje staršev, da otroku čim prej na primeren način povedo,
- zgodba naj raste skupaj z otrokom,
- starši naj ubesedijo čim več pozitivnega / ne patološkega – odklonskega,
- zgodba naj z otrokovim odraščanjem postaja kompleksnejša (podrobnejša),
- starši naj ne bodo vsiljivi z pripovedovanjem,
- socialno starševstvo ali zasvojenost naj ne postane osrednja družinska tema,
- starši morajo imeti možnost izraziti svoje strahove, razmišljanja ali negotovosti.

Za socialno starševstvo:

- Socialni starši naj ne idealizirajo ali omalovažujejo bioloških staršev.

(Zaviršek 2012a: 113)

Lukšič (1999: 820–825) navaja, da se s politiko do drog krepijo posamezne vrednote, inštitucije, vzorci obnašanja. Tako s prepovedjo označijo uživalce za neprimerne, slabe in istočasno napovejo boj proti drogam. Država pa nastopi kot tista, ki brani »preostale« državljanke pred slabim, predvsem z represivnimi organi (vojska, policija, sodstvo) in zastraševanjem ljudi – zmanjševanje svobode. Vendar vojna proti drogam ne zmanjša kriminala, trgovanja in uporabe drog, je pa povečala prestrašenost ljudi ter napolnila državne inštitucije, okrepila državne represivne organe, povečala nestrpnost do uživalcev, smrtne žrtve, socialne probleme. Vodilne elite tako bogatijo na račun trpljenja večine. Ni naključje, da so vodilni partnerji naftnih in farmacevtskih lobijev.

Prepoved drog tako vzdržujejo mafije in druge organizacije, ki jim stanje ugaja in si lahko privoščijo vpliv, tako da financirajo politiko in druge odgovorne ljudi na položajih. V dvoumen položaj tako zakon, ki prepoveduje posedovanje droge, onemogoča staršem, da bi sploh vedeli, kako izgleda in bi lahko otroku predstavili, za kaj gre. Prepoved povzroči, da se o nekaterih stvareh ne govori. Tako nihče ne ve, kaj se prepoveduje, izve zgolj z izkustvom. (Lukšič 1999: 825)

V nezavidljivem položaju so tako starši, še zlasti tisti, ki so uživalci. Na kakšen način potemtako razložiti otroku to protipravno ravnanje. Starši skrivajo uživanje, ker je protizakonito in ker bi radi zaščitili otroke. Otroci pa se naučijo, da je treba uživanje skrivati pred drugimi, to pa onemogoča odkrit pogovor med družinskimi člani.

Mejakova (2010: 110–119) v rezultatih raziskave opaža, da matere uživalke drog običajno storijo za svoje otroke vse, kar zmorejo in znajo. Materinstvo ženskam veliko pomeni in je lahko pomembna prelomnica v življenju. Otroci se brez težav vključujejo v vrtec in šolo. Matere z njimi aktivno preživljajo prosti čas, manj intenzivno uživanje jim dopušča več časa zanje. Uživanje prikrivajo, da bi zavarovale otroke. Prav tako prikrivajo težave z odvisnostjo, čeprav bi jim želele povedati, a jih je strah otrokove reakcije. Skrbi jih tudi, da bi zaradi tega postali uživalci. V stalnem

strahu so tudi, ker se bojijo, da bodo otroka izgubile. Pri vzgoji jim predstavlja težave postavljanje meje otroku – zaradi lastnih občutkov krivde. Težave imajo lahko zaradi pomanjkanja potrpežljivosti, volje za ukvarjanje z otrokom in vzkipljivost.

Nekatere matere imajo težave v duševnem zdravju. Imajo nizko samopodobo in ne zaupajo vase pri vzgoji in skrbi za otroka. Občutijo močno krivdo in slabo vest za izgubljeni čas, ko zaradi droge niso bile z otrokom. Kot negativen šok doživljajo tudi separacijo v komunah in travmo otrok, ki so bili tam prisotni.

ZAČASNE IN TRAJNE OBLIKE SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

1.3 Varna navezanost

Zavirškova (2012: 165–167) poudarja pomen teorije varne navezanosti, ki jo je razvil Bowlby. Teorija govori o kakovosti odnosa med staršem in otrokom. Otrok potrebuje eno osebo, s katero vzdržuje bližino. Tak odnos mu daje občutek varnosti, stalnost in podporo. Ko izgubi stik z osebo, na katero je bil navezan, doživlja travmatično izgubo. Posledica je lahko nezaupanje odraslim, zaupanje vase. Koncept je pomembno prispeval k dezinstucionalizaciji otrok iz sirotišnic, bolnišnic, zavodov in internatov.

Zato vidim, da je varna navezanost otroka na biološkega starša ali ključno drugo osebo pomembna, zato je pomembno tudi, da programi, ki staršem pomagajo urejati zasvojenost, omogočijo kontinuirane stike tudi v času zdravljenja. Pri separacijah, ki jih običajno zahtevajo od uživalcev drog, da ob vključitvi prekinejo stik z domačimi, bi morale biti zagotovljene izjeme staršem, tudi kadar so otroci nameščeni v inštitucijah in starši v programih urejanja zasvojenosti.

Skyenner (1994: 143) govori tudi o »prehodnem podpornem sistemu« plišasti igrački, ki pomaga otroku, da premosti tesnobo, kadar matere ni v bližini ali je predolgo odsotna. Otroku pomaga premostiti prehod, ko še ni mogel shajati brez matere, na stopnjo, ko lahko oporo najde pri drugih ljudeh.

Travmatične izkušnje so za človeka in še toliko bolj za otroka, stresne, nenormalno

intenzivni občutki nemoči. Tako imenovana odnosna travma lahko pusti otroku dolgotrajne posledice (zapuščenost, zlorabe, zanemarjanje, poniževanje, sramotenje) (Rotschild 2000 v Kompan Erzar et al. 2011: 103–111). Travme lahko povzročijo zlorabe, nasilje in odvisnost staršev. (Kompan Erzar et al. 2011: 103–111)

SOCIALNO STARŠEVSTVO

Socialno starševstvo razumem kot obliko skrbi in varstva otroka, ki jo prevzame odrasla oseba (ali odrasli), ki niso starši. Ni nujno, da sta starša biološka mama in oče. Če ima otrok biološko mamo in socialnega očeta, začasno pa je nastanjen v rejniški družini, imenujem rejnike kot socialne starše otroka, mamo in očeta pa starša. In če ima otrok starše, živi pa pri starih starših, ki so sicer krvno povezani, imenujem stare starše kot socialne starše otroka.

Ne samo otroci, katerih starši so zasvojeni, vsi otroci imajo čedalje več izkušenj s socialnim starševstvom, predvsem zaradi sprememb družinskega življenja. Med socialne starše tako lahko uvrstim še varuške in vse pomembne osebe, ki daljše obdobje skrbijo za otroka.

Zaradi družbenih sprememb (ekonomskih, socialnih čustvenih) postaja socialno starševstvo vse pogostejša oblika družinskega življenja. Je odnos med odraslim in otrokom, ki temelji na ekonomskem, skrbstvenem in čustvenem odnosu. Tako postanejo starši za otroka pomembni drugi, poleg bioloških staršev. Vse bolj prihajajo v ospredje tudi družine, kjer se prepletata biološko in socialno starševstvo. (Zaviršek 2012b: 31–34)

KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH

»1. Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, **morajo biti otrokove koristi glavno vodilo.**« (Konvencija o otrokovih pravicah, 3. člen, točka 1)

»1. Države pogodbenice **jamčijo, da otrok ne bo proti volji staršev ločen od njih, razen če v skladu z veljavnim zakonom in postopki pristojne oblasti v sodnem**

postopku odločijo, da je takšna ločitev nujna za otrokovo korist. Takšna odločitev je lahko v določenem primeru, kot je zloraba ali zanemarjanje otroka s strani staršev ali ko starša živita ločeno in je potrebno odločiti o otrokovem prebivališču, neizogibna.

2. V kateremkoli postopku v skladu s 1. točko tega člena imajo vse prizadete stranke možnost sodelovati v postopku in izraziti svoja mnenja. 3. Države pogodbenice spoštujejo **pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema**, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi.« (Konvencija o otrokovih pravicah 9. člen, točka 1.2.3.)

Otroci imajo pravico do svojih staršev, in postopki morajo biti vodeni v korist otrokom. Država tako mora omogočati najbolj optimalne pogoje otrokom in staršem, ki se znajdejo v težavah. In če ni mogoče, da bi živeli skupaj, da imajo možnost redno vzdrževati stike.

Varna navezanost po premestitvi otroka v začasno družino, Levy in Orlans 2003 (v Kompan Erzar et al. 2011: 103–145) ponujata naslednja izhodišča za krepitev varne navezanosti med otroci in socialnimi starši, ki začenjajo sobivati:

- omogočanje otroku novo izkušnjo odnosov v družini,
- ravnovesje med povezanostjo in nadzorom,
- spoštovanje otrokovih potreb (upoštevanje preteklosti),
- ravnanje s čustvi (jeza, strah, žalost),
- razumevanje slogov navezanosti (nekateri otroci ne iščejo tolažbe) in
- povečevanje občutka pripadnosti (tako rejniški družini, okolici, skupnosti in biološki družini – omogočanje stikov).

1.4. Inštitucije

Ustanove so bile najpogostejša oblika pomoči določenim depriviligiranim družbenim skupinam. Uveljavile so se v 19. stoletju vzporedno z industrializacijo in tradicionalne oblike skrbi niso bile možne. Zaradi velikega števila ljudi, ki s podobnimi oznakami bivajo skupaj, povečuje videz deviantnosti. Ni mogoče delati individualno in izven okvirov in pravil, ki v inštitucijah vladajo. Pretrgajo se stiki, ki jih imajo ljudje v lokalnem okolju. Okolje dela nestimulativno predvsem zaradi pasivnosti, pretrganih stikov in odvisnosti od osebja. (Flaker 1998:5–10)

Inštitucije za bivanje otrok, za katere starši ne zmorejo skrbeti ali pa ki staršev nimajo, so se v Sloveniji v prvih desetih letih po osamosvojitvi odpirale namestitve v oblikah otroških in mladinskih domov. Šele po opozarjanju strokovnjakov (tudi o varni navezanosti) so se začele razvijati druge oblike skrbi za otroke. Tako so se na pobudo stroke začeli razvijati drugi možni načini – posvojitve in rejništvo. (Milošević Arnold et al. 2003: 162)

1.5. Posvojitve

Posvojitve so med oblikami socialnega starševstva najbolj poznane. Posvojitve za stroko socialnega dela ne pomeni le iskanje staršev otroku, za katerega ne morejo skrbeti biološki starši. Posvojitve so povezane tudi z moralno, družbenimi normami in osebnem prepričanju o dobrem starševstvu. Določene so predvsem v zakonodaji, javnih pooblastilih, ki urejajo socialno starševstvo. (Zaviršek 2012a: 17)

Bistvene določbe so urejene v (Zaviršek 2012a: 55–56)

- Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih,
- Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti in
- Zakonu o mednarodnem pravu in postopku.

In mednarodni pravni viri v (Zaviršek 2012: 58–60)

- Konvenciji o varstvu otroka in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah (Haška konvencija),
- Deklaraciji ZN o družbenih in pravnih načelih varstva in blaginje otrok s posebnim poudarkom na nacionalnem in mednarodnem rejništvu in posvojitvi,
- Konvenciji ZN o otrokovih pravicah,
- Evropski konvenciji o uresničevanju otrokovih pravic,
- Evropski konvenciji o posvojitvi otrok in
- Sporazumu med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah.

Prednosti odprtih posvojitvev so predvsem dostopnost informacij staršem in otrokom. Staršem ni treba prikrivati resnice, otroci imajo možnost navezati stik z biološkimi

starši (kar zmanjšuje fantazije o bioloških starših), socialni starši imajo priložnost spoznati biološke starše in tako lahko bolje razumejo otrokovo zgodovino. (Zaviršek 2012a: 124)

Oddaja otroka v posvojitev

Konkretne iztočnice pri delu z ženskami, ki se odločijo, da dajo otroka v posvojitev:

- Ženske preživljajo izjemno stisko (ekonomsko, socialno, čustveno).
- Nimajo druge možnosti.
- Namen posvojitve, otroku ponuditi boljše življenje, kot so ga matere same zmožne omogočiti.
- Ženskam se želi zagotoviti anonimnost.
- Ženske potrebujejo nevsiljivo oporo.
- Namen je zbrati čim več informacij za morebitno poznejšo odprto posvojitev.

(Zaviršek 2012a: 50)

1.6. Rejništvo

V rejniški družini je pomembno zavedanje, da je to začasna oblika socialnega starševstva in zato rejniki niso starši. Gre pa za odnos, ki ga rejniki vzpostavijo skupaj z otroci. Odnos ki temelji na skrbi in zaupanju, tako kot si to prizadevajo vzgojitelji ali učitelji. (Berglez 2005: 45)

Rejništvo je državni institut, ki ureja razmerja med starši, rejniki in otroki. Rejnik je dolžan vzdrževati in spodbujati stike s starši (razen kadar stike prepoveduje država). Rejniki so dolžni otroku zagotavljati osnovne življenjske potrebščine, pripraviti družino in otroka na prihod, posvečati pozornost otrokovemu dobremu počutju, skrbeti, da ima otrok primerne igrače in pripomočke za kulturno in športno udejstvovanje, posredovati otroku pomembne informacije, ki so povezane z njegovim vsakdanom. Kot pomembne so navedene tudi delovne navade in izpolnjevanje šolskih obveznosti, biti v oporo otroku pri izoblikovanju osebne identitete in pripraviti na odhod otroka iz družine. (www.mddsz.gov.si)

1.7. Atipčno skrbništvo starih staršev

Je oblika skrbi, kjer so biološki starši začasno ali trajno odsotni. Otroci takšnih oblik

dojemajo vse člane kot enakopravne skrbnike. Kvalitativna raziskava je pokazala, da otroci ob ločitvi od starih staršev občutili čustvene krize, prav tako kot ob ločitvi staršev. Stari starši doživljajo socialno starševstvo v pozitivnem (veselje, ponos) in negativnem smislu (Stres, zdravstvene težave zaradi dolgotrajne skrbi). (Zaviršek 2012b: 50)

Prav tako lahko sklepam, da je prehod separacije po določenem časovnem obdobju za otroka stresen ne glede na to, v kateri družinski obliki biva.

Kadar ima otrok biološke in socialne starše, je ključno, da socialni starši odhoda ne obtožujejo. Tako otrok sprejme nujnost situacije in ne krivi sebe za odhod starša. Lažje se tudi sprijazni. Tako se ohranja pozitivna podoba starša, ki zaradi življenjske situacije ne more več živeti z otrokom. Enako velja tudi, kadar ima otrok socialne starše in za daljše ali krajše obdobje skupno življenje zapusti eden od socialnih staršev (npr. če ima otrok biološko mamo in socialnega očeta, nameščen pa je v rejniški družini). (Zaviršek 2012b: 96)

TERAPEVTSKE SKUPNOSTI

Vodja programa Terapevtske skupnosti za zasvojene starše in njihove otroke (v nadaljevanju TSS), psihologinja in terapevtka Andreja B. Jaš, poudarja položaj žensk, s katerimi sodeluje. Te se pogosto ne odločajo za urejanje zasvojenosti, ker so v nenehnem strahu, da bi jim odvzeli otroke, če bi se izvedelo za zasvojenost matere. (Gruden, internetni vir)

Raziskave potrjujejo, da se ženske težje vključujejo v programe urejanja zasvojenosti zaradi družinskih obveznosti. (www.pubs.niaaa.nih.gov)

Če pri starših, ki ne urejajo zasvojenosti, vlada strah, da jim bodo otroka vzeli, je razumno pričakovati, da na Centru za socialno delo ne bodo iskali pomoči. In posledično pri drugih podpornih mrežah, zaradi bojzani, da bi ti sporočili centru, v čem so šibki. Socialne delavce ljudje vidijo bolj kot uradnike in predstavnike oblasti kot pa svoje zagovornike in podpornike. (Flaker 2012: 286) Nedostopnost in neposluh za konkretne stiske pa podaljšujeta čas in silita ljudi, da se znajdejo popolnoma na dnu, včasih je to takrat, ko imajo v roki odločbo o odvzemu otrok.

Prednosti terapevtskih programov, skupnosti in komun so po mnenju uporabnikov učenje spretnosti za življenje in omogočanje urejanja zasvojenosti. Negativne lastnosti so pa oddaljenost od okolja, kjer bi uporabniki živeli po zaključitvi programa, plačljivost, verska usmerjenost, prekratko terapevtsko delo ali njegova neustreznost in premajhno število programov, kjer bi bila večja enakost med spoloma. (Kvaternik Jenko et al. 2008: 102)

Uporabniki opozarjajo, da bi bilo treba razmišljati o programih, namenjenih določenim ciljnim skupinam, kot so mlade družine in druge (starejši, brezdomci, ženske, mladoletniki in osebe z dvojnimi diagnozami). (Kvaternik Jenko et al. 2008: 95)

Pomen prisotnosti otroka v programu urejanja zasvojenosti zagovarja tudi Perko (2008: 267). Otroci morajo imeti možnost spremljati svoje starše.

2.1. Društvo Projekt Človek

»Projekt Človek« ni ne terapija ne metoda. Je način, da bi v središče postavili človeka. Prizadevanje, ki verjame v ljudi, da zmorejo. Spodbuja dialog in sodelovanje. Gradi na zaupanju do sebe in drugih, na pomoči sočloveku. Podpora zasvojenim pozitivno vpliva tudi na socialno mrežo ljudi. (Picchi 1995: 17–20)

Pomen vključevanja družine

Namen vključevanja družine v terapevtsko-vzgojne programe je podpora družini pri preoblikovanju iz žrtve v vir, ki daje moč, podporo, ljubezen in solidarnost. Družine, ki se vključujejo, so starši, zakonski partnerji in otroci uporabnikov. (Picchi 1995: 52–55)

2.2. Terapevtska skupnost za zasvojene starše in njihove otroke

Program staršem med prioritete postavlja vzgojo in sobivanje z otrokom. Med terapevtskimi obravnavami premagujejo skupaj z uporabniki tudi vsakodnevne probleme. Nudi pomoč otrokom, omogoča sodelovanje z družinami, partnerji in drugimi ključnimi osebami in ponuja športne, delovne in kulturne dejavnosti.

Dopoldan, ko so otroci v bližnji šoli ali vrtcu, uporabniki delajo na sebi, v popoldanskih urah pa prevzamejo skrb za otroka: se z njim igrajo in ga vzgajajo.

Program vsebuje tudi zadnji del urejanja – reintegracijo, ki je najbolj od vseh individualno naravnana in vsebuje naslednja področja:

- družbena odgovornost (zaposlitev, šolanje),
- krepitev socialne mreže v skupnosti,
- učenje ravnanja v stresnih situacijah,
- oblikovanje vlog v družini in
- življenje brez drog (aktivno preživljanje prostega časa in razvijanje potencialov).

(www.projektclovek.si)

2.3. Vključevanje v skupnost po zaključenem terapevtskem programu

CR – Center za reintegracijo je zadnja faza v procesu urejanja zasvojenosti v okviru Društva Projekt Človek. Poudarek je na vključevanju v družbo z aktivnim življenjem brez drog. Prioritete so delovna aktivnost, reševanje aktualnih vsakodnevnih problemov, spoprijemaje s stresnimi situacijami, oblikovanje novih vlog v družini, kot rečeno, brez drog. Vse, kar so se uporabniki naučili v času terapevtske skupnosti, imajo tako možnost preizkusiti v realnih situacijah. Program je od vseh faz najbolj individualen. (www.projektclovek.si)

Delo lahko postane eden od kriterijev za socialni rasizem. Zmožnost za delo lahko postane kriterij, ki ljudi deli na tiste, ki so sposobni delati, in na tiste, ki niso. Za zadnje je družba razvila posebne aparate, s katerimi jih vključuje na področje dela, a vendar pod posebnimi pogoji – ločeno od trga dela. Npr. delovne terapije, delavnice, varstveno delovni centri, skrbstveno delo. (Zaviršek 2000: 33) Dela nezmožni so tudi vsi, ki so vključeni v programe urejanja zasvojenosti. V nekaterih komunah je poudarek na fizičnem delu. Komune z delom ponovno pripravijo človeka, da bo lahko postal enakopraven član družbe. (Flaker 2002a: 198)

POMAGAJOČI POKLICI PRI UREJANJU ZASVOJENOST

Nacionalni program socialnovarstvenih storitev zajema nabor cele palete možnosti in podpore, vsem, za katere se smatra, da bi jih znali potrebovati. Vendar kljub spremembam (v začetku 20. stoletja) ostaja osredotočen na birokracijo, tog in pokroviteljski do ljudi. (Leskošek v Sevenhuijsen, Švab 2003: 43)

Flaker (2002b: 173–176) opozarja, da tudi strokovni delavci niso imuni na to, da moralizirajo, namesto da bi nudili konkretno pomoč uporabnikom. Uživanci ugotavljajo, da strokovni delavci niso nevtralni. Lahko so pesimistični glede uspeha, obravnavajo jih s prezirom, zaničevanjem ali nezaupanjem. Lahko so pokroviteljski in premalo angažirani. Službe so premalo raznolike. Sklepamo lahko, da bodo iz služb, ki so sedaj na voljo, izpadli tisti, ki službam ne zaupajo, ki jih ne potrebujejo, ki so popolnoma obupani in visokega praga ne bodo zmogli doseči. Programov se tako udeležujejo uporabniki srednjega sloga, zasvojeni – a še z upanjem in podporo okolice.

3.1. Koncept zmanjševanja škode

Koncept zmanjševanja škode se še preveč razume kot medicinska intervencija, zanemarija pa se socialni vidik zmanjševanja škode – izolacija, vloge uživancev. Uživance stroka premalokrat dojema kot enakovredne in odgovorne posameznike. Odloča in ukrepa namesto njih. (Flaker 2002b: 9–10)

Socialne posledice so izključenost in izguba socialnih stikov, socialna mreža znotraj krogov uživancev, težave v medsebojnih in družinskih odnosih ter sprememba življenjskih okoliščin. (Čopi v Kvaternik Jenko et al. 2012: 109)

Čopi 2012 (v Kvaternik Jenko et al. 2012: 108) vlogo socialnega delavca v programih zmanjševanja škode na področju zasvojenosti opredeli takole:

- pomoč in podpora pri načrtovanju in uresničevanju ciljev v lokalno in širše okolje,

- spodbujanje uporabnikov k soočanju in reševanju težav in
- spodbujanje, da bi našli ali okrepili pozitivne lastnosti, sposobnosti in spretnosti.

3.2. Individualno načrtovanje

Individualno načrtovanje je socialnodelovna metoda, ki omogoča uporabnikom čim večji nadzor in vpliv na potek želenih izidov. Individualno načrtovanje je proces, ki se spreminja in dopolnjuje. Glavne faze načrta so:

- opredelitev uporabnikove situacije,
- načrtovanje storitve,
- dogovor o mandatih,
- izvedba,
- plačilo storitev in
- ocena storitve.

Sodelovanje temelji na zaupanju, omogoča odprt prostor za pogovore, socialna delavka je zagovornica in zaveznica. Ponudi lahko storitve kot predstavnica sistema socialnega varstva. Metoda omogoča participacijo uporabnikov, izbiro, pravico do učenja iz napak (tveganja), pravico do tega, da si premisliš, sporazumevanje na način, ki odgovarja uporabniku. (Šugman Bohinc 2007: 87–97)

3.3. Socialni kapital

Pomen socialnega kapitala pri večji vključenosti v družbi se je pokazal pri migrantskih družinah, revščini, socialni izključenosti in zdravju. Podpora posameznim družbenim skupinam, ki so depriviligirane, se v sodobnih konceptih pomoči ponuja kot institucionalna podpora, pravice, pomembne so kakovostne storitve in krepitev moči uporabnikov. Nikakor pa ne gre spregledati dinamike na makro področju, vsakdanjih družinskih, sosedskih, prijateljskih, lokalnih stikov. Ta je namreč za posameznika ključna in je ne more nadomestiti mreža formalnih služb. Ni nepomembno, kakšne so te vezi: čvrste, šibke, homogene ali heterogene. V družbah z nizkim zaupanjem med prebivalstvom opažajo celo višjo smrtnost. (Dragoš 2002: 71–73)

3.4. Skupnostno socialno delo

Čopi 2012 (v Kvaternik Jenko et al. 2012: 91–92) gleda na uporabnika kot celostno, kar zahteva sodelovanje strokovnjakov med seboj – skupnostno socialno delo. Uporabnikova socialna mreža mora biti vključena v obravnavo in upoštevati je treba njegova ravnanja in odločitve. Drugi temelj je krepitev moči uporabnika.

Kako sprejemati ljudi, ne glede na njihove oznake, težave, če pa imamo kot socialni delavci predsodke. Zelo iskreno se zdi, da strokovnjak prosi kolega. Ni etično delovnega odnosa izkoriščati za premoščanje svojih predsodkov. Najbolj učinkovito je, če spoznamo ljudi, tako imamo možnost sprejeti vsaj njih, če že nalepk ne moremo. (Flaker 2012: 117)

Program etike direktnega socialnega dela. Vodila strokovnim delavcem na področju socialnega varstva (Flaker 2012: 118–122):

- Zagovorniška drža
- Etika aktivnega upora (zoperstaviti se krivicam, zatiranjem, diskriminacijam)
- Proti razosebljanju (sprejemanje celega človeka)
- Pričevanje o trpljenju (verjeti na besedo ljudi, in zgodbo jemati kot povod za akcijo – postanejo priče)
- Etika akcije (socialni delavec postane priča)
- Etika skupnosti (vstopiti v skupnost in tam delovati)
- Nasprotovanje etiki molčečnosti (namesto molka zaupanje)
- Direktna odgovornost (mandat dajejo uporabniki ne država)
- Pogum, naivnost
- Poznavanje problematike
- Neodvisnost in avtonomija
- Sproščena drža enakosti
- Uporabniška perspektiva

3.5. Etnografski pristop v socialnem delu

Raziskovanje uporabnikovega življenjskega sveta poudarja Rapoša Tanjšek v Šugman Bohinjc (2007: 7) *Življenjski svet uporabnika*. Pomen življenjske situacije v družbeno-kulturnem kontekstu, predvsem da bi lahko skupaj s sogovorniki pridobili in na novo vzpostavili vire moči ter posledično izboljšali položaj na družbeni ravni, ne le individualni.

Etnografski pristop raziskovanja življenjskih zgodb v socialnem delu omogoča upoštevanje konteksta uporabnika. Omogoča zapis, ki vključuje refleksijo zapisovalca in predpostavlja svojo vključenost v proces dela (se ne more objektivno izvzeti). Zapisi tako vsebujejo manj patologizacije posameznikov in ne označujejo uporabnika kot krivca za svojo lastno usodo. Omogočajo, da se zaposleni in uporabniki posameznih inštitucij spoznajo, prednost za uporabnike je tudi, da se upošteva njihova perspektiva, sprejeti so kot edinstveni posamezniki, katere se ne primerja z običajnimi primeri. (Zaviršek et al. 2002: 232–255)

4. PROBLEM

Kot prostovoljka sem vključena v Društvo Projekt Človek in sem imela možnost spoznati delovanja programa za urejanje zasvojenosti staršev in njihovih otrok. Zaradi zanimanja sem se odločila za raziskovanje življenjskih situacij uporabnikov. Pobude ni dalo Društvo Projekt Človek, rezultati pa bi lahko bili uporabni zanje in tudi za vsa druga področja, kjer se delavci srečujejo z zasvojenimi starši in njihovimi otroki.

Društvo Projekt Človek je kot prvo omogočilo možnost vključitve otrok v program, ne le da bivajo, ampak so otroci prioriteta. Urnik je tako načrtovan, da se starše spodbuja, da preživijo neki čas z otrokom, dobijo podporo pri vzgoji in krepijo otrokove potencialne. Ker pa so prostorsko omejeni, je prostora le za štiri družine, drugi starši so vključeni v klasično terapevtsko skupnost. Pri spremljanju uporabnikov so se mi zdela tako zanimiva za raziskovanje naslednja vprašanja:

Kako so otroci in starši živeli pred vključitvijo v program?

Kako starši usklajujejo urejanje zasvojenosti in starševstvo?

Katere so tiste teme/vsebine, ki jih v programu izpostavijo?

Kakšna so stališča uporabnikov do prisotnosti otroka v programu in kako vzdržujejo stike tisti starši, ki otrok nimajo v programu?

Kakšen je odnos otrok do uživanja drog starša/staršev?

Kakšne so oblike socialnega starševstva za otroke, za katere starši ne morejo skrbeti?

Kateri so viri moči staršev?

Kakšne imajo cilje v programu in kakšne pri vključevanju v lokalno okolje?

Kakšno vlogo imajo pri urejanju zasvojenosti strokovni delavci in kakšne so lastnosti dobrega socialnega delavca?

Kakšno vlogo igra spol pomagajočega poklica?

Kakšna pričakovanja imajo uporabniki pri podpori v skupnosti, ko bodo program zaključili. Strokovna podpora in podpora socialne mreže?

Katere so stvari, ki starše skrbijo pri vključevanju v družbo?

5. METODOLOGIJA

5.1. Vrsta raziskave, model in spremenljivke

Glede na besedne opise zbiranja podatkov, bo raziskava kvalitativna. Vrsta raziskave glede na stopnjo v procesu spoznavanja je poizvedovalna. S pomočjo takšne vrste raziskave, se bom seznanila z novim področjem problematike. (Mesec 2009: 80-85)

5.2. Merski instrument in viri podatkov

V raziskavi bom uporabila kot merski inštrument nestandardiziran intervju, pri katerem niso vnaprej določena vprašanja, ampak samo teme pogovora. Sogovornike bom poizkušala spodbuditi, da s svojimi besedami opišejo svoje izkušnje. Pogovor bom začela s predstavitvijo namena raziskovanja in predstavitvijo teme. S takšnim načinom spraševanja želim oceniti, kakšne pomene imajo posamezni dogodki in pojavi v uporabnikovem življenju. (Mesec 2009: 230)

5.3. Populacija in vzorčenje

Populacija so starši, ki urejajo zasvojenost. Starši, ki so zasvojeni z različnimi tako kemičnimi kot nekemičnimi omamami.

Vzorec je priročen, ker sem kot prostovoljka vključena v Društvo Projekt Človek in imam že navezan stik z uporabniki. Uporabniki so vključeni v različne programe DPČ-ja: Terapevtska skupnost za zasvojene starše in njihove otroke, Prius, Terapevtska skupnost. Intervjuje bom izvajala v aprilu 2014 in v raziskovanje vključila intervjuvance, ki bodo v tem časovnem obdobju vključeni v Društvo Projekt Človek. (Mesec 2009: 153)

5.4. Zbiranje podatkov

Tabela 1: Načrt zbiranja podatkov

1. Zbiranje podatkov	8.4.2014	2 intervjuja
2. Zbiranje podatkov	17.4.2014	3 intervjuji
3. Zbiranje podatkov	30.4.2014	2 intervjuja

Za intervjuje sem se dogovorila z uporabniki, glede na njihov razpoložljiv čas. Predhodno sem se dogovorila s terapevtko, da bi v aprilu želela opravljati intervjuje. Na anketiranje so se respondenti po mojem mnenju izredno dobro odzvali. Nihče ni sodelovanja zavrnil. Bili so pripravljeni odgovarjati na moja vprašanja. Nekaterim od njih je bilo lažje, če sem jim povedala za vprašanja vnaprej. Nekateri so najprej zavrnilo sodelovanje, ko pa sem se čez nekaj dni vrnila, so me poiskali in bili pripravljeni sodelovati. Menim, da sem dala dovolj časa in prostora, da so se lahko odločili in odklonili sodelovanje, če tega ne bi želeli. Nisem prikrivala ne namena raziskave ne vprašanj. Jasno sem povedala, da če česa ne želijo povedati, naj me na to opozorijo. Pred začetkom vsakega intervjuja sem vprašala za dovoljenje za snemanje, povedala, da bom podatke uporabljala zgolj v raziskovalne namene in da je intervju anonimen. Sami so tudi izbrali izmišljena imena zase in za svoje otroke. Uporabniki so v nastanitveni obliki programa, tako da sem pogovore opravila v Sopotnici. Z uporabniki sem navezala stik že prej, zato sem v raziskovalno okolje vstopala lažje, kar pa bo lahko vplivalo na odgovore. Intervjuje sem naredila na različnih lokacijah, tako da sem vsem zagotovila varen prostor za pogovor (pisarna, pred hišo, če so bili drugi v hiši ali na igrišču). Ko sem spraševala za povratne informacije, sem dobila odzive, da jim je bilo prijetno, nekateri so bili hvaležni, da sem jih poslušala, navajali so tudi, da so veseli, če lahko komu pomagajo s svojo življenjsko izkušnjo. Na koncu sem jim ponudila možnost, da če bodo kaj potrebovali in bi menili, da jim lahko kako povrnem uslugo (v smislu spremstva, pogovora, varstva otrok ali česar koli drugega), sem pripravljena. Večinoma so možnost zavrnilo, le eden je izrazil željo, da prinesem otroku čokolado. Sem pa pustila možnosti odprte in se bom mogoče še imela priložnost oddolžiti.

5.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem obdelala kvalitativno, iz zvočnih zapisov sem najprej naredila pisne, nato sem besedila parafrazirala. Pomembne dele zapisov sem oštevilčila in označila. Enotam kodiranja sem pripisala pojme, nato pa jih vsebinsko uredila po kategorijah.

Tabela 2: Primer (dejavniki tveganja zasvojenosti)

Oštevilčene izjave	Pripisovanje pojmov
/Avgusta grem sedaj v CR. Še službo si moram najdet. 3 leta sem delal v železarni, potem na črno, veliko sem delal na črno. Veliko sem delal na črno. Potem sem imel še eno službo in ko sem tisto izgubil sem pa zabluzil. Dokler sem imel službo, se nisem tako zajebaval. Samo za vikende, bolj kot ne./A35	Izguba službe- razlog za zasvojenost
/Moj začetek je bil zelo zgodi, ne lih še z drogami, je bil bolj alkohol, nek standardni začetek. Pravzaprav začneš s cigareti, mal z alkoholom. To je bilo po 12 letu, ko je mama zbolela za rakom in pol umrla. Takrat se je sesul svet meni, ne. Oče je bil odsoten zaradi službe, brat, ko je starejši, takrat kr malo po svoje in sem začel bit uporniški, v bistvu sem bil full navezan na mamu in to je full vplivalo./C1	Bolezen mame Smrt mame – izguba /navezanost Odsotnost očeta zaradi službenih obveznosti

V posameznih kategorijah sem pojme uredila vsebinsko po podkategorijah skupaj z oznakami izjav (npr. A35).

Primer:

Dejavniki tveganja zasvojenosti/(kategorija)

in pojmi, ki spadajo v kategorijo skupaj z oznakami izjav:

Izguba službe–razlog za zasvojenost A35

Bolezen mame C1

Smrt mame–izguba/navezanost (12 let) C1

Odsotnost očeta zaradi službenih obveznosti C1

Ozaveščanje o zasvojenosti C3

Smrt očeta (22 let) C3

6. REZULTATI IN RAZPRAVA

6.1. Dejavniki tveganja zasvojenosti

Dejavnike tveganja uporabniki vidijo predvsem v osamljenosti in ob izgubah. Izgube so tako lahko povezane z ljudmi, ki so jim bili blizu. Mama, oče, stari starši, s katerimi so živeli, izguba otroka, partnerja. Ena od deklet je tako menila, da jo je droga rešila.

»[...]S hčerko sem bila samo 2 leti in pol. Potem me je pustil ta fant samo z otrokom. Nono in nona sta mi umrla tisto leto. Vse se mi je podrlo. Toliko šokov, vse se mi je porušilo in sem padla v drogo. Po eni strani me je uničila, po drugi strani me je rešila. Saj se čudno sliši.[...]D4«

Mebes 1989 (v Zaviršek 1994: 128) govori o pozitivnem naboju droge, kadar ljudem pomaga pri prenašanju stisk in zlorab. Tudi podatki kažejo, da ženske, ki uživajo drogo daljše obdobje, bolje prenašajo zlorabo. Droga tako ne potlači doživetega, ampak omogoči občutiti jezo, bes, sovraštvo.

Iz rezultatov in teorije je mogoče sklepati, da je droga lahko (ni pa nujno) tudi strategija preživetja.

Enej kot razlog označuje izgubo službe. Zaposlitev je bila tako razlog, da uporabnik tekom tedna ni užival alkohola, ni bil prisiljen preprodajati ali kako drugače priti do denarja.

Severina daje največji pomen zasvojenosti, da je bila kot mladoletna poslana po krivici v komuno. Pravi, da je bilo to zanjo najtežje obdobje, kljub temu, da je kot otrok doživljala nasilje. Ko se je vrnila je tako želela nadomestiti izgubljen čas.

»[...] Pred drogo, veš, kaj je bilo. Jaz sem bila v Španiji. Eno leto in 8 mesecev, v komuni. To je bilo zame takrat najtežje obdobje. Bila sem po krivici, oče me je poslal, da se me je izognil. [...]« Č1

V nadaljevanju pripoveduje, da so skupaj z mamo in sestro povedale, da se jim dogaja nasilje in sklepa, da je bila zato poslana v komuno.

»[...] Me je spakiral stari na letalo in sem šla. Imam občutek, da zaradi tega, ker sem mu rekla. Ko se bo na sodišču začelo, sedaj boš pa najebal. Sedaj te bom pa

spravila noter. Ti obljubim. In sem pristala v Španiji. Imam občutek da sem bila tam zaradi vsega tega. Niti se nisem drogirala ne nič. [...]« Č17

Le ena od deklet (Špela) je bila uživalka drog zaradi užitka, in da bi se imela še boljše. Zanimivo je tudi, da Iris heroinu ne pripisuje zasvojenosti. Uživala ga je, ampak ni vplival na kakovost življenja. Šele zloraba metadona in tablet jo je peljala v zasvojenost.

»[...] sem začela piti metadon. Ker heroin ni bil več tako dober. Pa še kakšne tablete Apavrin in Dormikum. To me je pa odpeljalo. Heroin me ni tako. [...]«

Razlogi za uživanje so tako različni, kot so različni ljudje. Flaker (2002a: 166–172) tako ugotavlja, da ljudje zaradi različnih vzrokov začnejo jemati psihoaktivne substance. Lahko zaradi užitka, dolgčasa, junaštva, zgledov, družabnosti, možnosti po zaslužku, zelo redko pa zaradi osebnih problemov.

Pri opisih, ki se jih dobila, je le ena od uporabnic navajala užitek, kot glavni povod uživanja drog. Drugi pa so v ospredje postavljali izgube. Tako se lahko vežejo na smrt bližnjih (staršev, skrbnikov, partnerja), na izgubo otrok (odvzame jih CSD), izgubo službe ali izgubljenega časa.

6.2. Starševstvo pred vključitvijo v program

Pri vprašanih, povezanih z vzgojo ter bivanjem otrok in staršev v skupnosti, sem pridobila različne opise. Eden od uporabnikov je vključitev v program označil kot prelomnico v življenju za abstinenco. Zaradi pričakovanja otroka je stopil v kontakt s CSD, pregledali so možnosti urejanja zasvojenosti in urejanje stanovanjske problematike. Ugodna je bila rešitev vključitve cele družine v program urejanja zasvojenosti.

Druga mamica, ki je CSD odvezel otroka, je govorila predvsem o občutkih krivde, nemoči, obupa in osamljenosti. Pove, da ima sedaj, ko je hčerka starejša, vedno večjo željo po materi. Pri drugem otroku sta se s partnerjem (ki je tudi uživalec drog) trudila dati največ po najboljših močeh. Če nista znala drugače, pa finančno.

Tudi Mejakova (2010: 110–119) ugotavlja, da uživalcem starševstvo veliko pomeni in da matere uživalke drog običajno za otroke storijo vse, kar zmorejo in znajo.

Mamica dveh otrok v ospredje postavi dejstvo, da otroka zaradi uživanja drog nimata zdravstvenih težav. Stara starše sta ji pomagala pri varstvu prvega otroka, kadar sama ni zmogla. Ko je bila v porodnišnici, sta se z partnerjem razšla, počutila se je osamljeno, imela je hudo stisko zaradi razveze in poroda. Zaradi poskusa samomora se odloči, da ne zmore skrbeti za otroka in ga bo dala v posvojitev. Pred tem ni razumela staršev, ki dajo otroke v posvojitev.

Pripoved potrjuje ugotovitve Mejakove (2010: 110–119), da imajo ženske izredno nizko samopodobo in nezaupanje vase pri skrbi in vzgoji za otroka, nekatere tudi težave v duševnem zdravju.

Nobeden od otrok nima posledic zaradi uživanja drog v nosečnosti. Dva otroka sta imela po rojstvu abstinenčno krizo.

Mamica 9-letne hčerke označuje komune kot neustrezne oblike urejanja zasvojenosti za starše. Odnos med otrokom in staršem se spremeni na slabše. Starši tako predčasno zapustijo program, ker želijo ohraniti stik z otrokom.

»[...] Jaz ko sem bila v komuni, je bila ta mala stara 6 let. In to je bilo poleti. Malo pred koncem šole. Separacija z otrokom je tam en mesec, ampak jaz sem si uredila da je prišla po treh tednih za en teden na počitnice. Jaz sem čutila, da ji nekaj ni prav. Nekaj ni v redu. In potem v nedeljo je šla nazaj k moji mami. In na torek sem se potem jaz odločila, da grem ven. Ja full je težko. [...]« F3

Ženske občutijo močno krivdo in slabo vest za izgubljeni čas, ko zaradi droge niso bile z otrokom. Kot negativen šok doživljajo tudi separacijo v komunah in travmo otrok, ki so bili v komuni prisotni. Mejak (2010: 110–119)

Tudi Skynner (1994: 124) meni, da staršem ni treba še dodatno spodbujati občutkov krivde. Da imajo starši vedno dober namen in da jim je treba pomagati najti način, kako bodo lahko v prihodnje bolje ravnali.

Sklepam, da morajo biti socialno-varstvene storitve formulirane na način, da dopuščajo raznolikost in upoštevajo različne življenjske situacije, s katerimi uporabniki vstopajo v delovne odnose s socialnimi delavci.

Ena od uporabnic pove, da je bila pred vključitvijo v program hči veliko časa tudi s staro mamo, vendar uporabnica poudari – da ne zaradi njene zasvojenosti, ampak

ker sta vnukinja in babica. Za otroka je uporabnica po njenem mnenju in mnenju babice skrbela dobro, kljub uživanju heroina. Mamica je tako poskrbela za otrokove osnovne potrebe, pomagala ji je pri šoli in se redno udeleževala starševskih obveznosti v šoli. Z njo se je ukvarjala, igrala in jo vključevala v družinsko življenje. Edino kar označuje za neprimerno v odnosu do otroka je, da jo je otrok videl utrujeno (kinkanje).

Oče, katerega otroka sta v rejniški družini, poudari, da ko so še živeli skupaj, je vedno poskrbel za ustrezno varstvo otrok, da nista bila priča konfliktom in uživanju drog. Ko so otroka nastanili v rejniško družino, so redno vzdrževali stike po telefonu in z dogovorom pod nadzorom. Oče je nato stike prekinil, ker ni želel da bi ga otroci videli v slabi koži. Stike opiše kot naporne in težke.

Po tem lahko sklepam, da če starši ne hodijo na stike, ne pomeni da si otrok ne želijo videti ali da jim za otroke ni mar. Ne želijo, da bi jih otroci videli zadete, ali ko imajo abstinenčno krizo.

Saša ni govorila o življenju pred vključitvijo, razen tega, da je otroka večkrat vzela s sabo na neprimerna mesta. Izraža skrb, da ne bi otrok zaradi njenega ravnanja pozneje užival droge.

Vsi starši kljub vprašanju o življenju pred vključitvijo in vzgoji v program, v ospredje postavljajo postopke odvzema otroka in urejanje stikov s strani CSD. Prelomnice so spremenile družinsko dinamiko. Nekateri starši so se odločili za urejanje zasvojenosti skupaj z otrokom, drugi so pristali na namestitev otrok/otroka v rejniško družino, posvojitve ali drugo obliko socialnega starševstva.

6.3. Pomembne teme / vsebine s katerimi se uporabniki trenutno srečujejo

Uporabniki v ospredje postavljajo odnose. Odnose s partnerji, z drugim staršem otroka in drugimi ključnimi osebami.

Socialne posledice pri izključenosti so izguba socialnih stikov, socialna mreža znotraj krogov užívalcev, težave v medsebojnih in družinskih odnosih in sprememba življenjskih okoliščin. (Čopi v Kvaternik Jenko 2012: 109)

Sklepam, da zasvojenost človeka okupira in posledično vpliva na ključne osebe v

uporabnikovi socialni mreži.

Kot nustrezno navajajo tudi izražanje in prepoznavanje čustev, izražanje jeze, odzivanje in sprejemanje odgovornosti, ravnanje s krivdo za pretekla dejanja in krivdo zaradi izgubljenega časa, predvsem izgubljenega časa z otrokom.

Druge pomembne teme zadevajo urejanje zasvojenosti. Razumevanje zasvojenosti, soočanje s preteklostjo, ravnanje z željo po omami in dejavnike, ki vodijo v recidiv.

O starševstvu uporabniki niso veliko govorili, kar lahko kaže na dvoje. Da dobijo dovolj podpore v programu in stvari ne ostajajo nerešene. Ali pa da pri vzgoji ne potrebujejo posebne podpore, da se počutijo kompetentne in ustrezne starše. Mejakova (2010: 110–119) sklepa, da pri vzgoji mamicam predstavlja težave postavljanje meje otroku – zaradi lastnih občutkov krivde. Težave jim lahko povzročajo pomanjkanje potrpežljivosti in volje za ukvarjanje z otrokom ter vzkipljivost.

Starši program vidijo kot varen prostor za treniranje, krivično pa se jim zdi trenirati na otroku. Vendar raje v programu kot zunaj.

Kot izredno pomembno vidijo tudi lastno iniciativnost, vlaganje truda in energije, kar pomeni tudi iskanje smisla v pravilih in potegniti iz vsega, kar se človeku dogaja nekaj zase, nekaj dobrega.

Kot kažejo rezultati, so začetne faze programa tako bolj terapevtsko usmerjene. Opazijo se razlike v pripovedovanju uporabnikov. Tisti, ki so vključeni krajše obdobje (do 11 mesecev), večji pomen dajejo temam, povezanim z doživljanjem, čustvovanjem in vedenjem. Tisti, ki so vključeni daljše obdobje (od 15 mesecev do 30) načrte bolj usmerjajo v prihodnost, bolj imajo razdelane. Vidijo pomen socialne mreže, urejajo ravnanja s prijatelji, ki drogo še uživajo, iščejo stanovanje in zaposlitev. Pri iskanju virov in podpore pri vključevanju nazaj v lokalno okolje vidim predvsem pomembno vlogo socialnega dela.

6.4. Prisotnost otroka v programu v času urejanja zasvojenosti

Tisti uporabniki, ki imajo otroke vključene v program, doživljajo vse kot izreden napor, zdi se jim težko, pretežko bi vse še enkrat ponovili. Ena od uporabnic predvsem začetek vidi kot izredno težak.

Otroci potrebujejo starše, ne glede na to, v kakšni koži so ali kakšne probleme imajo. In obratno, starši potrebujejo učenje skupaj z otroki – zlasti kadar je otrok edina motivacija. Severina tako ne vidi smisla, da bi zaključila program sama, se vrnila domov in z otrokom ne bi imela navezanega stika sklepa, da bi jo taka nemoč peljala nazaj v drogo.

Eden od staršev poudari, da mu je težko in hkrati v veselje urejati zasvojenost in biti ob tem še oče.

Iris ki ima izkušnjo s komuno, kjer sta bili s hčerko ločeni poudarja, da je odvisno, koliko je otrok star. Separacija je lažja za oba, če je otrok manjši. Uporabnica je predčasno zapustila program, ker je opazila, da se odnos s hčerjo spreminja na slabše. Iris oceni, da je starševstvo v programu veliko bolj zahtevno in naporno kot doma, da so pravila bolj stroga in nespremenljiva, da se je težje usklajevati – zaradi števila ljudi v hiši, omejenih prostorskih možnosti (skupni dnevni prostori) in da tudi zaradi občutka krivde, ker otrok ne more biti doma, popušča pri pravilih.

Iz rezultatov in teorije sklepam, da starši občutijo krivdo, za pretekla dejanja – ko se niso dovolj posvečali otroku zaradi droge in jim posledično pustijo več kot bi običajno. Zdi se jim pomembno, da imajo možnost izbire – ali bo otrok vključen ali ne. Nekateri nimajo možnosti otroku nuditi nadomestnega varstva (npr: zaradi partnerjevih groženj). Zdi se jim tudi nesmiselno, da bi otroku iskali socialne starše, če starše imajo. Ena od uporabnic se v program ne bi vključila, če bi morala biti z otrokom ločena. Programi za urejanje so predolgi, da bi bili starši tako obdobje ločeni od otrok.

Starši imajo delno možnost spreminjati ali prilagoditi program, vendar konkretnih rešitev ne povedo. Razen večjih prostorov, menijo, da je usklajevanje urejanja zasvojenosti in starševstva zahtevno, ne glede na program. Sklepam lahko, da so poistovetili idejo komun in podobnih inštitucij. Da bolj kot je program strog, večja je učinkovitost – manj ljudi se po programu vrne k starim življenjskim vzorcem. In tudi, da ne gre drugače, da ni lažje poti. Ko sem uporabnico vprašala, kakšen pa bi lahko bil program, da bi jim bilo lažje, je odgovorila:

»[...] Hm, kako bi pa to sploh lahko naredili. [...]« F35

Delo v terapevtskih skupnostih je zahtevno, od človeka zahteva napor, zrelost,

odločnost in podporo okolja. Vse drugo je varljivo in polovično. Flaker (2002b: 204)

Vsi uporabniki v obeh možnostih prepoznajo prednosti in slabosti:

Tabela 3: Ključna stališča staršev, ki imajo tudi otroke vključene v program:

<p>Tistim staršem, ki imajo otroke pri sebi, je to izredno pomembno, dobrodošlo in so hvaležni, da imajo to to možnost.</p>	<p>»[...] Meni to pomeni vse. [...]« C36 »[...] Ne tako kot v tujini kjer je separacija. Imeli smo možnost, da ostanemo skupaj. Res je grdo, občutki odtujenosti. Tam se mi je zdelo da se mi odprlo več vrat in sem to zgrabil. Partnerka je rekla da kakor se bom odločil tako bo. In smo šli [...]« C16 »[...] In še hčerin oče je takrat grozil mojim. In jaz je nebi mogla pustit doma, pri naših. [...]« Č46</p>
<p>Prednost je učenje skupaj z otrokom</p>	<p>»[...] Če bi prišla sedaj ven, spet ozdravljena se veliko stvari nebi naučila skupaj z njo. Ne kontakta ne vzgoje ne bi prepoznala vedenj. Ona bi bila ista in se razvijala s takimi vzorci, kot je odraščala. Jaz bi zgubila živce in bi padla ven. Kakor obrneš. [...]« Č56a</p>
<p>Ohranitev ali ponovno vzpostavljen stik.</p>	<p>»[...] Še po tem, ko sem bila tri mesece tukaj sem si rekla: » To ne bo daleč peljalo.« Nisem si verjela. Trudila sem se vstati vsak dan. Zamorjena, zasanjana. Potem so mi rekli, da me Gabrijela rabi, da nimam stika z njo. Nisem vedela, kaj hočejo. Naj se zamotiva. Pa kaj naj delava, tako mi je bilo težko, sedeti z njo in se igrati. Potem pa sem videla. To mi je bilo najtežje, najtežji del. [...]« Č50</p>
<p>Ohranjanje starševske vloge kljub zasvojenosti.</p>	<p>»[...] Tud če ni bi bilo tega programa, bi jo pa v navadnega vzela s sabo. Saj je že toliko stara. Saj sem jaz mami, ne more imeti babice za nadomestno mami. Pa za tako dolgo obdobje, kot sem jaz imela kazen. [...]« F5</p>
<p>Naporno in težko je usklajevanje starševstva in urejanja zasvojenosti (lahko tudi partnerstva).</p>	<p>»[...] To je za popizdit težko. Če bi imela za dati še enkrat to skozi. Kako je bilo meni takrat težko. Ne vem, če se spomniš. V glavnem, pomisli, jaz sem prišla sem. Nepripravljena, na DTO so me sprejeli v enem tednu, [...]« Č47</p>
<p>Slabost je, da je več ljudi v skupnem gospodinjstvu:</p>	<p>»[...] Saj je dosti časa, samo gre tako hitro. Pa krožke ima, potem gremo ob torkih v trgovino. Je dovolj</p>

<p>– pomanjkanje prostora – skupna pravila.</p>	<p>aktivnosti. Saj pa greva na vsake 14 dni na vikend. Saj kar gre. Edino kar je, veliko nas je. Pa super je sedaj ko je vreme, so lahko zunaj. Not je pa res težko, en čez drugega hodimo. Doma je pa super. Babi je v brunarici in sva same. [...]« F36</p>
<p>Otroci se hitro privadijo na novo okolje.</p>	<p>»[...] Jaz sem mislila najprej da bo tukaj težje. Sploh za Nino, nova šola, okolje in vse po pravilih. Ampak se je zelo navadila. [...]« F24</p>

Starši, ki so vključeni v program brez otrok prav tako poudarjajo, da je pomembno, da imajo možnost izbire. Oče dveh otrok je imel možnost vključitve otrok za vikend, nato pa se je na podlagi izkušnje odločil, da se vključi sam. Zdelo se mu je prenaporno in ni imel časa za urejanje zasvojenosti.

»[...] Saj sva se pogovarjala s terapevtko, da bi prišla sem, da bi jih imel tukaj, v hiški za zasvojene starše in njihove otroke. Pa sem jih imel en vikend tukaj in sem videl, da je too much. Dva otroka tukaj, soboto in nedeljo se nisem imel časa niti stuširat. Zato jaz dam vsem kapo dol, k'majo otroke tukaj. In da bi še nekaj delal na sebi, bi bilo pa zelo veliko. In sva se potem odločila, da rajše ne.[...]« A26

Uporabnici je po ločitvi od otrok izredno težko navezati stik. Opaža, da se je odnos z otrokom spremenil na slabše.

»[...] Težko mi je bilo, ker jaz se nisem znala približati sinu, vzpostaviti stika. In sem bila jezna na vse. Imam pa željo, sem odločena in verjamem, da bom sedaj zmogla.[...]« D20

Dva uporabnika menita, da čas v programu ni izguben, saj bodo potem lahko kvalitetnejše živeli skupaj. Prav tako dva uporabnika prepoznavata prednost v tem, da če si sam, dobiš več odzivov od skupine in bolj napreduješ.

Uporabnici B je izredno težko, počuti se nemočno in krivo, ker ni z otrokoma. Ne strinja se, da bo lahko v prihodnje z otrokom. Pomembno se ji zdi, da bi morala biti tudi sedaj z njima.

»[...] Otrok je bil ravno včeraj na obisku. 3 in 2 leti sta stara. Nisem še tega, to sem rekla da bom čez dva meseca. Ne morem. Ker se tako krivo počutim, da ne morem.

[...]« E13

Tabela 4: Stališča staršev, ki so v programu brez otrok

Staršem je težko in se počutita krive, ker niso z otroki	»[...] Ne vem, zakaj takrat nisem bila tega sposobna narest. Potem se pa tolažim, saj sedaj si tukaj. Ampak se ne strinjam s tem. Če ne bom sedaj z njim, kdaj pa bom. Veš, tako kot je pomembno da bova potem skupaj, je tudi sedaj pomembno. Ni vseeno. Pri moji mami je.[...]« E15
Prepoznavajo tako prednosti kot slabosti	»[...] Oboje ima slabe in dobre strani. V TSS pa na drugih stvareh pridobiš, si pa z otrokom.[...]« A28
Kot pozitivno prepoznavajo, da imajo več časa za urejanje zasvojenosti	»[...] Lažje mi je, da ga ni. Ker se potem sama sebi posvetim. Če bi ga imela tukaj, bi se lažje umaknila folklu.[...]« B26
Da ne bi pri šli do te stopnje, če bi bili tukaj z otroki	»[...] Če bi imel otroke tukaj od začetka, zagotovo nebi prišel do te stopnje. Otroku se moraš 100 % posvetit.[...]« A27
Menijo, da čas v programu ni izgubljen	»[...] Mi je hudo ker more biti doma, ampak to leto bom moralo biti tako. Treba ga je pazit, treba je paziti na vzgojo in ti zmanjka zase. Saj pri meni je bilo tako nazadnje, ko sem bila tukaj. Eno leto ni nič v primerjavi s tem, da bom potem lahko celo življenje z njim. Pa da bom dobra, pa v redu.[...]« B28

6.5. Odnos otroka do uživanja drog starša/staršev

Vsi starši, razen enega uporabnika (katerega hči je premajhna) so se o zasvojenosti z otrokom že pogovarjali, nekateri le posredno.

Otroci imajo večinoma odpor do jemanja droge in prepoznavajo pozitivno razliko po pri starših sedajo, ko so v programu. Ni jim prijetno, kadar se starši počutijo slabo, bojijo se da bi izgubili starša.

»[...] Potem ko je bila Gabrijela stara eno leto, sem začela še tablete. Vedno sem bila doma, spala. Gabrijela me je dušila, da bi me zbudila. Od tega ima ona to travmo, če se jaz slabo počutim, se potem še ona. In ji uide voda in blato. Ne prenaša, da sem na tleh. To ji je vstalo, ta strah. Ne vem, kaj je mislila. Da sem

umrla. Veš, kako jo je moralo biti strah. Jaz takrat nisem opazila. [...]« Č49

Otroci so tudi v programu pozorni na druge uporabnike, če bi slučajno vnašali drogo.

Otrok (štiri leta in pol) razloči dovoljene in nedovoljene droge, zadnjih ne odobrava.

Običajno otroci ugotovijo, da nekaj ni v redu, ko ima starš abstinenčno krizo (bruhanje, bolečine v mišicah, slabo počutje). Štirje starši so tako razložili otrokom, da bo bolni.

»[...] On veliko razume, veliko ve. Takrat ko sem šla, sem mu rekla, da grem na zdravljenje. Ker sem veliko bruhala, ker sem bila nakrizirana in mi je robčke nosu. In sem mu potem rekla, da zaradi tega, da ne bom več bruhala, da ne bom več bolna pa da bom potem boljša mamica.[...]« B22

Ali pa otroci sami povežejo alkoholizem z boleznijo.

»[...] Mala se vsega zaveda. Sedaj ko sva šla na sprehod, mi je rekla: »Ati ti ne boš več piva piv, zato si sedaj bolan.« Mi je bilo kar malo.[...]« A42

Dva starša sta pred vključitvijo uživanje skrivali. Ena uporabnica ni prepoznala pomembnosti pogovora pred vključitvijo. Otroci dveh staršev se spomnijo uživanja drog starša.

Uživanje prikrivajo, da bi zavarovale otroke. Prav tako prikrivajo težave z odvisnostjo, jim pa želijo povedati, a jih je strah otrokove reakcije. Skrbi jih tudi, da bi zaradi tega otroci postali uživalci. V stalnem strahu so tudi, ker se bojijo, da bodo otroka izgubile. (Mejak 2010: 110 – 119)

Starši so tako razpeti med družbeno podobo drog (in otroke varujejo pred njimi) in lastnimi izkušnjami. Zavirškova (2012a: 113) spodbuja pravico »vedeti«, da bi bili odnosi z otroki kar se da odprti in brez prikrivanja. Tako naj bi zgodba rasla skupaj z otrokom, starši naj bi ubesedili več pozitivnega kot patološkega, starši naj ne bi bili vsiljivi, zgodba naj bi z leti postaja kompleksnejša, zasvojenost naj ne bi postala osrednja tema družinskih pogovorov.

Starši se tako o zasvojenosti pogovarjajo v programu. Prizadevajo si, da bi čim bolje razložili. Pripoved tako prilagodijo otrokovi starosti (tudi s pravljico). Prepoznajo pomembnost odkritega pogovora. Štiri in pol stara deklica je mamo videla uživati, opazi spremembo zdaj v programu a se pogovorom o zasvojenosti izogiba.

»[...] Ona se izmika debatam. Točno ve, vsega se spomni. Samo je tako. Ko kaj vpraša, če rečem se spomniš. Sem popolnoma odkrita do tega. Ali da bi mislila da ne sme slišati. Ona je 3 leta tako živela, celo njeno življenje če tako pogledaš, zato pa ji ne skrivam. Me je videla kaditi, je videla kakšna sem potem, videla je tablete.[...]«
Č68

Starši prepoznavajo pomembnost odkritega pogovora z otrokom.

Nekateri starši pa se srečujejo tudi z dvomom, ali naj sploh povedo otroku. Ena uporabnica zaradi krivde ni pripravljena na starševstvo in se še ni pogovarjala z otrokom. Druga uporabnica namerava najprej vzpostaviti stik s sinom, ker ima občutek da ji ne zaupa več (ker je zapustila program). Starši pripovedujejo, da otroci razumejo in se stvari spomnijo, a če so premajhni, še ne znajo ubesediti. Eno od uporabnic hči (15let) ne obsoja, zlasti zdaj ko je starejša.

Iris je v zgodbo tako strnila tisto kar se otrok spomni, povedala, kaj je metadon in kakšne posledice ima. Hči je stara 9 let. Pomagalo ji je tudi, ker so se v šoli pogovarjali o zasvojenosti.

»[...] Ja no potem sem jaz počakala, da so najprej v šoli o tem govorili, da so prišli do tiste strani. Po sva pa tukaj debato udarili, sem ji vse povedala. Da je bila mami tudi na metadonu, pa da so bile to tiste flaške, ki se jih spomni. Razložila sem ji da je o droga, pa da se lahko zasvojiš. Pa da sem sedaj v redu. [...]« F14

Ramovš (1986: 139–140) ubesedi, kako pomembno, je da se zasvojenosti ne prikriva pred otrokom, da otroci vidijo tudi tisto, kar starši spregledajo. Samo prikrivanje otroku ne pomaga. Otrok se nauči, da je treba alkoholizem prikrivati tudi pred drugimi. Pomaga lahko le zdravljenje in rehabilitacija. Niti zdravila niti strokovni nasveti otrokom niso učinkoviti.

»[...] Sej veš, ko so se ta male igrala za terapevte. Nina je bila terapevtka, Georga pa uporabnica. Kaj čutiš? Ali si žalostna, ali si jezna? [...]« F25

Tako so se igrala deklice (9-letna 4,5-letna in 2,5-letna). Po igri sodeč, sklepam, da otroci vzamejo skupine in terapevtske obravnave kot nekaj običajnega. Kot bi se igrali kaj drugega in pri tem posnemali starše. Kaže tudi na to, da so pogovori

večinoma dopoldan, ko so otroci v vrtcu ali šoli. Vseeno so opazile, kaj starši v programu delajo, in je zanje prijetna izkušnja, ki jo je vredno doživljati v igri. Otroci so lahko, če želijo, prisotni pri individualnih pogovorih. Tudi po tem lahko sklepam, da imajo tako pozitiven odnos terapevtskih obravnav.

Tudi raziskava Olszewskega (et al. 2010: 5) potrjuje, da si otroci želijo vedeti, kaj se s starši dogaja, želijo se prilagoditi skrbi, primerne in pravočasne podpore družini, in da bi videli in se zavedali njihovega položaja in izkušenj.

Po pripovedovanjih staršev, rezultatih in v skladu s teorijo menim, da otroci potrebujejo podporo, potrebujejo dialog s starši o zasvojenosti ter hitro in konkretno obravnavo družin.

6.6. Otokove ključne osebe

Starši, ki nimajo otrok, vključenih v program so v rejniški družini, apatičnem skrbništvu starih staršev, posvojitvi ali pri drugem partnerju.

Uporabnik A ima oba otroka v isti rejniški družini, sin (3 leta) se je v družino brez težav vključil, hči (6 let) pa težje.

Rejniška družina je od terapevtske skupnosti oddaljena 100 km, a je blizu kraja kjer je uporabnik doma. Tudi Petrin otrok je v rejniški družini.

Ena od slabosti komun in terapevtskih skupnosti je oddaljenost od kraja, kjer uporabniki sicer živijo. Plačljivost programov tako še dodatno onemogoča staršem stalne in redne stike. (Kvaternik Jenko et al. 2008: 95)

Število ključnih bližnjih oseb se tako z vključitvijo v program urejanja zasvojenosti otroku poveča, kar je prednost. Lahko pa predstavlja težavo staršem, ki nimajo besed, kako razložiti otroku, da ima tako biološke starše, socialne starše in rejniško družino, ki skrbi zanj.

»[...] In isto bo sedaj pri mojem sinu, ne bi mu rada skrivala. Tudi on ima socialnega očeta, jaz sem ga spoznala, ko sem bila noseča. In sedaj je še v rejniški družini. In še ne ve, on ima za očeta tega moškega, kateri je vključen v njegovo življenje, že od vedno. Sedaj bi se pa rad vključil še biološki oče. In imel stike z njim. In od njega mami. Res nebi rada, mu skrivala. In isto sem sedaj njemu naredila, kot imam jaz. To me boli. Spet pa ni prav, da bi imel dva očeta. Postopoma bi mu morala povedati. Ne

bi rekli da je to tvoj tata, da bi zmedli otroka. Mučno je, ja.[...]
« D10

Pri starših je največ (5) otrok. Prednost je, ker potem ni treba pridobivati skrbniške pravice. Starši jo tako ohranijo. Otroci so na stare starše navezani in obratno.

»[...] Ta mau skoz nekaj, dedi, dedi. In mi gre včasih prav na živce. Če sva oba, mene opazi, ve, da sem tam, ampak če bo pa padel, gre pa k dediju. Ne k meni. Prej je pa k meni prišel. Saj me ne moti, saj ga razumem. On tudi potrebuje osebo.[...]
« E17

Po tem lahko sklepam, da se odnosi spremenijo, tudi če so starši odsotni le krajše obdobje.

Iris je poudarila, da sta hčerka in babica navezani in preživita veliko časa skupaj, a ne zaradi zasvojenosti mame. »[...] Saj je njena vnukinja, pa sta bili vedno veliko skupaj.[...]
« F8 Le ena deklica živi pri partnerju. »[...] Ja, imata stike na 14 dni. Samo sedaj ga že 2 x ni bilo. Tko, ne vem. Sicer se ga ne zadeva, dela, punco ima, punca ima otroka. Ampak ne vem, kaj je? Če kar ne hodi na stike. Nekej ga mede.[...]
« B14 V Petrini družini sta oba starša vključena v DPČ. Nina (9 let) ni nikoli živela z očetom in ga ne pogreša. Otroci imajo običajno z drugimi starši občasne stike pod nadzorom. Starši, ki niso vključeni v DPČ, imajo vsi, razen dveh očetov, težave z drogo.

Travmatične izkušnje so za človeka, še toliko bolj za otroka, stresne, nenormalno intenzivni občutki nemoči. Tako imenovana odnosna travma pa lahko pusti otroku dolgotrajne posledice (zapuščenost, zlorabe, zanemarjanje, poniževanje, sramotenje) (Rotschild 2000 v Kompan Erzar 2011: 103 – 111).

Prav zaradi varne navezanosti otrok na starše, s katerimi živijo, je treba upoštevati, da kljub slabimi izkušnjami starši še vedno dajejo otrokom občutek varnosti, ko so ob njih. Tudi če je potrebno zaradi spleta okoliščin otroka namestiti v socialno oskrbo (k starim staršem, rejnikom, posvojiteljem) ali če le eden od staršev odhaja na urejanje zasvojenosti, otrok ne sme biti spregledan. Spremembe nam običajno prinesejo stres, če tudi se zdijo dobre.

Vloga socialnega dela je podpreti, razviti, okrepiti in nadomestiti tiste funkcije, ki jih družina sama ni zmožna zagotoviti in zagotoviti izvorni proces pomoči pri iskanju

ugodnejših okoliščin za družino. (Milošević Arnold 2003 31–33)

Zaradi diskriminacije uživalcev je pri zmanjševanju škode treba zagotoviti ukrepe, ki bi zmanjševali krivice in večali pravice, da se uporabniki ne bi znašli v družbeno manj vrednih vlogah. Omogočati je treba tudi ohranitev civilnih statusov, med katere sodi tudi starševstvo (in zaposlitev, šolanje). (Flaker 2002b: 268)

6.7. Viri moči in motivacija

Bivši uživalci, ki imajo otroke so močno motivirani. Večina jih pripoveduje, da se sami nikoli ne bi odločili za zdravljenje. Ne samo za to, da bi bili čist droge, ampak da bi se naučiti biti dober starš. In pripovedujejo, da so sprva težko našli motivacijo.

»[...] Otrok mi je bil motivacija. In tudi videl sem, kako je to pomembno, če hočem biti zgled otroku.[...]« C20

»[...] Jaz sem bila nekako prisiljena v to zdravljenje. Verjetno se ne bi še odločila, če nebi imela te kazni. Tudi sem zaradi Nine. Pa mi je rekla enkrat terapevtka, da ni res, da sem tu zaradi kazni. Ampak ni res. Če bi bila samo kazen, bi šla odsedet in to je to. Še prej sem prišla, kot bi morala. Da malo spoznam pravila, da bi mi bilo potem lažje z Nino. [...]« F18

Flaker (2002a: 255–243) med razloge za prenehanje uživanja uvršča različne vloge, ki jih uporabniki pridobijo, in nove življenjske situacije. Starševstvo je tako ena od pomembnih prelomnic in ljudi motivira da živijo drugačen stil življenja.

Motivira jih tudi, da eno leto ni nič v primerjavi s tem, da bodo starši potem lahko z otroki. Motivacija je tudi splet okoliščin (brezdomstvo in pričakovanje otroka).

»[...] Vzrok je bil to, da sem bil brez strehe. In ker sem dobil brco v rit. In pa največja motivacija hčerka. In ko sem dobil priložnost, sem jo zgrabil. [...]« C18

A kljub temu je treba vložiti veliko truda. Ker brez želje po abstinenci je težko, tudi če je otrok motivacija.

»[...] Čez to ne bi morala še enkrat, res se moraš preseči. In željo moraš met, drugače je pa res težko. Tako da hvala bogu, in sebi, ne samo bogu, da sem se, da sem bila sposobna. Čeprav nisem imela želje. Sedaj je pa še vedno težko, tudi če se je popravila. Samo saj gre, eno z drugim. [...]« Č53

6.8. Cilji pri vključevanju v družbo

Prioriteta so ureditev stanovanjske problematike: tisti, ki so živeli pri starših imajo željo po osamosvojitvi in tisti, ki stanovanja nimajo, ne morejo pa se vrniti domov, da bi lahko živeli na svojem (ena uporabnica v drugem kraju, kot je bila doma).

»[...] Živeti pol normalno. Upam, da pride sin k meni, da bom z otroki, služba, stanovanje obdržat in končat šolo. Se postaviti na noge tako, kot je treba. To imam željo. Ker vem, sedaj ko sem prišla domov iz komune, sem bila 10 dni sama v stanovanju in sem bila trezna, nisem mogla verjeti sama sebi. Sem se počutila tako dobro. Nisem mogla verjet sama sebi, da sem zmogla, polna energije, volje. Ti ne znam opisat. Full dobro. In vem, da sem šla preko sebe. Da sem bila sama doma, z vsem tem. Res sem presenetila sama sebe. Tako da mi je lepo, in vem, da se da.[...]« D13

Med pomembne cilje uvrščajo tudi zaposlitev in šolanje. In tisti starši, ki nimajo otrok – da bi se otroci vrnili k njim.

»[...] Sedaj bosta pri moji mami, dokler jaz tukaj ne zaključim. Potem jih imam pa namen k sebi vzeti. Ne vem kam, ampak namen jih imam k sebi vzeti. [...]« A47

Ena uporabnica razmišlja, da bi si poiskala delo že v času vključitve v programu. Vključevanje v lokalno okolje je oteženo zaradi oddaljenosti programa DPČ. Uporabnikom je pomembno, da sami okvirno odločajo o trajanju programa.

»[...] In potem sem razmišljala, da če bi nekaj od-delala, da bi imela za ene 3 mesece prihranjeno in bi potem lahko v tem času iskala službo. Od tukaj je težko, ker imam do doma 100 km.[...]« Č61

Med kratkoročne cilje uvrščajo: opravljanje prostovoljstva – pridobivanje izkušenj, ravnanje s starimi prijatelji, ki so uživalci. In navezovanje novih stikov preko športnih aktivnosti. Najti sebe in uspešno zaključiti program. Ena uporabnica bi rada pomagala staršem, v zameno, ker so ji oni stali ob strani.

Cilji se razlikujejo med posamezniki, odvisno tudi od tega, koliko časa so vključeni v program. Večina pa bi rada poskrbela zase in za svoje otroke.

6.9. Lastnosti dobrega pomagajočega poklica

Med pomagajoče uporabniki vključujejo tudi prostovoljce, ki nimajo specifične izobrazbe (lahko pa), in souporabnike – probleme naslavljajo na osebe, ne profile, izobrazbo.

Flaker (2002b: 240) prav tako ugotavlja, da so prostovoljci in ljudje z izkušnjo velikokrat lahko bolj uspešni od strokovnih delavcev prav zaradi odnosa, ki ga uspejo vzpostaviti z uporabniki. Vidiijo ljudi in ne tipov.

V tabeli sem zaradi lažjega pregleda vstavila ugotovitve na podlagi izjav uporabnikov in ugotovitve Flakerja v zvezi z pričakovanji ravnanj strokovnih delavcev.

Tabela 5: Spretnosti strokovnih delavcev

Ugotovitve glede na izjave uporabnikov raziskave	Želje uporabnikov po Flakerju (2002b: 239 – 249)
Uporabljajo »jaz stavke«	Strokovnjaki ne označujejo uporabnikov
Sprašujejo namesto pripovedujejo	Strokovnjaki ne moralizirajo
Vztrajnost, odprtost služb	Sprejemanje in zaupanje
Naklonjenost, človeškost, prijaznost, navzočnost, doslednost, izkušnost, nevsiljivost,	Odnosi, ki temeljijo na človeških vrednotah
Konkretnost	Konkretnost
Znajo poslušati, pomagati in postavljati mejo	Spodbujanje
Socialna delavka ni lagala, je povedala, da bo težko, ampak da bo uporabnici stala ob strani – iskrenost, realnost	Konkretna pomoč, ne moraliziranje

Tabela 6: Odnos strokovnih delavcev do uporabnikov

Ugotovitve glede na izjave uporabnikov raziskave	Želje uporabnikov po Flakerju (2002b: 239 – 249)
Sprejemanje uporabnikov ne glede na to, v kakšni koži so, ne stigmatiziranje uporabnikov, zaradi problemov ki jih imajo	Poslušanje brez predsodkov Ohranitev dostojanstva
Nuditi podporo, tudi če uporabnik ne vzdržuje abstinence	Tolerantnost
Ne ukazovanje, ampak možnost izkustva: kar lahko govori tudi o tem, da imajo uporabniki v programih	Zaupanje, ne moraliziranje

možnost odločanja o sebi in tvegati – učenje iz lastnih napak (predvsem pri starševstvu), več zaupanja kot nadzora.	
Socialni delavec zaupa uporabniku, in da uporabnik lahko zaupa socialnemu delavcu	Zaupanje
Pomemben je očesni stik, birokracija ne pomaga – postavitve človeka na prvo mesto, pred papirje in pravila (postopke).	Zavzetost, videti človeka ne kategorije
Uporabnik je poudaril, da ultimati ne pomagajo (niti ultimat o odvzemu otroka) – ampak možnosti ki so na razpolago.	Moraliziranje je neproduktivno. Ponudbe brez prisile
Med pomembne lastnosti naštevajo konstantnost, da ima človek eno osebo, na katero se lahko zanese – npr: zagovorništvo.	Angažiranost
Pri vzpostavljanju odnosa je pomemben čas, da se ima človek možnost odločiti.	Poglobljen odnos
Eden je dovolj, da ti stoji ob strani, te podpira.	Celosten paket storitev
Pomembno je, da se uporabnik in pomagajoč poznata.	Poglobljen odnos
Možnost izbire terapevta.	Raznolikost in pestra ponudba služb

Kot je razvidno iz tabel spretnosti strokovnih delavcev in odnosa do uporabnikov, si uživalci po 12 letih še vedno želijo zelo podobne lastnosti strokovnih delavcev. Uporabniki zagovarjajo iskren in poglobljen odnos, konstantnost, konkretno podporo namesto moraliziranja, zavzetost, spoštovanje, želijo si, da bi jih strokovni delavci videli najprej kot ljudi, nato šele probleme, s katerimi se nanje obračajo.

Uporabnik prepozna razliko med terapevtsko skupnostjo in komuno. Strokovni delavci ne bi smeli biti slabe volje zaradi ne abstinence. Nezaželeno je tudi, da so premalo informirani, preveč teoretično naravnani in sprašujejo stvari, ki jih uporabniki ne razumejo (»[...] Kaj čutiš, ko si brez čustev? [...]« F43).

Pozitivne lastnosti programa so majhne skupine, pozitivno delo v skupini, ker so skupaj s souporabniki in si lahko podelijo izkušnje, se podpirajo, so si za zgled. Kot prednost ena uporabnica navaja, da niso ločeni po spolu. Tudi otroci se navežejo in jim je zato lažje. Dobrodošlo je tudi pisanje dnevnikov in evalvacij.

Uporabnica B raje vidi, da so jasna pravila in posledice. To pa program približuje

institucionalni obravnavi.

Uporabniki imajo možnost izbirati in argumentirati, zakaj so se za nekaj odločili. Uporabnica je pripovedovala, da je imela odpor do državnih organov, ker ji niso stali ob strani, ko je bila otrok.

»[...] Ej edino ta. Ne vem. Nikoli nisem marala socialne. Samo bejž mi. Samo bejž mi. Takrat si imela za priti k meni, ko sem bila otrok. In nisem marala. [...]« Č20

Tudi to pričevanje je pomembno dejstvo, ki bi ga strokovni delavci morali upoštevati pri vzpostavljanju stikov. Uporabniki lahko v delovne odnose vstopajo s slabimi izkušnjami.

Flaker (2002b: 173–176) opozarja, da tudi strokovni delavci niso imuni na to, da moralizirajo, namesto da bi nudili konkretno pomoč uporabnikom. Tudi Leskoškova (v Sevenhuijsen, Švab 2003: 43) dodaja da nacionalni program socialnovarstvenih storitev ostaja tog, birokratski in pokroviteljski do ljudi, kljub zahtevnim delovnim pogojem, ko morajo socialni delavci poleg uporabnikov voditi papirje. Strokovnim delavcem bi moral ostati čas, da navežejo stik z uporabniki.

6.10. Pomen spola pomagajočega poklica

Petim uporabnikom je spol pomagajočega poklica pomemben.

»[...] Men je full dobr da sta ženske, ne vem. Čeprav ginekologa imam pa moškega, pa mi je full vreu. [...]« E22

Za določene teme (spolnost, materinstvo) je uporabnikom lažje, če je pomagajoči istega spola kot uporabnik.

»[...] Me ne moti, da bi bil moški, ampak vseeno se kdaj pa kdaj pogovarjaš takšne stvari, da je bolje, da je ženska. Meni je bolje, da je ženska.[...]« B21

Enej ima izkušnjo s terapevtko in pravi, da mu je bilo sprva težko, ampak se je sčasoma navadil. Alfred raje vidi, da je za boleče teme bolje, da je pomagajoč strokovnjak ženska. Razmišlja, da zaradi družbeno spolno predpisane vloge (razumevanje, srčnost – ženskost), da ga bo ženska bolje razumela.

»[...] Za te sramežljive teme, boleče in tako, pa mi je bolje, da je ženska. Mogoče, ker smo navajeni, da mame bolj tolažijo in imaš potem občutek, da te bolj razume.[...]« C61

Občutljivost socialnovarstvenih storitev za specifične potrebe je možno krepiti z možnostjo izbire spola pomagajočega poklica, predvsem ko gre za intimne teme uporabnikov (nasilje, zlorabe, materinstvo). (Flaker 2008: 376)

Ugotavljam, da je običajno spol pomemben, uporabniki tako lažje in brez zadržkov s strokovnimi delavci delijo teme, ki bi zaradi neobčutljivosti lahko ostale zamolčane.

6.11. Želje po podpori v skupnosti po zaključitvi programa

Nekateri bi želeli imeti podporo strokovne pomoči, drugi socialne mreže. Strokovno podporo bodo iskali tako v lokalnem okolju kot v okviru DPČ.

Moška individualne pogovore prepoznavata kot učinkovite. V večji meri tudi menita, da bodo podporo potrebovali. Glede časovnih intervalov pričakujejo pogovore enkrat mesečno, kasneje pa po potrebi, prek telefona ali z obiskom DPČ.

»[...] Enkrat na mesec imam željo hodit na IP. Če ne bom moral tukaj najdt, si bom pa dobil enega terapevta. Ampak po mojem se bo dalo. [...]« A37

»[...] Ja sigurno jo bom potreboval, imamo sprejemni center Projekta. Da bi imel pogovore enkrat tedensko, v smislu tedenskih evalvacij. Potem bom pa videl, niso še dorekli. Podporo pa imam potem kadarkoli, da lahko pokličem, pridem na individualen pogovor ali se ustavim na obisku. [...]« C41

Kot pomemben dejavnik pri podpori je tudi socialna mreža, pred strokovno podporo pri ženskah.

Vidijo jo v prijateljicah, sestrah. Ena od njih meni, da bi v zvezi z zasvojenosti prosila za pomoč prijatelja, ki ima osebno izkušnjo in za ostalo sestro.

Ena uporabnica pa meni, da večje podpore ne bo potrebovala. Ima tudi podporo s strani družine, a se ji zdi nepomembna.

»[...] Podpira me cela družina, nona, teta, sestra. Ampak jih ne rabim. Mi ne pomeni ne vem kaj. [...]« Č63

Zdi pa se ji pomembna podpora prijateljic, sestre in socialne delavke.

»[...] Imam dve prijateljici, to ja, ki mi pomenita veliko. In najstarejša sestra. In socialna delavka. [...]« Č64

Uporabnica D ni imela nobene podpore družine, si jo pa želi. Ima pa zato druge

pomembne ljudi, na katere se lahko obrne (sosedu, otroka). Sestre pa ne želi obremenjevati.

Zanimivo, da vse ženske, ki vidijo pomembnost socialne mreže kot podporo navajajo ženske (sestre, prijateljice, sosede), po čemer lahko sklepam, da čustveno podporo v skupnosti zagotavljajo predvsem ženske. Čustveno podporo zagotavljajo ženske ženskam, moška pa bosta podporo iskala pri strokovnih delavcih.

Ena od uporabnic opozori na pomembno dejstvo. Ko bo prišla močna želja po omami, pomoči ne bo poiskala. Ima pa podporo socialne službe in socialne mreže.

»[...] Ja, veš jaz lahko rečem, da imam ljudi, saj jih res imam, tiste, na katere se lahko zanesem. Ampak rekla jim ne bom. To je tisto. Do sedaj tega nisem rekla, ni problem reči, ni mi nerodno. Samo, a bo šlo to ven iz mene. Močnejša želja bo, da se ga zadenem kot pa da se ga ne. [...]« F28

Ne glede na to, koliko podpore imajo uporabniki, je vse odvisno od njih samih. Dva uporabnika ubesedita, da ne moreta garantirati, da ne bosta naredila zdrsa.

Uporabniki, ki so urejanje zasvojenosti zaključili pred tremi leti ali več, ne čutijo potrebe po pomoči strokovnih služb, niti potrebe po vključevanju v skupine za samopomoč. Si pa uporabniki ustvarijo nove podporne sisteme v družbi (družinski člani, prijatelji). Marenk (2008: 79)

Sklepam lahko, da bodo uporabniki tako potrebovali vedno manj podpore s strani strokovnih služb formirali pa si bodo socialno mrežo, ki jih bo podpirala.

6.12. Pomisleki ali strahovi pred vrnitvijo v skupnost

Uporabniki se bojijo močne želje po drogi. Nekateri jih opisujejo kot pozitivne strahove. Ključno se jim zdi, da vedo, kako ravnati v taki situaciji.

»[...] Strah me je tega močnega navala po omami. To me je full strah. Imam še en mesec, da s tem nekaj naredim. Lahko pa sem miren, si rečem, lahko bo prišlo, ni panike, ampak povej. Preprečim pa lahko, da zaznavam, kaj se mi dogaja. Ker to je bila ena moja tema. In sem bil napet. Reševati sproti. Jaz vidim to kot pozitivne strahove. [...]« C43

Ena od deklet se sprašuje, če se tega občutka ne bo nikoli znebila, želja po drogi

lahko pride šele čez 5 let in ko bo želja močnejša od želje po abstinence, kljub podpori (strokovni ali neformalni) pomoči ne bo poiskala.

»[...] Tudi še sedaj pridejo trenutki, ko maš željo po drogi, itak. Sploh ne razumem te zasvojenosti. Da te nekaj tako vleče. Tudi ne bom več rekla, da, nikoli več ne bom. Ker sem tako rekla, ko sem prišla iz komune. Tako sem bila jezna, da sem rekla, da bom pisala na ministrstvo, naj ukinejo metadon. Pa sem ga potem zopet začela piti. Tega me je malo strah. Lahko, da ne bo takoj, kaj pa če me čez 5 let zopet prime. Ker te nič ne more ustavit. Pa ne vem, kaj je bilo to. Sem bila potem še 5 mesecev čista. Pa sem spet poklicala. Pa nisem bila jezna, žalostna, samo da bi ponovno začutila tisto toplino. Ne vem, če se znam ustavit. [...]« F27

Oče zdaj dve in pol letne punčke se boji, da bi se deklici posledice zaradi uživanja drog pokazale šele v šoli.

Ena od uporabnic večjega strahu ne občuti, boji pa se, kako se bo usklajevala z nekdanjim partnerjem zaradi stikov z otrokom. Oče je odvisnik, in tako je riziko tudi zanjo, da bi ponovno uživala drogo (dostopnost).

»[...] Drugače me ni. Edino od hčerke oče. Ker se je zapustil. Ker ima še stike z njim, videvali se bomo. Zasvojen je še vedno. Sedaj ga tudi na vikendih srečavam, vsak tretji teden. Tako da, za naprej se bomo pa na socialni dogovarjali. Sedaj imamo še glavno obravnavo zaradi zanemarjanja otroka. [...]« Č65

Sašo najbolj skrbi, ker je vse odvisno od nje.

Pomisleki so tako povezani s stvarmi, na katere uporabniki nimajo večjega vpliva. Ne skrbi pa jih, da bi bili brez stanovanja, da nebi dobili službe, da bi bili slabi starši. Kar menim, da je dobro. Uporabniki se počutijo gotove vase, odgovorne.

Ana Marenk (2008: 79) ugotavlja, da je bivši uživalci drog prisoten močan strah pred stigmatizacijo. Pri reintegraciji igra pomembno vlog zaposlitev, izobraževanje in šport. Ne le, da pomaga posamezniku pri vključevanju v družbo in osamosvajanju ampak omogoča širjenje socialne mreže, osebno rast.

7. SKLEPI

Zasvojeni starši vključeni v Društvo Projekt Človek začnejo uživati drogo iz različnih razlogov, v večini pa so navajali osamljenost in izgube (svojcev, odvzem otrok, časa, zaposlitve). Droga je tako lahko strategija preživetja, ni pa nujno. Nekateri začnejo drogo jemati zaradi zgledov, užitka...

Komune in druge oblike urejanja zasvojenosti so za starše in otroke neprimerne. Vloga starša ljudem prinaša različne družbene situacije. Ženska z otrokom se tako težje odloči za vstop v programe, kjer se je treba preseliti. Uporabniki ocenjujejo, da so programi predolgi, separacije oziroma ločitve obojim predstavljajo izgubo. Starši se zaradi neprilagojene in specifične situacije, ki je drugi ne upoštevajo, ne odločajo za urejanje zasvojenosti ali zasvojenost skrivajo.

»[...] Tud če ni bi bilo tega programa, bi jo pa v navadnega vzela s sabo. Saj je že toliko stara. Saj sem jaz mami, ne more imeti babice za nadomestno mami. Pa za tako dolgo obdobje, kot sem jaz imela kazen. [...]« F5

V navadni program, misleč na klasično terapevtsko skupnost Društva Projekt Človek. Mamica ima izkušnjo iz komune, kjer je zaradi separacije z otrokom, program predčasno zapustila. Starši ne želijo, da bi se morali preseliti otroci zaradi njihovih težav in bi se morali držati strogih pravil programa.

»[...] Ne dolgo nazaj. Tukaj velja, da morajo biti ob pol 9 not. In ona pride, da greva ven badminton. Sem rekla veš, da moraš biti not. Pa sem ji obljubila. Res mi je šel čas hitro. In sem vrgla loparje in šla ven. In pridem not, sem videla, da je jokala. Pa sem se ji opravičila, pa mi še nekaj časa ni oprostila. Ven padem, ker imam vrh glave vsega. Mogoče, da bo zunaj tudi tako. Ni pa tako strogo. Otrok ne razume, da jih bom potem jaz poslušala zaradi tega. Popoldne je pa itak druženje, ampak ima veliko naloge in ji ne ostane kaj dosti časa. [...]« F34

Pred vključitvijo v program so večinoma starši skrbeli za svoje otroke (nekateri le krajše obdobje). Starši imajo čas z otrokom v lepem spominu, prepričani so, da so jim dali vse, kar so zmogli in znali. Starši kot prelomnice navajajo postopke odvzema otroka, saj je ta pomembno vplivala na njihovo družinsko dinamiko. Občutijo krivdo

zaradi uživanja drog in zaradi izgubljenega časa, ko niso bili z otrokom.

Zaradi uporabe individualnega načrta imajo uporabniki možnost izpostaviti teme, ki so jim pri urejanju zasvojenosti pomembne. Tisti uporabniki, ki so vključeni krajše obdobje (do 11 mesecev), večji pomen dajejo temam, povezanim z doživljanjem, čustvovanjem in vedenjem. Tisti, ki so vključeni daljše obdobje: od 15 mesecev do 30, imajo načrte bolj usmerjene v prihodnost, bolj razdelane. Vidijo pomen socialne mreže, ravnanja s prijatelji, ki drogo še uživajo, iskanja stanovanja in zaposlitve. Predvsem pri iskanju virov in podpore pri vključevanju nazaj v lokalno okolje vidim pomembno vlogo socialnega dela. Ena od skupnih tem je krivda za pretekla ravnanja.

Glede starševstva uporabniki niso veliko govorili, kar lahko kaže na dvoje: da dobijo dovolj podpore v programu in stvari ne ostajajo nerešene ali pa da pri vzgoji ne potrebujejo posebne podpore, da se počutijo kompetentne in ustrezne starše.

Prisotnost otroka v programu urejanja zasvojenosti ima tako dobre kot slabe lastnosti.

Ključna stališča staršev, ki imajo tudi otroke vključene v program so:

- tistim staršem, ki imajo otroke pri sebi je izredno pomembno, dobrodošlo in so hvaležni za to možnost,
- učenje skupaj z otrokom,
- ohranitev ali ponovno vzpostavljen stik,
- ohranitev zaupanja,
- ohranjanje starševske vloge kljub zasvojenosti,
- naporno in težko je usklajevanje starševstva in urejanja zasvojenosti (lahko tudi partnerstva),
- več ljudi v skupnem gospodinjstvu – pomanjkanje prostora,
- prilagajanje otroka na novo okolje.

Stališča staršev, ki so v programu brez otrok:

- Staršem je težko in se počutijo krive, ker niso z otroki.
- Pomembno je da imajo starši možnost izbire programa.

- Prepoznavajo tako prednosti kot slabosti.
- Kot pozitivno prepoznavajo, da imajo več časa za urejanje zasvojenosti.
- Ne bi prišli do te točke, če bi bili tukaj z otroki.
- Menijo, da čas v programu ni izgubljen.

Odnos otroka zaznamujejo droge, kako doživlja starševu uživanje droge, je odvisno predvsem od otrokove starosti, od tega, koliko se otrok spomni, in od odnosa staršev do droge. Vsi starši se trudijo, da bi jim čim bolj razložili situacijo. Nekateri so uživanje skrivali, ker so se bali reakcije otroka, ali da bi tudi otrok postal uživalec. Starši so se z otrokom začeli pogovarjati, ko so imeli abstinenčno krizo in je otrok opazil razliko. V večini primerov so otrokom povedali, da so bolni.

Kadar starši ne zmorejo poskrbeti za otroke za nekatere poskrbijo stari starši ali partnerji. Tiste, ki te možnosti nimajo, država namesti v rejništvo ali jim priskrbi posvojitev. Otroku se razširi krog ključnih bližnjih oseb. Tako pridobi poleg bioloških staršev še socialne starše. Da pa bi bili postopki čim bolj prijazni otroku, je treba otroku omogočati stike z osebami, s katerimi ima stik navezan, ne glede na to, v kakšni družinski obliki biva.

Starševstvo je lahko ena od vlog, ki jih človek pridobi in omogoča nov način življenja. Starši so tako običajno močno motivirani. Seveda pa imajo tudi druge, manj dramatične razloge, tako kot vsi drugi, in jih ženejo k abstinenци. Starši menijo, da verjetno ne bodo za vedno prenehali uživati droge, bodo pa storili vse, da poskrbijo za svoje otroke.

Cilji pri vključevanju v družbo so predvsem ureditev bivalnih pogojev, vrnitev otrok iz rejniških družin, učenje ravnanja s prijatelji, ki še uživajo drogo, širitev socialne mreže in biti dobri starši svojim otrokom.

Pričakovanja uporabnikov do socialnih delavcev so različna, skupno pa jim je, da uporabniki prisegajo na odnose, osebne stike, naklonjenost, zavzetost. Kljub zahtevnim delovnim pogojem, ko morajo socialni delavci poleg uporabnikov voditi

papirje, bi jim moral ostati čas, da navežejo stik z uporabniki.

Izbira spola pomagajočega poklica se zdi uporabnikom pomembna, tako je mogoče približati socialnovarstvene storitve ljudem. Občutljivost socialnih delavcev je pomembna pri načrtovanju in izvajanju storitev. Še zlasti ko gre za občutljive teme, kot sta materinstvo in očetovstvo.

Vse ženske, ki vidijo pomembnost socialne mreže, kot podporo navajajo ženske (sestre, prijateljice in sosede), po čemer lahko sklepam, da čustveno podporo v skupnosti zagotavljajo predvsem ženske. Zagotavljajo jo ženske ženskam, moška pa jo bosta iskala pri strokovnih delavcih.

Ena od uporabnic opozori na pomembno dejstvo. Ko bo prišla močna želja po omami, pomoči ne bo poiskala. Ima pa podporo socialne službe in socialne mreže.

Pomisleki so tako povezani s stvarmi, na katere uporabniki nimajo večjega vpliva: strah pred močnim navalom želje po drogi; da bi se otroku sčasoma pokazale posledice zaradi uživanja drog v nosečnosti; usklajevanje z nekdanjim partnerjem zaradi stikov. Uporabniki se počutijo gotove vase odgovorne in menijo, da se znajo spopadati s situacijami, ki jih čakajo.

8. PREDLOGI

Pri obravnavanju staršev sklepam glede na pripovedovanje uporabnikov, da jih skozi postopke podpore in pomoči spremlja (kot zagovornik, koordinator v skupnosti) strokovna oseba. V raziskavi se je izkazalo, da je spol strokovnega delavca pomemben. Pri obravnavi uporabnikov bi tako lahko upoštevali njihova stališča izbire.

Sklepam tudi, da bi bilo smiselno in potrebno okrepiti skupnostno socialno delo. Prednosti vidim predvsem v tem, da se potem uporabnikom in otrokom ni treba preseljevati v komune in terapevtske skupnosti (te so običajno oddaljene od krajev, kjer uporabniki sicer živijo). Uporabniki želijo imeti osebo, s katero bi sodelovali, in to bi lahko bil koordinator v skupnosti. Z mreži storitev v lokalnem okolju bi tako staršem omogočili, da bi ostali doma. Posledično se jim ne bi bilo treba vključevati v institucionalno oskrbo. Starši bi tako lahko dobili podporo v zvezi z urejanjem zasvojenosti, vzgojo, skrbjo in varstvom za otroke, delom in podporo pri vsakodnevnem življenju.

Uporabniki so pripovedovali, da na razgovore s CSD niso hodili, če so imeli abstinenčno krizo. Odprtost služb, ne glede na to v kakšni stiski je človek, bi morala biti samoumevna.

Vloga socialnega dela bi morala biti tudi podpora otrokom uživalcev drog ne glede na to, koliko so otroci stari. Predvsem, da imajo možnost spremljati in vedeti, kaj se z njihovimi starši dogaja, in podpreti starše, da z otroci spregovorijo o zasvojenosti.

Pri socialnem delu bi morali varovati in ohranjati stike z otroki in starši. Nekateri stikov ne vzdržujejo zaradi slabega finančnega položaja. Tako uporabniki nimajo možnosti premagovati razdalje med programom urejanja zasvojenosti in namestitvijo otroka. Po pripovedovanjih staršev, ugotavljam, da nekateri zaradi občutkov krivde, stigme in nizke samopodobe ne zmorejo dati otrokom tistega, kar se od njih pričakuje. Zato se preventivno raje vdajo in stikov nimajo.

Visoka pričakovanja programov urejanja zasvojenosti lahko vplivajo na to, da se tisti, ki absolutne abstinence ne morejo vzdrževati, ne odločijo za urejanje zasvojenosti. Tako imenovani nizkopražni programi so na voljo in delujejo predvsem na zmanjševanju škode. To je po mojem mnenju dobrodošlo, pomembno pa bi bilo zagotoviti tudi programe zmanjševanja škode s socialnega vidika (krepitev socialne mreže, urejanje odnosov znotraj družin in vključevanje v širše lokalno okolje). Starši bi morali predvsem ohraniti (ali ponovno pridobiti) starševsko vlogo. Pomembno je urejanje in koordiniranje obeh staršev pri stikih z otrokom, usklajevanje s socialnimi starši otroka (rejniška družina, drug partner, stari starši) in starši, za tiste starše, ki skrbijo za otroke, pa iskanje možnih oblik varstva za otroka, podpora pri starševstvu, ravnanje s krivdo za pretekla dejanja in izgubljen čas, krepitev moči in samopodobe staršev ter iskanje možnih ravnanj v odnosu do otroka

Etnografski pristop tako odpira možnosti vpogleda v človekovo širše okolje in dejavnikov, ki skupaj pomenijo povsem novo življenjsko situacijo. Upoštevanje družbeno kulturnega konteksta lahko uporabniku omogoči vzpostavitev novih virov moči.

Plačljivost programov urejanja otežujejo uporabnikom vključitev v programe in nadaljnje vključevanje v družbo. Programi ne morajo biti idealni, lahko pa so pestri in raznoliki. Tako imajo ljudje možnost izbire, se odločiti za program, ki jim ustreza. Zagotovo si nekateri starši želijo vključitve skupaj z otroci, kar bi programi po mojem mnenju morali upoštevati.

Občutljive socialno-delovne storitve bi tako morale vključevati možnost izbire pomagajočega in možnost izbire pomagajočega glede na spol.

Za nadaljnje raziskovanje bi bilo zanimivo ugotoviti, kako otroci, ki so bili vključeni v programe urejanja zasvojenosti, gledajo na to izkušnjo, in tisti otroci, ki so odraščali s starši ali enim od staršev, ki je užival drogo, pa to ni vplivalo na kvaliteto družinskih članov. In če je vplivalo, kako so uspeli usklajevati kariero uživanja drog in starševstvo, partnerstvo, socialno življenje, bivalne pogoje, zaposlovanje. In kakšno

vlogo je imela pri tem stroka socialnega dela, če jo je imela.

Glede na pridobljene informacije, bi bilo zanimivo slišati tudi stališča drugih strokovnjakov, ki delajo v pomagajočih poklicih in sodelujejo s starši uživalci drog.

9. LITERATURA

1. Berglez, V. (2005), *V rejništvu ali Kako se kaže spoštovanje do rejencev in rejenk, rejnikov in rejníc in koliko se ceni delo slednjih*. Maribor: Družina Berglez.
2. Bilić, V., Zloković, J. (2007), Starši zasvojenici - sozasvojenost otrok?. *Sodobna pedagogika*. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DAKA2O9C/?query=%27keywords%3ddroge%27&pageSize=20> (ogledano 7.8.2014).
3. Čuk Rupnik, J. (2008), *Moji metadonski otroci: (rada vas imam)*. Ljubljana: Prohealth.
4. Dragoš, S. (2002), Socialni kapital : dragocena, nejasna in nevidna dobrina. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-AD3SDNVC/?query=%27keywords%3dDrago%C5%A1%2c+Sre%C4%8Do%27&pageSize=20&page=2> (ogledano 7.8.2014).
5. Društvo Projekt človek. Programi. Dostopno na: <http://www.projektclovek.si/vec-o-programih.asp?stran=Programi&podstran=CR%20-%203.%20faza%20klasi%C4%8Dnega%20programa> (ogledano 31.7.2014).
6. Flaker, V. (1998), *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba*cf.
7. Flaker, V. (2002a), *Živeti s heroinom I.: Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji*. Ljubljana: Založba*cf.
8. Flaker, V. (2002b), *Živeti S heroinom II.: K zmanjševanju škode*. Ljubljana: Založba*cf.
9. Flaker, V. (2012), *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba*cf.
10. Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenec, V., Škerjanc, J., Urek, M. (2008), *Dolgotrajna oskrba: Očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Goffman, E. (2008), *Stigma: Zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.

12. Grebenc, V. (2003), Droge in kriminal. Socialna pedagogika. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IBG6ZYNC/?query=%27keywords%3ddroge+in+kriminal%27&pageSize=20> (ogledano 7.8.2014).
13. Green, A., C., National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. Gender and Use of Substance Abuse Treatment Services. Dostopno na: <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh291/55-62.htm> (ogledano 31.7.2014).
14. Gruden, M., Delo. Nedelo. Razpete med mamili in materinstvom. Dostopno na: <http://m.delo.si/novice/slovenija/razpete-med-mamili-in-materinstvom.html> (ogledano 9.7.2014).
15. Kompan Erzar, K., Rožič, T., Simonič, B. (2011), Vloga in pomen navezanosti pri razvoju otrok v nadomestnih družinah. Socialno delo. Dostopno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NYUEFUMT/?query=%27%40rel%3dsocialno+delo%27&pageSize=20&sortDir=ASC&sort=date&fyear=2011> (ogledano 7.8.2014).
16. Kvaternik Jenko, I. (2006), *Politika drog: pogledi uporabnikov in uporabnic*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
17. Kvaternik Jenko, I., Petruša, L., Sande, M. (2012), *Zmanjševanje škode na področju prepovedanih drog*. Koper: Zavod za zdravstveno varstvo.
18. Kvaternik, I., Grebenc, V., Rihter, L. (2008), *Droge med politiko in vsakdanjim življenjem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
19. Lukšič, I. (1999), Droga kot politično razmerje. V: *Teorija in praksa*. let. 36. št. 5.
20. Marenk, A. (2008), *Živeti brez heroina: Življenje bivših zasvojenih uživalcev heroina*. Ljubljana (diplomska naloga).
21. Mejak, V. (2010), *Doživljanje materinstva in potrebe po pomoči pri ženskah, odvisnicah od prepovedanih drog*. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede (magistrsko delo).
22. Milošević Arnold, V., Poštrak, M. (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
23. Ministrstvo za delo, družino in enake možnosti. Rejništvo. Dostopno na:

- http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/rejnistvo/ (ogledano 3.8.2014).
24. Olszewski, D., Burkhart, G., Bo, A. (2010), European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction. CHILDREN'S VOICES. Experiences and perceptions of European children on drug and alcohol issues. Dostopno na: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drugnet/online/2010/71/article8> (ogledano 1.8.2014).
25. Perko, A. (2008), *Družina na križpotju: Sodoben pristop k urejanju ljudi v stiski*. Ljubljana: Umco: Zavod Mitikas.
26. Picchi, M. (1995), *Projekt Človek*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
27. Puhar, A. (1892), *Prvotno besedilo življenja: Oris zgodovine otroštva na slovenskem v 19. stoletju*. Zagreb: Globus.
28. Ramovš, L. (1986), *Alkoholno omamljen: Ječa alkoholizma v družini in poti iz nje*. Celje: Mohorjeva družba.
29. Sevenhuijsen, S., Švab, A. (2003), *Labirint skrbi – pomen in perspektiva etike skrbi za socialno politiko: Skrb v socialni politike – skrb za kaj?*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
30. Skynner, R., Cleese, J. (1994), *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Založba Tangram.
31. Šugman Bohinc, L. (2007), *Življenjski svet uporabnika: Raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
32. Ule, M. (2013), *Družbene neenakosti v zdravju žensk v Sloveniji*. Zdravstveno varstvo: revija za teorijo in prakso preventivnega zdravstvenega varstva, 52: 69 – 71.
33. Unicef Slovenija. (1989), Konvencija o otrokovih pravicah. Dostopno na: <http://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/KOP.pdf> (ogledano 7.8.2014).
34. Zaviršek, D. (1994), *Ženske in duševno zdravje: O novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
35. Zaviršek, D. (2000), *Hendikep kot kulturna travma: Historizacija podob, teles in*

- vsakdanjih praks prizadetih ljudi*. Ljubljana: Založba/*cf
36. Zaviršek, D. (2012a), *Notranje in meddržavne posvojitve: od osebnih izkušenj do dobre prakse: Priročnik za razvijanje novih strokovnih kompetenc v socialnem varstvu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
37. Zaviršek, D. (2012b), *Od krvi do skrbi: socialno starševstvo v globalnem svetu*. Maribor: Založba Aristej.
38. Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu: Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Scripta.

10. PRILOGE

Vprašalnik

Uvod

Predstavitev namena raziskovanja

Pojasnilo da je udeležba anonimna in prostovoljna

Predstavitev raziskovalnih tem sogovornikom

Vprašanje po dovoljenju snemanja pogovora

Teme

- Starševstvo pred vključitvijo v DPČ
- Kako uporabniki usklajujejo starševsko vlogo in urejanje zasvojenosti
- Kakšen je položaj otroka
 - Odnos otroka do zasvojenosti starša / staršev
 - pogovori o zasvojenosti
 - prisotnost / odsotnost otroka v programu
- Kako načrtovati vrnitev iz terapevtske skupnosti v družbo, kateri so cilji za prihodnost
- Kakšna je vloga socialnega dela
 - Lastnosti pomagajočih poklicev
 - Spol
 - Želje uporabnikov po podpori po zaključitvi programa

Splošni podatki uporabnikov

Izbrano ime	
Starost	
Spol	
Izbrano ime otroka / otrok	
Starost otroka / otrok	
Čas trajanja vključitve v program urejanja zasvojenosti	
Čas trajanja vključitve otroka v program	
Čas eksperimentiranja z drogo	
Število dosedanjih zdravljen čas trajanja in tip inštitudije (komuna, TS)	_____

Preglednica osnovnih podatkov uporabnikov

	Ime	Spol	Starost	Ime otroka	Starost otroka (leta)	Vključitev otroka v mesecih	Čas vključitve v program v mesecih	Čas uživanja droge (leta)	Abstinenca v mesecih	Število zdravljenj od sedaj
Intervju A	Enej	Moški	33	Nika Nik	6 3	0	26	21	26	Komun a In DTO
Intervju B	Saša	Ženski	28	Matic	4.5	0	10	12	10	5 x v zadnjih 4 letih
Intervju C	Alfred	Moški	37	Georga	2.5	29	30	25	30	Prvič
intervju Č	Severina	Ženski	26	Gabrijela	4.5	15	15	5	16	Prvič
Intervju D	Petra	Ženski	32	Polona Nejc	15 4.5	0	1	20	5	Komun a DTO DPČ
Intervju E	Špela	Ženski	25	Jaka Jan	2 3	0	2	5	2	Prvič
Intervju F	Iris	Ženski	37	Nina	9 let	12	11	20	12	DTO Komun a

Zapisi pogovorov

Intervju oznaka A

Kakšne so dobre lastnosti pomagajočega poklica pri urejanju zasvojenosti?

/V Celju nas ni nobeden napotil. Pojdi tja ali pa tja./A1

/Jaz sem se sam šel pucat in sem tam pol zvedel./A2

/Tam se imel en zdrs. In sem hotel jt nazaj na DTO in mi je pol on rekel da nima smisla, če nisem na substituciji./A3

/Me je pa potem poslal na DPČ./A4

/V komuni sem bil enkrat, eno leto. Tisto je čist drugo. Biblija in delo./A5

/Takoj ko sem prišel sem takoj čike in pivo, pa potem trava in ekstazi in heroin. Zalo hitro sem bil nazaj, v enem mesecu./A6

Kaj ti bi takrat pomagalo? Kaj je manjkalo?

/Nisem bil pripravljen. Star sem bil ene 20 let. Ker mi je mama postavila, ali tja ali pa od na ulico. Pa sem sam s sabo naredil en pakt, eno leto zdržim, potem bo pa vse po starem./A7

/Imel pa sem v mislih da se ga ne bom več navlekel, da bom po pameti delal. Sam saj vemo da ne gre, da se ga navlečeš slej ko prej./A8

Katere so tiste teme (vsebine) na katerih sedaj delaš?

/Sigurno, da razščistiš z enimi stvarmi, da spoznaš kje si ranliv,.../A9

/kaj te pelje nazaj k drogi. Najprej sem mislil da se drogiram od dolgčasa in da mi je blo fajn. Pa vidim da je polno enih stvari./A10

/Npr. odnos z mamo, nezadovoljstvo, ena praznina vsega se najde./A11

/Veliko se spoznaš, sebe spoznaš. Jaz vem ko sem že hotu it ven, in sem imel individualen pogovor z terapevtko in sva govorila da ali je res domotožje. In sva pol vidla da ni domotožje ampak želja po alkoholu./A12

/Potem pa prideš domu, videš in maš 5 min polen kufer vsega./A13

/To spoznavanje samega sebe, in da si iskren sam do sebe, da ne rabiš nič več drugega. Da to na treniraš in si zdrav./A14

Kaj pa otroci? Koliko sta stara?

/Mala je bila stara 2 leti a še malo, sin pa en mesec./A15

/Ko so nam jih vzeli, sem imel še malo stikov. Pa mi je postalo preveč./A16

/Ko sem bil preveč zadet, da bi hodu tak na stike, sem kar prekinil./A17

/Potem sem šel na dto in mi ni zlaufal. Potem sem biu zuni še eno leto, ampak sem hodil na 14 dni tist za 2 urce./A18

/Mi je bilo zelo težko./A19

/Potem sem imel enkrat na teden, pod nadzorom. Ko sem šel na DTO je potem moja mama zrihtala da so hodili na vikende domov./A20

/ne žena ampak moja mama. Ker ona ga je še pila./A21

/Jaz sem šel potem sem, jih nisem imel stikov pol leta. Potem pa sem dobila sodišča, da lahko hodim domov za vikende vsake 14 dni. Ampak sem imel navezan stik že od prej, in po telefonu smo se skoz slišal./A22

/Tukaj mi je projekt veliko pomagal, pa ocene so delal zame, ki so mi veliko koristile. DPČ mi je šel tukaj veliko na roke./A23

/Ker so me imeli že povhen kufer, pa sem šel na eno zdravljenje pa na drugo./A24

Kje pa sta sedaj otroka?

/V rejništvu. Skupaj sta, sedaj sedaj smo dosegli, sta pri eni novi družini. Prej je bila katastrofa. Sedaj je malo boljše, ampak ni to to. Upam da bo sedaj boljše./A24

/Saj sedaj 20. ga da gresta nazaj k mami./A25

/Saj sva se pogovarjala z terapevtko, da bi prišla sem, da bi jih imel tukaj, v hiški za zasvojene starše in njihove otroke. Pa sem jih imel en vikend tukaj in sem videl da je tumač. Dva otroka tukaj, soboto in nedeljo se nisem imel časa niti stuširat. Zato jaz dam vsem kapo dol, k majo otroke tukaj. In da bi še nekaj delal na sebi, bi bilo pa zelo veliko. In sva se potem odločila da rajše ne./A26

/Če bi imel otroke tukaj od začetka, zagotovo nebi prišel do te stopnje. Otroku se moraš 100 %

posvetit./A27

/Oboje ima slabe in dobre strani. V TSS pa na drugih stvareh pridobiš, si pa z otrokom./A28

/Mali se brez problema vključuje v rejniško družino brez problema, hči pa malo težje. Stara sta pa 6 in 3 leta./29

/Prej smo skupaj živeli v stanovanju. Mala je bila veliko pri babici. Jaz sem začel zelo bluzl, moje ja tudi pila. Moja je bila še noseča. In sem vedel da bodo trenja in sem jo raje odpeljal k moji mami. Še posebej zvečer. Ona se je rabila čez dan napit./A30

Omenil si mamo, kako se pa z njo razumeta?

/Se zelo dobro razumeva, imava neke stvari. Ampak se dobro razumeva. Mi je v podporo. To sem sedaj videl, ona ve kaj je bilo z očetom in sem tam pritiskal in manipuliral. To morava razčistiti. Nekega globljega odnosa pa še nimava. Pa tudi če ne bo, je vredno./A31

Kaj pa drugi stiki zunaj?

/Ja imam, ampak mi ni. Tudi s terapevtom sva govorila, sem potem klical kolega. Pa sem najprej mislil da bova doma na kavi. Pa je rekel, da greva ven. Potem sva šla, sobota ob 8. Pjanščina, in ti teži, folk ko je pijan ti vedno isto govori./A32

/Ko bom zopet šel domov, bom šel raje na kakšen pohod, ali pa na odbojko se bom vpisal, med trezen folk./A33

/Imam nekaj teh prijateljev, ki ga res radi cuknejo, bom ostal z njimi v kontaktu. Ampak tako da pridejo na kavico. Ne bom pa hodil z njimi ven, če pa že pa da je usaj še kakšen drug trezen. Mislim, da mi to ne bo delalo težav./A34

/Avgusta grem sedaj v CR. Še službo si moram najdet. 3 leta sem delal v železarni, potem na črno, veliko sem delal na črno. Veliko sem delal na črno. Potem sem imel še eno službo in ko sem tisto izgubil sem pa zabluzil. Dokler sem imel službo sem se nisem tako zajebaval. Samo za vikende, bolj kot ne./A35

/Potem je bil pa skupek okoliščin, službo se izgubil, otroka sem dobil. Sem se z alkoholom nagradil, da smo proslavili otroka. Pa nisem imel službe, da bi se malo ustavil. In se je razvleklo čez cel teden./A36

Meniš, da boš, ko boš zunaj potreboval podporo strokovnih delavcev?

/Enkrat na mesec imam željo hodit na IP. Če ne bom moral tukaj najdt, si bom pa dobil enega terpevta. Ampak po mojem se bo dalo./A37

/Če ne drugega da se zjočeš, da poveš. Terapevta je tako samo 10 %./A38

/Od začetka sem se ful branil, tudi tukaj so me vedno morali zvlečiti na IP. Potem pa vidiš da pomaga in da stvar deluje./A39

Kakšne so lastnosti dobrega pomagajočega poklica?

/Edino to da imaš vedno enega, do sedaj sem imel 3 terapevte. Čeprav je tudi dobro, ker se tako hitro navežem. Ker zunaj tudi ne bo enega, dosegljivega. In jih moraš imeti več./A40

Ali ti je pomemben poklic in spol pomagajočega?

/Nima veze./A41

Kako pa otroka gledata na zasvojenost?

/Mala se vsega zaveda. Sedaj ko sva šla na sprehod, mi je rekla.

»ati ti ne boš več piva piv, zato si sedaj bolan.« mi je bilo kar malo./A42

/Mogoče so ji v rejniški kaj povedali. Sam se o tem še nisem z nji pogovarjal./A43

/To mam pa od mame, midva se tudi nisva pogovarjala o neprijetnih stvareh. Sedaj pa sem to začel prenašat na tamalo./A44

/V TSS sem prav eno pravljico našel, in ji bom prebral./A45

/Mene je kar presenetilo. 2 leti in pol je bila stara in se spomne. Tudi mamo je spraševala, če je ati pivo pil. Pa nisem pred njo nikoli iz flaše pil. Vedno sem imel v kozarcu. Otrok čuti./A46

Kakšne imaš cilje za prihodnost?

/Sedaj bosta pri moji mami, dokler jaz tukaj ne zaključim. Potem jih imam pa namen k sebi vzeti. Nevem kam, ampak namen jih imam k sebi vzeti./A47

Kaj pa mama?

/Jah ne vem, ona ga še pije. Saj sem rekel na sodišču, to greš enkrat na teden, to ni nič. Saj vemo kako je AA. Lahko si 5 dni pijan in dva dni ne, napihaš 0.00 in je to to. Naj gre v eno ustanovo, kot je bila takrat en mesec. In je znorela not, vse pometala in šla ven. Alkohol je veliko bolj zajeban kot kater druga droga./A48

/Ja, zelo je dosegljiv. Je taka kultura pitja./A49

V katerem kraju je pa rejniška družina?

/5 km smo narazen, od mojega kraja. Od tukaj pa 100 km. Za šolo bomo pa upa da bomo tam hodila, kjer smo bili prej doma./A50

Intervju oznaka B

Kako si živela pred tem, ko si se vključila v program?

/Hodila sem u Kranj na Prešernovo./B1

/hodila sem na skavte, pa sem nehala. K pevskem zboru sem hodila, pa sem nehala, ker sem začela travo kadit, pa pol pr 16 hors./B2

/Pol sem se ga pa 10 let zadevala. Pol sem pa imela enega fanta in mi je fant pred 4 leti povedal za ta program. Pol sem bila pa najprej takrat, sem bila tukaj./B3

/Pa sem šla pol ven, sedaj sem pa spet tukaj./B4

Kdaj si pa potem imela Miha?

/Takrat, ko sem prvič prišla. On je bil z mano, ko sem prvič prišla./B5

Katere so tiste teme, na katerih sedaj v projektu delaš?

/Samospošovanje, samozavest, odnosi s partnerji, odnos do samega sebe, odnosi doma, soodvisnost od ljudi, to./B6

Kdo ti pa najbolj stoji ob strani?

/Mami, pa sestro./B7

(pride otrok)

No kje sva ostali, pri mami.

/Aja, saj res. Pa sestra pa stric, prijatelj in prijateljice./B8

Se čutiš dovolj močno podrti s strani domačih?

/Ja, ampak domov pa ne grem več./B9

/Ampak me je tudi strah, itak. Itak je pa vse odvisno od mene, ne glede na to kdo mi stoji ob strani./B10

Kakšni so tvoji cilji za naprej?

/Od tukaj bom šla v CR, po tem pa če ne bo šlo drugače bom šla k sestri, domov sigurno ne. Dokler ne grem pol na svoje. Že v CR-u si bom službo iskala./B11

Kaj pa otrok?

/Je sedaj pri moji mami, ko bom pripravljena pride pa k meni./B12

/Ker imam jaz skrbništvo nad njim./B13

Kaj pa oče?

/Ja, imata stike na 14 dni. Samo sedaj ga že 2x ni bilo. Tko, ne vem. Sicer se ga ne zadeva, dela, punco ima, punca ima otroka. Ampak ne vem, kaj je? Če kar ne hodi na stike. Nekej ga mede./B14

Na koga se misliš, da boš lahko najbolj zanesla, ko se boš vrnila v skupnost?

/Na prijatelja, pa na sestro./B15

Ali pa misliš da jih boš sploh potrebovala?

/Ta prijatelj je bil tudi tukaj, 4 leta nazaj sva se tukej spoznala. Na njega bi se lahko zanesla, kadar bi imela stisko zaradi droge. Sestro pa za druge stvari. Vrjetn pa ja da bom rabla./B16

Kakšne načrte imaš pa zaradi zaposlitve?

/Delala sem zdravstveno, želela sem na vzgojiteljsko, pa nisem imela dovolj točk. Potem sem šla pa na zdravstveno. Pa nisem dokončala. Ne vem kaj bi delala./B17

/Šla bi na slaščičarstvo, kr rada pečem. Pa imela bi svojo slaščičarno, hočem pa naredit šolo./B18

Kakšne so lastnosti dobrega pomagajočega (izobrazba)?

/Za Tanjo in Marinko jaz sploh nisem vedla kaj sta po poklicu./B19

/Pomembno je da znajo pomagat, da znajo poslušat, da znajo mejo postavlat, da so človeški, prijazni./B20

Kaj pa spol?

/Me ne moti da bi bil moški, ampak vseeno se kdaj pa kdaj pogovarjaš takšne stvari da je bolje, da je ženska. Meni je bolje da je ženska./B21

Kako se z otrokom pogovarjaš o zasvojenosti?

/On veliko razume, veliko ve. Takrat ko sem šla sem mu rekla, da grem na zdravljenje. Ker sem veliko bruhala, ker sem bila nakrizirana in mi je robčke nosu. In sem mu potem rekla, da zaradi tega da ne bom več bruhala, da ne bom več bolna, pa da bom potem boljša mamica./B22

/Bil je in na DTO na obisku in tukaj. Ve toliko, kolikor je potrebno za njegova leta./B23

/Najbolj me je strah, da ker je šel včasih z mano. Ravno sedaj ko sem imela zdrs. Sva se ustavila tam kjer se oni zbirajo, 10 m stran. Je vedel in sva mogla potem stran. Bojim se da ko bo star 15 let, pa bo naletu na kakšnga ali pa na kakšno tako družbo, da mi bo bližje, ker jo je kot majhen spoznal. In se bo boljše počutil./B24/a

/Ampak ker je tok majčken, saj mu nimam kaj govorit. Z alkoholom in cigareti se ne obremenjuje. Ve da dedi pije vinček, pa tudi pivo pozna, ve kateri je Union in kateri Laško./B24/b

/Za tiste druge stvari bi ga pa bolj panika zagrabila. Če bi mi en paket našel./B25

Kaj ti je lažje, da Matic ni tukaj vključen, ali bi rada videla da bi bil?

/Lažje mi je da ga ni. Ker se potem sama sebi posvetim. Če bi ga imela tukaj bi se lažje umaknila folku./B26

/Tukaj ko je 20 ljudi opazijo če nisi v dobri koži ali kokr koli. Te prej soočijo z vsemi temi stvarmi ki jih ne delaš prav in so tvoje./B27

/Mi je hudo ker more biti doma, ampak to leto bom moralo biti tako. Treba ga je pazit, treba je paziti na vzgojo in ti zmanjka zase. Saj pri meni je bilo tako nazadnje ko sem bila tukaj. Eno leto ni nič v primerjavi s tam da bom potem lahko celo življenje z njim. Pa da bom dobra, pa v redu./B28

Kakšne imaš cilje, za vrnitev v skupnost?

/Nazaj v tist kraj kjer sem bila prej ne. Klavstrofobičen je. Že domov nebi šla, ne morem, ne vem. Pa ne to, itak bi v vsakem mestu srečevala džankse, pa to. Mesto kot tako je lepo, ampak ne vem./B29

Česa pomagajoč poklic ne sme?

/Ne sme silit ljudi da gre nekam kamor noče. Na primer domov. Ali pa da želi reševat odnose, če oseba še ni pripravljena, jih ne želi reševati./B30

/Pripravljen moraš bit. Jaz sem se takrat zapletla, 4 leta nazaj k sem bila tukaj z temu fantom. Nevem, tukaj ni bilo delavcev. Sem imela sudoksone tablete pri sebi pa niso vedeli ali mi jih vzeti ali ne./B31

/Sedaj je pa bolj strogo pa bolj je striktno. Če ni tako, je pa tako pa tako. Ali pa posledice. Točno več in mi je lažje, ker vem./B32

Ali imaš tukaj vse kar potrebuješ v skupnost?

/Prehitro misliš, da si v redu. Potem te pa kar na enkrat. Najpomembneje je če si sam pripravljen, šele potem če imaš podporo, pa terapevte pa če je program tak kot ti ustreza. Ne gre to na hitro, po lažji poti./B33

Saša najlepša hvala.

Intervju oznaka C

Kakšna je tvoja življenjska zgodba?

/Moj začetek je bil zelo zgodi, ne lih še z drogami je bil bolj alkohol, nek standardni začetek. Pravzaprav začneš s cigareti, mal z alkoholom. To je bilo po 12 letu, ko je mama zbolela za rakom in pol umrla. Takrat se je sesul svet meni, ne. Oče je bil odsoten zaradi služb, brat, ko je starejši takrat kr malo po svoje in sem začel bit uporniški, v bistvu sem bil ful navezan na mamu in to je ful vplivalo./C1

/Tko da pol so bli te vikendi tam ni bilo toliko še, to lahko rečem z 13 in 14 sem prvič probal travo, za neko novo leto. Tam je šlo samo še navzgor s preizkusi, življenje pa navzdol lahko rečem. Nehal sem se ukvarjat s športom intenzivno, prej sem bil kr športnik. pol smo dobli diskač in je začelo vikend pohajanja več ali manj je bilo alkohol trava, pol je bilo obdobje lsd, trip. Tisto je ni bila stalnica bolj ob posebnih trenutkih. Trava alko je bila vsak vikend, lsd je bil ne neki tednov, če je mel kdo rojstni dan, smo se malo bolj sprostili, malo bolj zaflešali lahko rečem. V vojski sem prvič poizkusil heroin. Imel pa sem sosede, ki so bili bolj v tem. S prva sem jemal le ob zobobolih. Potem sem pa videl da odžene moje probleme stran./C2

/Vedel pa sem kaj prinese zasvojenost. Sem kontroliral jemanje. Je pa tako da je na začetku užitek, nato pa potreba. Pol sem mel še smrt očeta, je tud zbolel za rakom, tak da pri 22 sem se bolj zatekal v heroin. Z mačeho se nisem razumel, brata sta se odselila. Mel sem tisti zunanji pritisk, pazi da te mačeha ne vrže iz stanovanja./C3

/Sem bil pod nekim pritiskom in najlažje mi je bilo se ga zadet. Pol po heroinu sem poizkusil tudi ecstasy in mi je blo ful zanimivo in sem jih kr jedu. Sem bil v kalapi ko nismo meli nekih obveznosti, smo dilali, švercali in ni da ni. Kradli dobesečno ropali smo, denar je bil in me ni brigalo še malo sem delala in nikoli nisem mel krize ker je vedno bil denar. Če dilaš maš vedno pri sebi in vzameš kadar hočeš. V klapi so poizkusili heroin in so končali sem končal tudi jaz smo pustili heroin smo pa ekse jedli cel teden, kadar nam je zazdelo smo si naredili žurko sami./C4

/2000 in neki se je brat vrnil domov in sva bila kot pes ni mačka, mačeha se je že prej odselila z bratom se nisva razumela mi je postavil zelo dobro meje, me je zaklenil ven, zato da bi ga jaz počakal in se pogovoril z njim da neki naredimo, jaz kot upornik, pa sej boš vidu jaz lahko vse sam. Takrat sem že bil not v stafu. To je bilo eno poletje, mel sem tudi punco in enega kolega in s punco smo kar na mrtvo s heroinom./C5

/Tam sem prvič doživel krizo ker je zmanjkalo denarja eno malo obdobje ko ni bilo denarja. Ona je študirala v Mariboru in sem jo prosu če se lahko grem gor skrizirat. Mel sem 50 ecstasyev s sabo in ko sem začutil krizo sem vzela. Tak da sem prebrodil tisto krizo. Ker od eksov pa nisem bil navlečen in sem jih lahko vedno pustil. Pol sem pa itak bil na cesti, samo sem mel klapo, vedno koga. Tud streha nad glavo, meli smo tud neki plac tak da ni bilo panike. Pol pa mi ni bilo več za bit v tej klapi in sem opisal vse in sem šel živet na ulico. Takrat ko sem se sčistil sem bil 3 leta čist heroina. Sem pa kadil travo./C6

/Ko sem šel na ulico je bilo poletje je bilo kul, ko pa se je začela zima sem reku, neki bo treba, da prebrodimo ta mraz. Tako je bilo da sem v parku sedeli in sem vidu vsak dan kak oni dilajo in jaz ne naredim nič da bi dobil denar. Sem si reku da bom mogel neki naredit. Z enim prijateljem ki je že dilal sem mu pomagal. Pol sem se bolj začel družit z njim in namesto drog sem poizkusil z alkoholom samo sem več zbruhal kot spil in pol sem en dan reku naj mi da črtico in sem bil po hitrem postopku spet not. Pol sem se vpisal na metadonsko in isto časnó sem spoznal še tablete. Ta kombinacija s travo in alkoholom je bila bomba. Imel sem dva overdovza ampak hvala bogu da je bil kolega zraven in me rešil. Dandanes ko pogledam nazaj se sam sprašujem kaj mi je bilo./C7

/Jaz sem pri 15 letih začel delat in denar ni bil problem. Ko sem se vpisal v šolo mi je pa ostal denar od malce, zmeraj sem kaj dobil. Takrat se je hodil v Italijo in smo pokradli za obleči prišli sem in prodali. Ta poklic mi je najbolj znan. Trgovec, švercer. Mi smo živeli gor ob Italiji in so že naši starši švercali. En čas sem tudi švercal z ljudmi. Trgovina z ljudmi./C8

Daj povej več o tem!

/Po dvajst ljudi avto za 5, si mogu več poti naredit Ljubljana – Gorica al pa še naprej do Udin. Bli so od povsod Kitajska, Azija, Rusija ni da ni... Afrika. Stari ni da ni od dojenčka do nonota. Je hard ja... več je blo moških... pol je nastal problem da si prpelau, opravo si svoje delo pripeljal na cilj in naprej te ni brigalo. Pol sem zvedel, da Kitajci plačujejo z organi, ne tebi ti si dobu keš sam... tega nisem htelsem zavračal Kitaje. Pol sem pa vidu da je to prenaporno, delat cele noči, se kej zavleče moreš čakati na meji, moreš bit skrit in podnevi it delat in mi ni blo za reskirat službe. Dandanes je pa itak meja odprta pa nimaš več kaj narediti. To je propadlo... je pa bil dober denar... tak čez noč je pršu denar, čez dan sem ga zapravil in ponoči je spet pršu. Nisem nikoli šparal na denarju./C9

/Policija so dosti krat prišli pogledat kako smo razen ko smo delali kažin so prišli mirno pogledat. Odnos med nami in policisti i je bil kr v redu pošten. Sej se je vedlo kod obrača in so rekli dokler boš

mel samo zase in to je.. če boš delal neke milijone ven s tega ne bojo pustili. Dokler se zadržujemo na placu je ok, če smo bili kje drugje smo dobili kazen. Res je bil nek pošten odnos s njimi./C10
/To je trajalo enih 6 let preden sem se šel zdraviti, ko sem se začel spet drogirat./C11

Pa si mel kdaj željo se sčistiti, bit clean?

/Ja neka želja je vedno bila sam nikoli nisem znal, vedel, ta nemoč do droge./C12

/Ker za alkoholika se nisem mel. Nisem se nikoli tresel, ker tudi če sem si rekel da ne bom pil en teden ni bilo važno nisem pil. Metadon je itak bil stalnica. Pa še to jaz se nisem mel za narkomana ampak iglomana. Ker sem vse dal vase z iglo, kar se je dalo v iglo sem dal v žilo. Tudi tablete sem dajal v žilo. Pol sem si enkrat reku ne koncu in sem tablete sam še snifal. Metadon sem še vedno ga dajal v žilo. Švercal sem ga ven iz medatoske. Hvaležen sem jim go da mi niso hoteli napisat tablet. Takrat sem bil ful jezen, danes pa sme jim hvaležen. So rekli da jih ne rabim in sem bil jezen sem reku: »Vi ne vsete kaj meni dela v glavi!«./C13

/Povzročil sem nesrečo in me je ful skrbelo za žensko v drugem avtu, samo zaradi zaščite podatkov ne povejo in mi niso hoteli povedat kako je ampak niso hoteli povedat. Tisto sem prebrodi in sem dobil tablete na črnem trgu tak da men ni brigalo./C12

/Tudi za vikend sem dobival metadon so ti ga dali v petek do ponedeljka. Sem si zvišal dozo na 15ml meni je bilo 7ml čist dosti sem bil dober in sem mel viška tak da sem prodajal pol to kar mi je ostalo. Dober zaslužek. Mel sem neki rednih strank. Alkohol sem spil dve tri doze in men ni nič bolj zadelo sem bil isti. Sam tisti občutek da daš v sebe, to je iglomanija pri meni. Tisti užitek tisti ritual kako si pripravim, ko brizgne kri v not, kako se ga zadanem. Največji užitek mi je bil pri kokainu in metadonu kako je videti, ker pri heroinu se ne vidi. To je bilo meni užitek to je umetnost. To je bilo meni še bolje kot tisti šus ko si ga daš. Jaz sem bil odvisen od tega in to je bilo meni wau.. neka umetnost in še zdaj mi je to kul samo vem kaj mi je prineslo in kaj mi še lahko prinese, tako da ne, to ubija željo po heroinu. Bom prekinil tu pogovor ker če ne se bom začel filat s tem./C13

/Mel sem partnerko neki časa ja neki ne, to je bila skozi ista, isto bila na sceni. Pol je bilo neko novo leto tam je zanosila./C14

/Tak da tam sem reku da je treba neki narediti, prav počasi je šlo. Malo sem zmanjševal, tablete sem si omejil na vikend. Med tednom sem šel v dnevni center za odvisnike in sem šel tja. Za vikend si se zbudil ob šestih in do sedmih je že bil preveč dolg dan in se nisi mel kam dat, to me je ubijalo, zato sem se ga zadel, da sem spal in poležaval. Zmeraj sem poizkušali met, da če sem se prej zbudil da sem se ga zadel. Vsaj tisti ritual da je šel mimo, samo sem zavlačeval da sem prišel ven. Pol sem začel delat na temu da sem mela vse sam za vikende. Pol smo začeli hoditi na razgovore za detoks. Mel sem ful dobrega socialnega delavca, ponudil mi je Društvo projekt človek, nikoli ni bilo pritiska. Še danes sem mu hvaležen. Samo mi je ponudil da se mama oba možnost vključiti, v bistvu vsi trije./C15

/Ne tako kot v tujini kjer je separacija. Imeli smo možnost da ostanemo skupaj. Res je grdo, občutki odtujenosti. Tam se mi je zdelo da se mi odprlo več vrat in sem to zgrabil. Partnerka je rekla da kakor se bom odločil tako bo. In smo šli v to. Pogoj je bil da pridemo not čisti, zato sva mogla iti na detoks. Ona je šla pred mano, je bila na vsem, na koncu sem ji še svoj metadon dajal. Ne vem kako sem bil zmožen./C16

/Sem hodil na razgovore in mi niso hoteli znižati metadona. To sem jih poslušal, samo za tablete in ostale stvari sem pa po svoje. In pol sem mel sam metadon za skrizirat. Če primerjam krizo z drugimi sploh nisem mel krize. Enih par noči nisem spal in malo so me kosti bolele to je bilo pa to./C17

Kater pa je bil povod, vzrok da si se odločil za urejanje zasvojenosti?

/Vzrok je bil to da sem bil brez strehe. In ker sem dobil brco v rit. In pa največja motivacija hčerka. In ko sem dobil priložnost sem jo zgrabil./C18

/Družinska socialna delavka mi je rekla, saj ne pravim da boš slab oče, verjamem vate ampak ne boš 100 % oče. Na nivoju čustev, zagotovo ne. Saj sem slišal, ampak nisem sprejel tega./C19

/Otrok mi je bil motivacija. In tudi videl, kako je to pomembno, če hočem biti zgled otroku./C20

/Se spomnim, da sem na detoksu podpisal vse kar je bilo možno. Tako sem vedel da grem v Društvo Projekt človek. Spomnim se ko so me pripeljali z dvigalom na vrh, tisti pok vrat. Me je pa stisnilo, sedaj se bo pa pokazalo kaj in kdo sem. Sedaj se začne zares. V toku teh 6 tednov me ni zanimal polodprti oddelek. Tako da sem bol nadaljeval še 8 tednov, saj nimam kaj izgubiti. V redu mi je bilo, da ni bilo nobenega pritiska s strani socialne »da če ne naredim programa, bo otrok odzeten«. Ker partnerka je še imela mamo in bi lahko odšli k njej. Oni so samo izrazili željo./C21

/Velike cilje sem izpolnil, ozdravil sem se, mam sam še en mesec do konca. Zrihtu sem si stanovanje, majhni cilji so še za izpolniti, v roku enega leta./C22

/To še dodam prej, moje narkomansko življenje sem izzival smrt, zdaj pa izzivam življenje da ga živim

na polno./C23

/Imam svoje notranje cilje ne da mi je otrok motivacija./C24

/Še to bom dodal. Meni je se bilo čistiti droge najlažje. Mala malica, spremenit svoje vedenje, navade to je pa zelo težka in naporna stvar./C25

Povej prosim več od tega. Prišel si sem z otrokom in partnerko, kaj je bilo vse potrebno narediti? Kaj so bile tiste pomembne teme zate?

/Uf (smeh). Jaz pravim da sem mel paket trio mel sem sebe za reševati, svojo problematiko, starševstvo in še partnerski odnos reševati. Nato je partnerka izstopila iz programa, sva se razšla. In sem ostal sam z otrokom tukaj. Je težko in ob enem mi je v veselje./C26

/Ko mi najbolj dvigne pritisk in ne vem kaj naj, je še zmeram moj otrok. Starševstva te noben ne nauči./C27

/Težko je postavljati mejo, ker si čustveno vpleten. In če nisi dovolj trden te otrok obrne./C28 /Težko se soočiti s svojimi preteklimi vsebinami. Sploh nisem znal prepoznati čustva, ko sem pisal v skupnosti dnevnik se zanimal jezo nisem pa razlikoval med čustvi, pol mi je bilo pa veliko lažje. Na začetku sem mel problem zlit čustva na papir, zdaj pa vidim da mi je to zelo pomagalo./C29

/Tu sem se naučil prositi za pomoč in se zavedati, da nisem za vse sam. Res imajo (poročila) smisel, so smiselna. Tudi danes še vzamem kakšno staro dnevno poročilo in vidim kaj mi je dogajalo. Kako sem napredoval. Pridobil sem tudi na slovnici in pisavi. Vedno so potem še druge pozitivne stvari, ki pridejo zraven./C30

/Tudi najbolj nesmiselna knjiga, ki sem jo bral z odporom, ti da nekaj, če ne takoj pa čez čas. Je pa tako kolikor energije vložiš, toliko dobiš. Sam sebi sedaj znam pomagati./C31

/Tudi terapevti in drugi ti kaj ti ne govorijo kaj naredi. Ampak te sprašuje da sam prideš do zaključka kaj bi bilo dobro. Da te prisilijo razmišljati z svojo glavo, in to ti da največ. Jaz rabim da me nekdo malo poboža in tudi sprovcira, ker potem dam veliko od sebe./C32

/Sedaj pa tudi recimo videti smisel zakaj imam samo 12 cigaret na dan. Ni zato da te imajo pod kontrolo. Ampak da stvari ki se ti dogajajo, jih počneš spraviš na svoje mesto. In da se znaš takojšnemu udobju odreči. Vsako pravilo ima svoj namen. In če mi ni bilo jasno, sem vprašal »kaj je fora da je tako in tako« in sem dobil pomen, mi je bilo tudi lažje se držati. Teme so bile npr.: manipulacije negativno zaveznitvo. Sem šele po 10 mesecih, takrat se šele začne borba, z samim sabo./C33

/Važno je da ko zaserješ, ne obstaneš. In obupaš. Ampak si rečeš, ja ok, danes nisem bom pa jutri. Tukaj mi je bila zelo dober vzor hčerka. Koliko otrok ustraja, pade, se pobere in gre naprej. S časoma ti je lažje, saj se da vse zmeniti./C34

/Tukaj je toliko manipulacij, ker je bilo vedno tako da če ti nekaj niso pustili si se pa drugače znašel. Strah pred zavrnitvijo. Problem je bil tudi z TV./C35

Kaj pomeni zate to da si tukaj z hčerko?

/Meni to pomeni vse./C36

/Moja največja vrednota je družina. Tudi v času urejanja zasvojenosti sem ponovno vzpostavil stik z mojo družino, kar jo še imam. Brati in mače. Tega si ne želim uničiti več. Hvaležen sem programu da sem se toliko naučil./C37

Se počuti sigurnega? Kaj te dela sigurnega, da se vrneš v skupnosti?

/Ja se počutim sigurnega, sedaj sem bil en teden doma. Opazil sem kako je pomembno da imaš preden se vrneš vzpostavljeno neko socialno mrežo. Sedaj vidim zakaj tukaj dajejo temu tolikšen pomen. Sem moral sam probati. Srečo imam da imam brate in preko njih spoznavam nove ljudi. Da sem se ponovno slišal z ljudmi, s katerimi smo se družili pred mojo narkomansko kariero. In doživel veliko podpore z njihove strani. To mi veliko pomeni./C38

/Tudi preko otroka, v vrtcu in jo peljem na igrala. Rizično bi bilo, vsaj zame, če nimaš nikogar. Ker bi začel osamljenost filat z nečem./C39

/Težko je kar tako navezovati nove stike, dobro se vpišeš nekam, ampak če greš na primer na pijačo, »da bi nekoga spoznal«. Sediš sam in gledaš neje sedi en ki pije pivo in drugi čaj. Če da za rundo hitro dobiš sogovornika, bo vesel, kaj pa naj rečem tistemu ki pije čaj? »Živijo, kaj vi kaj tečete ali pa kolesarite?« to so glupa vprašanja, ne vem kako bi prebil led./C40

Koliko pa pričakuješ strokovne pomoči sedaj, ko se boš vrnil v skupnost?

/Ja sigurno jo bom potreboval, imamo sprejemni center Projekta. Da bi imel pogovore enkrat tedensko, v smislu tedenskih evalvacij. Potem bom pa videl, niso še dorekli. Podporo pa imam potem kadarkoli da lahko pokličem, pridem na individualen pogovor ali se ustavim na obisku./C41

/Siguren sem, močen sem ampak ne morem pa garantirati da ne bom naredil zdrsa. Enostavno ne morem. Znam pa se obrniti. Sedaj niti nimam želje po omamah, imam pa željo po drugih omamah,

hribih, kolesarjenju, takem naravnem adrenalinu. Uživam v megli in dežju./C42

/Strah me je tega, močnega navala po omami. To me je ful strah. Imam še en mesec da s tem nekaj naredim. Lahko pa sem miren, si rečem, lahko bo prišlo, ni panike, ampak povej. Preprečim pa lahko da zaznavam kaj se mi dogaja. Ker to je bila ena moja tema. In sem bil napet. Reševati sproti. Jaz vidim to kot pozitivne strahove./C43

Kakšna je na hčerina življenjska zgodba?

/Prvo kar je da se zaradi droge oddaljiš od družine./C44

/V narkomanskih družbah so vedno ene in iste debate in to smo od droge. To niso slabi ljudje, postaneš pa ne močen v odnosu do droge. In drugi ljudje nas ne razumejo. Tudi jaz sem imel predsodke do narkomanov. Kradel ni bi nikoli ko pa si odvisen, pa kradeš zaradi nemoči./C45

/Zgodba od hčerke je pa takšna, ko je partnerka zanosila sva bila midva na vsemu. V četrtem mesecu nosečnosti sva šla na pregled in povedali so nama da bo imela hči davnov sindrom. Partnerko je zelo podrla, jaz sem pa še vedno govoril, da je to stroj, ki ga je naredil človek, in če človek lahko dela napake, jih lahko tudi stroj. Bil sem pozitivno naravnani, in kljub temu jo bom imel rad. Potem sva šla še na en pregled, ki je 100 %. In slaba stvar tega pregleda, da lahko odteče voda. Zakaj ne vem. Nismo prišli na pol poti domov, je že voda odtekla. Nato je šla nazaj v bolnico. Čakaš potem izvide en teden./C46

/Bil je strah, napetost, pričakovanje. Lahko bo splavila, lahko bo davnov sindrom./C47

/In na koncu je bilo oboje pozitivno. Nima davnovnega sindroma. Rodila se je 20 dni pred rokom. Nato je imela metadonsko krizo. Premestili so jo v Ljubljano, in uspešno je prestala krizo. Partnerka je bila na DTO. 14 dni po tem, ko je metadonska kriza popustila, se je pa pojavila kriza od tablet BZO in najprej so mislili da bo epilepsija. In to niso lepi prizori. Lažje sem bil pri overdovzu kot pri epilepsiji. Tega sem se zelo ustrašil. Zdravljenje je trajalo 4 mesece./C48

/Partnerka je že bila v DPČ, pri 5 mesecih se je vključila hči in en mesec za njo še jaz. In v času hospitalizacije je dobila napotnico za razvojnega zdravnika. Ko smo prišli tja je doktorica gledala papirje, nato otroka in ponovno papirje. Ni ji bilo jasno kar je brala, samo negativno. Takrat sem občutil tako srečo. In potem tega ni niti ni potrebovala. Nima nobenih posledic, lahko rečem da je v primerjavi z vrstniki nadpovprečna./C50

Česa te je strah pri vključevanju v družbo?

/Strah je bil, da se ne bi poznalo potem, v šoli. Je živa ampak ni hiperaktivna. Tudi sedaj ko začenja govoriti, jo spodbujam. In se ji odpre. En teden je ni bilo in se je naučila kar nekaj besed. Zmeraj boljše. Sem ponosen na otroka./C51

Lastnosti pomagajočih poklicev? Ali ti je pomembna izobrazba?

/Ne, niti malo./C52

Tukaj dela pet različnih poklicev in pet različnih karakterjev. Kaj prevlada, katere so tiste pozitivne lastnosti?

/Osebnost je na prvem mestu./C53

/Če sem čutil da bi ti pomagala, bi rekel tebi. Ni mi pomembno, nekateri prostovoljci tukaj sploh nimajo izobrazbe iz tega področja./C54

/Sem se pa večinoma obrnil na terapevta, ker me spremlja že od začetka./C55

/In če terapevta, stiska pa ravno tako pride, zagotovo ne bom čakal en teden da pride iz dopusta, se obrnem na druge./C56

/Tudi na souporabnike. Podobne izkušnje zelo pomagajo. Lažje mi je bilo recimo če sem imel določen problem s področja sociale sem se obrnila na socialnega delavca, ker je bolj v temu kot nekdo drug. Stiske sem pa delil z ljudmi, ne z profili./C57

Kaj pa spol, ti igra kakšno vlogo?

/Ja, je pomemben spol./C58

/Neke zadržke sem imel in sem videl da če vse poslušša bo razumela tudi to. Ona je tukaj in me bo poslušala ne glede na to kaj pripovedujem. To moraš predvsem pri sebi razčistiti./C59

/Če sedaj razmišljam, če bi imel moškega za terapevta bi lažje govoril o spolnosti./C60

/Za te sramežljive teme, boleče in tako pa mi je bolje da je ženska. Mogoče ker smo navajeni da mame bolj tolažijo in imaš potem občutek da te bolj razume./C61

Ali ti nadomesti moška skupina ta del tem?

/Ja, zagotovo./C62

/Pri skupini je pa vedno še ena dodatna pozitivna stvar. Je tako kolikor daš v skupino, toliko dobiš iz nje. Eden mora prebiti led in se pokaže da imamo velikokrat lahko zelo podobne situacije, in nas več od skupine odnese kaj zase./C63

Intervju oznaka Č

Kako si živila pred vključitvijo v DPČ?

/Pred drogo, veš kaj je bilo. Jaz sem bila v Španiji. Eno leto in 8 mesecev, v komuni. To je bilo zame takrat najtežje obdobje. Bila sem po krivici, oče me je poslal da se me je izognil./Č1

/Veliko sem se ukvarjala z športom, atletika in gimnastika. Oboje. Ful sem bila pridna. In potem v drugem letniku, stara sem bila 15 let./Č2

/En dan po 16 rojstnem dnevu sem šla v Španijo. V tem času sem ogromno izgubila./Č3

/Od tam nimam niti kaj dosti za povedat. Tam se je delalo od jutra do večera. Use so bile starejše od 23 let edino jaz na novo./Č4

/To obdobje je še sedaj zame najbolj škifo. Mene so tako napsihirali, pa še tista religija njihova. Nimam nič proti veri, verjamem v Boga. Ampak oni ti tako sperejo možgane./Č5

/Jaz sem dobesedno verjela, da bom ostala celo življenje tam. Nihče mi tega rekel. Tako sem padla notri. Kaj jaz vem kaj se je dogajalo. Ta čas mi je trajal večno. Vse sem tako pogrešala, klapo, družino, prijateljice. Edino mama me je prišla enkrat obiskat./Č6

/In jah, ko sem prišla nazaj itak ne, takoj klapa. Prideš u svet, kot bika ko spustiš ven in znoriš. Dosti teže pripisujem temu, da je pripomoglo da sem potem tako šla v to vse skupaj./Č7

/Prav travma mi je ostala od tega. Plus vse druge travme, od otroštva./Č8

/Aja da poudarim to, socialni delavci katastrofa. Katastrofa. Ko sva s sestro ušli od doma (sestra za 4,5 dni jaz za 8) in je grozila da se bo ubila. Da bo šal, se prebarvala lase, da je ne bodo našli in se bo šla ubiti na Hrvaško mejo. Kar nekaj. Ona je bila 1 letnik. Samo jaz sem vedela da je šla, pa nisem povedala policiji./Č9

/Mi je bilo težko, se grdo sliši ampak sem vedela, vsaj trpela ne bo. Sem jo razumela. To so hard zadeve./Č10

/Tako da, so klicali da je v tistem samskem domu za ženske, in se je zatekla. So jo pripeljali domov, kot da ni bilo nič. Nič. Ne vem kje so bili takrat strokovnjaki. Ne vem a je kdo videl pupo./Č11

/Jaz sem bila tudi mlada, ne vem. Jaz sem pa v prvem letniku ušla za 8 dni. Nisem povedala razen parim sošolkam, so mi nosile za jest. v mladinskem centru so mi pripravili, je bilo mraz, sem zmrzovala ne rečem. Na enosedu sem spala, damo da me ni bilo doma. Nato me je mama klicala, sem se javila, da ji povem da sem ok. Da me ne bodo začeli sledit. In ko me je spraševala kje sem rekla: »božam opico«. Kar nekaj. Iskali so povsod kjer imajo opice, živalske vrtove. Potem sem šla k enem prijatelju, ki ima stanovanje. Potem pa k mami, ko je še delala v salonu./Č12

/Veš kam me je peljala, direktno v šolo. Jaz pridem v razred. In čez eno uro pride kriminalistka za družinske zadeve. Razgovor, kje sem bila./Č13

/Potem je še sestra takrat dala prijavo, ko jo je oče s kablom in je imela zagnjonjeno. Jo je užgal./Č14

/Nobeden nič. Šla je v zdravstveni dom, ker je imela zagnojeno. Zato je šla prijava naprej. In potem smo vse povedale, vse za nazaj, vse dokaze, vsi, starejša moja sestra je pričala. Je povedala da miti hodile nismo nas je že tepel. Jaz se tega niti ne spomnim. In nič./Č15

/Potem se je tisto vleklo en čas, sodišče. Niti enkrat nisem bila poklicana na pričanje./Č16

/Me je spakiral stari na letalo in sem šla. Imam občutek da zaradi tega, ker sem mu rekla. Ko se bo na sodišču začelo, sedaj boš pa najebal. Sedaj te bom pa spravila noter. Ti obljubim. In sem pristala v Španiji. Imam občutek da sem bila tam zaradi vsega tega. Niti se nisem drogirala ne nič./Č17

/Poslušaj to. Ta socialna delavka ko jo imam sedaj. Ona mi je rekla, ne razumem kako to, da vam država takrat ni stala ob strani. Je rekla ni mi jasno. Jaz bi lahko sedaj to sprožila./Č18

/ampak se mi ne da s tem ukvarjat. Meni se je takrat država zagnusila, in socialna in policija in zdravstvo./Č19

Kako pa da si potem tej socialni delavki lahko zaupala?

/Ej edino ta. Ne vem. Nikoli nisem marala socialne. Samo bejž mi. Samo bejž mi. Takrat si imela za prti k meni, ko sem bila otrok. In nisem marala./Č20

/In ta. En čas sem potrebovala, da sem ji zaupala. In sem ji na koncu. Sem jo začutila, človeka. Ona ni prišla kot ena druga socialna, »pridite sem, vabilo ste dobili«. Ko te niti ne pogleda kot človeka v oči. Jih poznam toliko, in te niti ne pogleda. Samo v papirjih./Č21

/Tudi moja socialna delavka mi je rekla, da si domov nosi papirje, drugače se ne bi imela časa pogovarjati niti malo. Niti ona ne ve več kaj je pomen socialnega dela. Sami papirji. Ljudje niso več pomembni. Ampak je tiho, ker bo drugače izgubila delo./Č22

/In še to. Točno je vedela da imam problem z drogo, pa mi nikoli ni rekla »Severina, ti se drogiraš, ti si

džanki, ti si drogerašica. Nikoli./Č23

/Samo spraševala me je, ali imam probleme z drogo?. In sem rekla ne. Vsak zapisnik isto: nima problema z drogo. Ni me morala prisilit in kaj naj. In je ustrajala in ustrajala. Tudi sama mi je rekla, da je vedela da enkrat bom, se bom zlomila. Ko je videti pri takih ljudeh, ko imajo že vsega do tukaj. (pokaže do vratu)./Č24

/Ogledalo jim daš, te vidim tako in tako. Te vidim tako in tako. Ne pa ti si to, in to in to./Č35

/In jaz sem potem en dan prišla do nje, sem rekla ti poslušaj, sem morala najprej po paket, sem se zbudila nakrizirana, da se nakadim. Ker sem bila slaba. Je rekla, prideš lahko kakršna hočeš. Slaba, zadeta kot mina, takšna kakor hočeš. Samo pridi, je rekla. Samo pridi. Me ne briga v kakšnem stanju, samo pridi./Č36

/In ni želela speljat postopka za odvzem otroka, je najprej zbrala vse dokaze. Od zdravstva, od prič to in to. Mi je vse povedala. Mi je pokazala črno na belem. In rekla odloči se ti. In potem sem par dni po tistem prišla do nje. Naredimo kej, ker ne morem več tako./Č37

Kje pa si živela takrat?

/5 mesecev sem živela v svojem stanovanju s hčerko. In delala zraven./Č38

/Hči pa ni hodila v vrtec. Bila je pri njenem očetu, moji mami ali v popoldanskem varstvu./Č39

/Drugače pa od moje vzgoje ni bilo takrat nič, nula. Nisem mogla skrbet zanjo. Saj sem jo vozila ven, na igrala. Samo da bi se jaz tako mama – hči ukvarjala z njo nisem bila sposobna. Nisem imela energije. Ti če si z otrokom mu moraš nekaj dati in če nimaš energije mu nimaš kaj dati. Najlažje je bilo tako, na igralih. Tam so otroci igraj se. Samo otrok rabi tudi tebe, direkten stik./Č40

/Sem pa jo kopala, nahranila./Č41

Ali si imela probleme z drogo pred rojstvom?

/Ja, ampak krize ni imela, ker sem se sčistila v tretjem mesecu nosečnosti. Tudi partner je bil zasvojen. Jaz sem morala nehat, njemu pa ni bilo treba./Č42

/Potem so hodili kupovat k njemu, se zadevali. In tisto gledat. Ni mi stal ob strani, nula./Č43

/Sem včasih tudi jaz potem kadila. Konstantno pa ne. Bilo je pa med nosečnostjo se v redu, porod tudi in s hčerko. Je bila zdrava./Č44

Kako pa si potem prišla v stik z DPČ?

/Socialni delavki sem rekla, je imela ona par predlogov zame. Jaz sem se šla sčistit na Detoks, Gabrijela je bila tačas v Palčici. In še blizu sva si bili./Č45

/In še hčerin oče je takrat grozil mojim. In jaz je nebi mogla pustit doma, pri naših. Pa obiskovat sem jo lahko hodila. In potem sva se skupaj vključili v DPČ./Č46

Kako usklajuješ urejanje zasvojenosti in vzgojo?

/To je za popizdit težko. Če bi imela za dati še enkrat to skozi. Kako je bilo meni takrat težko. Ne vem, če se spomniš. V glavnem, pomisli, jaz sem prišla sem. Nepripravljena, na DTO so me sprejeli v enem tednu./Č47

/plus tega sem izbrala zdravljenje samo zaradi hčere. Drugače se ne bi zdravila nikoli v življenju. Nikoli. Nisem si mogla predstavljat, da bi lahko zdržala en dan brez droge. Niti eno uro nisem zdržala brez folije, pa nisem krizirala. Veš, psihično. Tako sem bila v temu, nisem mogla verjet./Č48

/Potem ko je bila Gabrijela stara 1 leto, sem začela še tablete. Vedno sem bila doma, spala. Gabriela me je dušila, da bi me zbudila. Od tega ima ona to travmo, če se jaz slabo počutim, se potem še ona. In ji uide voda in blato. Ne prenaša da sem na tleh. To ji je vstalo, ta strah. Ne vem, kaj je mislila. Da sem umrla. Veš kako jo je moralo biti strah. Jaz takrat nisem opazila./Č49

/Še po tem, ko sem bila tri mesece tukaj sem si rekla. To ne bo daleč peljalo. Nisem si verjela. Trudila sem se vstati vsak dan. Zamorjena, zasanjana. Potem so mi rekli, da me Gabrijela rabi, da nimam stika z njo. Nisem vedela kaj hočejo. Naj se zamotiva. Pa kaj naj delava, tako mi je bilo težko, sedeti z njo in se igrati. Potem pa sem videla. To mi je bilo najtežje, najtežji del./Č50

/Sedaj ni panike, ampak začeti je ful težko. Pa je bila stara 3 in pol, kaj če bi šlo 10 let mimo. Težko je ko nisi ufuran. Če bi dobila dva dima, bi se igrala z njo, vse bi lahko./Č51

/Nič me ni spravilo gor. Potem pa počasi, saj sem se trudila. Tudi pri njej se pozna. Ona ko je prišla sem je bila divjak. Mene je tepla. Ni me brigalo. je metala stvari po tleh, meni se ni dalo, nisem imela moči. Še sam s sabo ne veš kako bi./Č52

/Čez to nebi morala še enkrat, res se moraš preseči. In željo moraš met, drugače je pa res težko. Tako da hvala bogu, in sebi, ne samo bogu da sem se, da sem bila sposobna. Čeprav nisem imela želje.

Sedaj je pa še vedno težko tudi če se je popravila. Samo saj gre, eno z drugim./Č53

/Tiste teme ki jih imam jaz, brzdanje moje jeze./Č54

/Moraš vzeti kot trening. Ampak zase že, ne moraš pa na otroku trenirat. Saj se mi smili. Pa če pomislim, rajše tukaj kot pa zunaj. Raje trezna, ali b kakršnem koli stanu, kot zadeta in da nima otrok ni od matere. Težko mi je ker se tako odziva na to kako se jaz počutim, sva eno. Če sem jaz v redu je tudi ona, če sem jaz slaba je tudi ona./Č55

Pa bi ti pomagalo če bi bila v času zdravljenja tukaj brez otroka?

/Če bi prišla sedaj ven, spet ozdravljena. Se veliko stvari nebi naučila skupaj z njo. Ne kontakta, ne vzgoje ne bi prepoznala vedenj. Ona bi bila ista, in se razvijala s takimi vzorci kot je odraščala. Jaz bi zgubila živce in bi padla ven. Kakor obrneš./Č56a

/Težka je, ampak se da. Nebi želela da bi morala sedaj z njo ponovno vse, se navezati in vse. Tudi če se jaz tukaj naučim vsega, najdem smisel življenja, bla, bla bla. Doma bi bilo težko ponovno začeti z njo, po takem času./Č56b

/So plusi in minusi, je pa sigurno zame boljše da je bila lahko z mano. Konec koncev mi je bila tudi velika motivacija./Č57

(pavza)

Kakšne pa imata cilje ko bosta zapustili program?

/Septembra bi šla. Največji problem je s stanovanjem, ker če nisi prijavljen v kraju eno leti ne moreš zaprositi za neprofitno stanovanje. In še stanovanj ni. Moje finančno stanje je katastrofalno. Domov ne bi šal. Rada bi šal čim prej ven./Č58

/sedaj še Alfred gre. Ponovno pridejo novi ljudje, dovolj ima že. Sem zelo pritiskala, da bi res čim prej šla od tu. In mi je rekla socialna delavka »verjamem, da se boš prav odločila.« prav, veš kako te zabije, ne./Č59

/Ima tako moč nad mano, ne moreš verjet. In po eni uri sem si rekla, če mi je prej pomagala ji verjamem tudi sedaj. Ji verjamem na besedo. Da če grem sedaj, mi bo res težko z otrokom in takim finančnim stanjem. In iskala delo na hitro. Je rekla, boš padla na tak način. Mi je bilo žal slišat, počakaj še do zime. Tudi terapevtki tukaj zaupam, da zaradi financ bi se res težko vključila. Pri tej socialni delavki sem pa res našla podporo, ko sem šla na detoks sem se samo na njo spomnila, ne na domače. Zaupala je vame. Ni lagala. Je rekla, bo težko. Začetem, verjemi mi, ne bo lahko. Mi je povedala da bodo krize, ne pozabi da te podpiram. In zaradi tega nisem šla iz DTO. Samo enega rabiš pa je dovolj, ni potrebno da ti jih sto stoji ob strani. Eden je zadosti. Je drugače že zaprla primer ugotavljanja ogroženosti otroka, ampak sem vedno dobrodošla./Č60

/In potem sem razmišljala, da če bi nekaj od delala, da bi imela za ene 3 mesece prihranjeno in bi potem lahko v tem času iskala službo. Od tukaj je težko, ker imam do doma 100 km. Drugače sem na ekonomsko hodila, pa nisem dokončala. Pa tudi sedaj jo ne bi. Sedaj najprej da naredim to prostovoljstvo./Č61

Kje pa bi želela delati?

/Kjerkoli, nimam kaj izbirati. Saj ljudi nekaj poznam, ker se tudi že delala po barih./Č62

Kaj pa ko se boš vrnila nazaj, ali imaš kakšno podporo?

/Podpira me cela družina, nona, teta, sestra. Ampak jih ne rabim. Mi ne pomeni ne vem kaj./Č63

/Imam dve prijateljici, to ja. Ki mi pomenita veliko. In najstarejša sestra. In socialna delavka./Č64

Česa te je strah po tem ko zaključiš program?

/Drugače me ni. Edino od hčerke oče. Ker se je zapustil. Ker ima še stike z njim, videvali se bomo. Zasvojen je še vedno. Sedaj ga tudi na vikendih srečavam, vsak tretji teden. Tako da, za naprej se bomo pa na socialni dogovarjali. Sedaj imamo še glavno obravnavo zaradi zanemarjanja otroka./Č65

Lastnosti dobrega pomagajočega poklica?

/Ni mi pomembno. Pomemben je človek, pred izobrazbo. Tudi če nima izobrazbe./Č66

/Tudi spol mi ni pomemben./Č67

Kako se pa z Gabrijelo pogovarjaš o zasvojenosti?

/Ona se izmika debatam. Točno ve, vsega se spomni. Samo je tako. Ko kaj vpraša, če rečem se spomniš. Sem popolnoma odkrita do tega. Ali da bi mislila da ne sme slišati. Ona je 3 leta tako živela, celo njeno življenje če tako pogledaš, zato pa ji ne skrivam. Me je videla kaditi, je videla kakšna sem potem, videla je tablete./Č68

Kaj pa tukaj, ali kaj govori o tek, ker sta tukaj?

/Tudi ne, se izmika debati. Me je pa enkrat posnemala tukaj. Si je zvila tulec iz folije in se delala da kadi./Č69

/Edino kar je, se ji je zdelo čudno, zakaj ljudje pridejo, in grejo. Pa spet pridejo in gredo. Ni razumela. Sedaj ima tako obdobje, tudi sprašuje kam grejo ljudje ko umrejo. Pa začne spraševati, če bo tudi ona enkrat umrla, pa sem rekla da ja. In začne jokati. Ampak ji je treba nekako razložiti. Saj jaz verjamem, da se potem še enkrat rodiš. In potem ona naprej. A pa boš potem ti spet moja mami ali boš od nekoga drugega in spet u jok. Ona še ne zna tako verbalno vprašati ali se pogovarjat o tem. Razume pa vse. Najprej sem govorila da smo tukaj v bolnici. Sedaj pa ja ji rečem: »veš ko je mama imela tisto reč gor na foliji, tiste kamne. In se začne izmikati, ampak sliši. To je pomembno, da se ji ne prekriva. In povem, da sva zaradi tega tukaj. Ko se bom jaz popravila, in ko boš ti vesela potem pa greva lepo zaživeti. Sedaj ji je vedno bolj jasno. Čuti, da je sedaj že bolje. Ve pa da bova enkrat šli od tu./Č70

Intervju oznaka D

Koliko imaš podpore v tvojem domačem okolju?

/V bistvu podpore doma nisem nikoli imela, sedaj sem sicer z mamo v kontaktu, če bomo sploh kdaj vzpostavili en odnos./D1

Kje pa si živela preden si prišla sem?

/V svojem stanovanju. Najprej smo pri nonotu živeli, nato skupaj z partnerjem v stanovanju./D2

Kaj pa si rada počela? Ko si bila najstnica?

/Ma nisem nekaj imela posebnega, sem bila bolj prepuščena sama sebi. Nimam ti kej povedat, se ne spomnim. Zgodaj sem začela že pit. Družila sem se vedno z starejšimi. Z vrstniki nikoli. Potem pa tudi trava in vse drugo. Hodila sem na frizersko in dokončala. Ampak nimam namena delati v tej smeri, se ve vidim. Rada bi se vpisala na psihologijo. To so moje življenjske sanje./D3

Kaj pa od prvega otroka življenjska zgodba?

/Z hčersko sem bila samo 2 leti in pol. Potem me je pustil ta fant, samo z otrokom. Nono in nona sta mi umrla tisto leto. Vse se mi je podrlo. Toliko šokov, vse se mi je porušilo in sem padla v drogo. Po eni strani me je uničila, po drugi strani me je rešila. Saj se čudno sliši./D4

/Z hčerko sem bila res malo. Ampak sedaj ko odrašča vidim, čutim njeno potrebo, da me rabi. In tudi izraža, mi pove. Mi je dala vedet, za 8 marec, da me ima ful rada in da bo prišel čas, ko bova lahko same odločale. Ko bova lahko same odločale. Mi je dala vedet da si želi bit z mano več v stiku./D5

/Me ne obsoja, zlata je res. Se mi zdi da sedaj ko je starejša lažje sprejema vse skupaj. Sedaj želi da pridem na Birmo, z bratcem sta v stiku. Ful lepo./D6

/Samo sin pa je... pač bom delala na tem da bolj naveževa stik. Mislim, da mi je malo zameril, ko sem takrat zapustila program./D7

/Hčerka bo sedaj šla na škofijsko gimnazijo. Res je zelo pridna./D8

/Tudi sestra, saj mi je pomagala. Vendar večinoma z denarjem. Sedaj pa mislim da bi mi tudi tako rada pomagala. Vendar ima tudi svoje življenje, in svoje probleme. Zelo je bolna in nebi ji bila rada v breme./D8

/Po tem z očetom še nimam razrešeno. Dediščina sploh ne, še zmeraj se ne ve ali je ta, za katerega sem mislila da je moj oče, res moj oče ali ni. In sedaj bodo potekali novi postopki za odkrivanje očetovstva. Mama pravi, trdi, da je in teta in bratrance so mi priče. Sita sem tega, da se enkrat ne zaključí. Zmedena sem, še s tem se moram ukvarjati. Res pa me zanima./D9

/In isto bo sedaj pri mojem sinu, nebi mu rada skrivala. Tudi on ima socialnega očeta, jaz sem ga spoznala, ko sem bila noseča. In sedaj je še v rejniški družini. In še ne ve, on ima za očeta tega moškega, kateri je vključen v njegovo življenje, že od vedno. Sedaj bi se pa rad vključil še biološki oče. In imel stike z njim. In od njega mami. Res nebi rada, mu skrivala. In isto sem sedaj njemu naredila, kot imam jaz. To me boli. Spet pa ni prav, da bi imel dva očeta. Postopoma bi mu morala

povedati. Ne bi rekli da je to tvoj tata, da bi zmedli otroka. Mučno je ja./D10

Katere so pa teme na katerih sedaj delaš?

/Ne vem, s temi odnosi sva veliko napredovala. Tudi tako glede obnašanja. Z sinovim očetom (ki je tudi vključen v TS) sva sedaj zelo postavila mejo, res. Tudi sebi. Delam na tem. Tukaj vidim napredek./D11

/čeprav pri moji odzivnosti. Mi še vedno udari ven, ampak saj bo. Potem sem skrivala, kršila pravila. Saj sem potem sama povedala. Manipuliranje s čiki. Saj sem sama izpostavila. Še vedno, da bi kršila pravila. V komuni sem se bala narediti napako. Ker so te zbombandirali. Tukaj imaš pa več tega manevrskega prostora. Več zaupanja kot nadzora. Tudi zunaj moraš biti potem s sabo. In to, naučit se biti sama s sabo. Vedno potrebujem nekoga ob sebi, da se počutim varno./D12

Kakšne maš pa cilje za prihodnost?

/Živeti pol normalno. Upam, da pride sin k meni, da bom z otroci, služba, stanovanje obdržat in končat šolo. Se postaviti na noge tako kot je treba. To imam željo. Ker vem, sedaj ko sem prišla domov iz komune sem bila 10 dni sama v stanovanju in sem bila trezna, nisem mogla verjeti sama sebi. Sem se počutila tako dobro. Nisem mogla verjeti sama sebi, da sem zmogla, polna energije, volje. Ti ne znam opisat. Ful dobro. In vem da sem šla preko sebe. Da sem bila sama doma, z vsem tem. Res sem presenetila sama sebe. Tako da mi je lepo in vem da se da./D13

Kako pa sin gleda na sedajšno situacijo?

/Ne vem, ali se mi že splača govorit o tem. Midva še nisva o tem govorila. Mam pa občutek da mi je malo zameril takrat ko sem šla od tukaj. Da sem ga zmedla. Ker beži od mene. Po drugi strani pa ve, da ima tata in mamo tukaj. Ko pride, se zelo veseli in ko gre nazaj tudi, ne vem, da bi sedaj rekla da je nekje raje. Je vzel vse nas kot za svoje./D14

Ali je bil v komuni kakšen strokovni delavec?

/Punce smo bile same. Koordinatorica je prišla enkrat na teden. Za uradne zadeve in nabava./D15

Kaj pa zunaj? Ali si kdaj sodelovala s kakšnim strokovnim osebjem?

/Zunaj imam socialno delavko. zelo mi stojijo ob strani, me spodbujajo. Ker lahko bi rekle, glej, nisi resna. Ampak me spodbujajo. Na začetku sem jim zelo zamerila ker so mi vzele hči. Sedaj sem jim hvaležna. Imamo tak odnos. Sem iskreno povedala, kaj mi dogaja, da se ne čutim biti z sinom, ker nisem trezna. Veš vse iskreno. Smo vzpostavili en odnos. Sprejele so me, imam te težave in to je to. Tudi na njih se bom lahko obrnila. Vedno so mi rekle, če boš sama, pridi kadar koli. Pogovarjat se, karkoli./D16

/Če ne mam tudi sosede, ki je imela tudi težave z alkoholom in je sedaj čista in me podpira. Potem je nad mano ena gospa, ki ima sina narkomana. In me spodbuja in stoji ob strani. Nimam družine, mam pa druge ljudi. Otroci mi stojijo ob strani in vem da mi bodo vedno. Hčerke nisem imela do sedaj, vem pa da jo bom imela od sedaj naprej./D17

/Imam občutek da bi želela da bi midva bila ponovno skupaj. Nisva v konfliktu. Vedno tudi reče hčeri ko govoriva po telefonu, naj me pozdravi. Preživnine nisem mogla vedno plačevati. Vem da bo vse prišlo na svoje mesto./D18

Ali misliš, da sem te kaj pozabila vprašati?

/Ja, mogoče edino to no. Odnos z očetom (oče ki je vključen v vzgojo) od sina. Sedaj vidim kakšna sem bila v njegovih očeh. Koliko slabega sem naredila. Sedaj pa sva se umirila, se sprejmeva s tem kar imava, drug drugega. Nočem se več kregati, moram se še opravičiti. S svojim ravnanjem nisem, da bi mu vzela sina, nisem pa nikoli pomislila, da bi tudi sinu vzela očeta. In to bi rada popravila./D19

/Težko mi je bilo, ker jaz se nisem znala približati sinu, vzpostaviti stika. In sem bila jezna na vse. Ima pa željo, sem odločena in verjamem da bom sedaj zmogla./D20

/Tudi kot oče, mu je nudil vse kar je zmogel, kljub zasvojenosti. Če ni šlo drugače, pa vsaj finančno./D21

Kaj pa spol pomagajočega poklica?

/Mani je boljše da so ženske. Čeprav družbo sem pa vedno imela moško, prijatelje in tako./D22

Intervju oznaka E

Povej mi prosim kaj o tvoji socialni mreži v skupnosti.

/Imam starša, brata starejšega. Otroka./E1

/Najbolj mi je pomembno, da najdem sebe./E2

/Službo sem imela, ampak sem na skrivaj heroin vlekla. Ne z iglo, ampak na folijo. Taksi sem vozila. En čas mi je še znesl. Ampak potem mi pa ni več./E3

Kako si prišla v stik z drogo?

/Tako sem se imela luštno u življenju, da sem se želela imeti še bolj. Travo sem itak že od 15 leta kadila. Pri 18 sem poskusila heroin na folijo, in sem bruhala. Tako da se mi je zameril. Potem pri 19 sem šla pa sama kupit. Vedla sem katera družba ga kadi, potrebovali so denar, ker so bili že odvisni. Jaz sem bila pa še čisto nova. Potem je bila pa kriza. Najprej nisem vedela, potem pa zveš od drugih. In potem sem hodila iskat, da sem bil normalna. To sem si vedno govorila. Ko sem bila trezna, sem imela občutek da me vsi gledali. Nisem mogla niti na socialno. Takrat sem bila še brez podpore. Vedno je bilo tako, ko bi morala it podaljšat, sem imela premalo denarja ali robe./E4

/2011 sem bila potem na metadonu. Ko sem bila v 7 mesecu nosečnosti. Ampak je bilo to tudi neresno. metadon je bil samo za takrat če res ne bi dobila. Ampak sem imela denar. /E5

Kaj pa podpora s strani strokovnih delavcev?

/Mam zelo v redu socialno delavko. Dva otroka imam, en pa ni pri meni. Je rekla ali lahko pridemo k vam domov. Ko smo še živeli skupaj z partnerjem. Takrat se pa videla da mi tla spodnaša. Nisem imela kam it. Fotr mi je rekel: pridi domov z otrokom, te bom ubil. Mami mi je hotela pomagat, ampak samo z denarjem. Ni mi ga pa želela čuvat. Zadnji mesec smo ga pa ornh sral. Sem ga dala kar v varstvo, pa smo ga pili doma./E6

Kakšen odnos imata pa z partnerjem?

/Mislila sem da ko se bom spucala bo pa vse v redu. Pa ni. Telesna kriza ni bila nič, čist izi. Proti temu kar sedaj čutim. Ko se spomnim kaj vse sem počela./E7

Kako sta bila otroka?

/Oba sta se rodila čisto zdrava. Starejši je bil en mesec v bolnici. Manjši je bil kar ene 10 dni v bolnici. Takrat je bilo tako. Veš sem imela partnerja. Ampak to je bilo tako. Da ko smo šli v Črno goro k sorodnikom, da sva rekla da sva skupaj. Nisva se pa nikoli nekaj pogovarjala. Ker sva mislila, da je to normalno da sva skupaj. On je rekel, pa saj ti dajem denar vsak dan. In ko je šel delat, ker ima svoj taksi, je rekel tukaj imaš 20 €. In sem rekla pa kaj naj kupim, je rekel, ja nekaj kupi v trgovini. Jaz pa nisem želela imeti denarja pri sebi, ko sem imela otroka. Ker sem velela da me lahko hitro zanese. Vse je v denarju videl. Potem sem se pa na skrivaj./E8

/Otroka sem pa dala mami, sem rekla, ne vem, da imam zdravnika. Otroka nisem nikoli okrog vozila. Pa enega prijatelja sem imela vedno s seboj, da mi je on prinesel./E9

/Saj me je sram tega. Hudo mi je bilo. Bed mi je bilo. Vidim, da mam toliko enih stvari. Ampak vem da lahko. Potem pa pride en upor v meni. Zamori mi, ne vem zakaj. Pridejo tudi taki dnevi. Kakšen dan pa preveč zahtevam od sebe, pa vem da ne bom zmogla. Sedaj si prav pišem na list. In če to vidim, imam napisan in ne morem čez to. Prej sem pa mislila, saj itak noben ne ve. Sama sebe sem zmanipulirala, kar je pa itak najlažje./E10

Katere so pa tiste teme na katerih sedaj delaš?

/Jaz imam najbolj problem, veš, ful sem impulzivna. Odzivam se takoj, ker se počutim napadeno. Napad je najboljša obramba. Pa vidim potem, da mi ni noben nič hotel. Ampak se dam v eno tako držo. Zapirom se vase. Za hec zelo. Pred skupino maš pa kar eno tako jezo v sebi./E11

/Na obnašanju delam. Ful mam še tisti obnašanje z ulice, prav narkomansko življenje, v sebi. Ne vem, jaz sem prej prodajala, nisem se nikoli prodajala. Zmeraj sem želela eno avtoriteto, mogla sem imeti zadnjo besedo. Tukaj pa kar pozabim, da mi tega ni več treba. Če je bil kkšen pametn, sem rekla, ne dobiš in to je to. To je prav tista narkomanska fora. Na odnosih tudi delam./E12

Kaj pa otroka, koliko sta stara?

/Otrok je bil ravno včeraj na obisku. 3 in 2 leti sta stara. Nisem še tega, to sem rekla da bom čez dva meseca. Ne morem. Ker se tako krivo počutim, da ne morem./E13 /Saj ko pride tamal pride za dve ure mi gre zelo hitro čas. Saj on ne ve, ampak vem jaz, da sem ful zjebala. Ni prijeten občutek. Ker vem

da bi bila lahko sedaj doma, z njim./E14

/Ne vem zakaj takrat nisem bila tega sposobna narest. Potem se pa tolažim, saj sedaj si tukaj. Ampak se ne strinjam s tem. Če ne bom sedaj z njim, kdaj pa bom. Veš, tako kot je pomembno da bova potem skupaj, je tudi sedaj pomembno. Ni vseeno. Pri moji mami je./E15

Kako pa tvoj oče sedaj gleda na to?

/Ma ful ga ima rad. Saj potem k je bil star ene 9 mesecev, sem rekla mami, kaj naj naredim sedaj. Izsiljevala sem. Jaz ga bom dala tja, v dom. Saj tega ne bi nikoli naredila, ampak sem jih doma prepričevala, da ga čim prej vzame. Sedaj ga ima pa ful rad./E16

/Tamau skoz nekaj, dedi, dedi. In mi gre včasih prav na živce. Če sva oba, mene opazi, ve da sem tam, ampak če bo pa padel, gre pa k dediju. Ne k meni. Prej je pa k meni prišel. Saj me ne moti, saj ga razumem. On tudi potrebuje osebo./E17

Kakšne imaš cilje za prihodnost?

/Če bom sedaj tole zrihtala. Ne samo da zaključim, ampak da res naredim nekaj iz sebe, da bosta starša šla iz stanovanja in bom lahko tam./E18

Kakšne so po tvojem mnenju lastnosti dobrega pomagajočega poklica?

/Z terapevtko imam zelo dober odnos. Vse ji lahko povem. Od otrok imam socialno. Ne sme biti po knjigah naučen. A veš, najlažje je reči na terapevtskih skupinah reči, kaj boš pa s tem naredil, kako se počutiš. Ne vem. Če bi vedela, bi verjetno povedala. Mene to ful znervira./E19

/Da se postavi kot človek, ja okej, da te vodi kot terapevt. Da je bolj človek, kot terapevt. Od tega nimaš nič./E20

/Pa tudi če sem jezna, želim da me tisti trenutek pustiš./E21

Kaj pa spol, ti je pomemben?

/Men je ful dobr da sta ženske, ne vem. Čeprav ginekologa imam pa moškega, pa mi je ful uredi./E22

Kje pa sta sedaj otroka?

/Starejši otrok je doma. Z mlajšim pa nimam stikov. Oziroma to še bom uredila. Veš, kako je bilo. V porodnišnici sem bila. Sva šla z mojim narazen. In pol sem bila ponovno sama. Pa še tako sem rabla. Vem da se mi je odtrgali v porodnišnici. Jaz sem pa pojedla ful enih tablet. In sem skup padla. Tako da so me potem tam oživljali. In potem sem rekla socialni, prov nočem. Ne da ga nočem. Ne morem. Prej tudi nisem nikoli mislila tako. Vedno sem rekla, fak kako lahko da nekdo otroka v posvojitev. /E23

Intervju oznaka F

Saj sedaj ko bo v ponedeljek vključitev, ta punca je naredila cel program. Joj spet bomo same babe, to ne bo dobro. No saj ti kar z vprašanji na dan.

Ne, ne brez skrbi, kar pripoveduj.

/No ko sem bila v komuni, ne vem kako to, da to ne gre če so same ženske. Sedaj ko ta edini očka gre, res ne bo več isto. Malo nas je in se vsak pozna, tudi Nina se je navezala in na uporabnike in na otroke. To bo zame res problem./F1

Prosim, povej mi kako je bilo glede stika z otrokom ko si pred tem že urejala zasvojenost?

/Jaz ko sem bila v komuni je bila ta mala stara 6 let. In to je bilo poleti. Malo pred koncem šole. Separacija z otrokom je tam en mesec, ampak jaz sem si uredila da je prišla po treh tednih za en teden na počitnice. Jaz sem čutila da ji nekaj ni prav./F2

/Nekaj ni v redu. In potem v nedeljo je šla nazaj k moji mami. In na torek sem se potem jaz odločila da grem ven. Ja ful je težko./F3

/Odvisno koliko je star otrok. Ne vem kako bi bilo sedaj z Nino. Če ne bi bili tukaj skupaj. Če bi se samo za vikend videvale. Ko sem bila pa na DTO je bila pa stara 2.5 let, tam je bilo pa lažje./F4

/Tud če ni bi bilo tega programa, bi jo pa v navadnega vzela s sabo. Saj je že toliko stara. Saj sem jaz mami, ne more imeti babice za nadomestno mami. Pa za tako dolgo obdobje, kot sem jaz imela kazen./F5

Od sodišča?

/Mami me je prijavila, ker me en teden ni bilo doma. Ni me dobila. In je po 3 dneh prijavila na policijo. So me iskali in me niso našli. Potem ko sem malo k sebi prišla k sebi, po enih 4 dneh. Tako me je bilo strah, ko sem se začela treznit. Kaj sem naredila. Potem pa sem klicala socialno delavko in potem mami. Potem sem šla domov, čez ene 2 dni. Ko sem se vrnila je bilo pa že vse skupaj tako deleč, socialna je vedela, sodišče. In sem takrat dobila obvezno zdravljenje 1 leto in 2 leti varstvenega nadzora. Če nebi šla, bi pa morala za 4 mesece v zapor in odvzem Nine. In takrat sem rekla Nina gre z mano. Ker mi živimo v isti hiši z mojo mami in njenim partnerjem./F6

/In mami je dostikrat skrbela zanjo./F7

Pa misliš, da če ti nebi imela problemov z drogo, ali potem ne bi skrbela zanjo?

/Ja, no točno to hočem povedati. Saj je njena vnukinja, pa sta bili vedno veliko skupaj. To da me ni bilo en teden, se je zgodilo samo enkrat. Veš tudi takrat ko me ni bilo, sem jaz vedela da bo ona v redu, da bo poskrbljeno zanjo. Ni prav. Čeprav sem pa vedela da bo na varnem./F8

/Saj sedaj drugače gledam na to, če se pa to ne bi zgodilo, pa sedaj nebi bila tukaj. Pa bi se to še vedno dogajalo./F9

S čim si pa imela probleme?

/Ene 4 mesece po porodu sem začela piti metadon. Ker heroin ni bil več tako dober. Pa še kakšne tablete Apavrin in Dormikum. To me je pa odpeljalo. Heroin me ni tako. Ja šlo kar v redu stvari./F10

/Se mi celo zdi da sem se z otrokom več ukvarjala, več kot pa trezna. Tud mami mi reče: »to pa res, kakor si bila vsa taka, si se pa vedno ukvarjala z Nino«. Ja bila umit, sita, pospravljeno je bilo. Hodila sem na govorilne, na roditeljske sestanke. Ni zamujala v šoli, naloge je imela narejene. Vse to./F11

/Samo kar me je videvala zadeto. Dostikrat me je vprašala, mami ali si utrujena. Ko sem kinkala. Pri šestih letih je pa videla flaške. Pa je vedla, da nekaj ni v redu./F12

Ali sta kdaj govorili o tem, kaj je to zasvojenosti?

/Tukaj v programu ja. Prej pa ne. Prej sem skrivala./F13

Ampak sem počakala, ker sem videla, a se spomniš?

Ja, v delavnem zvezku so imeli.

/Ja no potem sem jaz počakala, da so najprej v šoli o tem govorili, da so prišli do tiste strani. Po sva pa tukaj debato udarili, sem ji vse povedala. Da je bila mami tudi na metadonu, pa da so bile to tiste flaške, ki se jih spomni. Razložila sem ji da je o droga, pa da se lahko zasvojiš. Pa da sem sedaj v redu./F14

Pa misliš da opazi sedaj spremembo?

/Ja, saj mi dostikrat reče, mami saj ne boš več nikoli tistega pila./F15

/No plus tega je ona dobila tisto punco tukaj, ki je vse okrog prinesla. Ko je imela zalepljen urin na

stegnu. In mi je povedala da je videla Mojco k nekaj šumi. Potem pa povem terapevtki. In je res imela je imela inekcijo in urin. Ful je pozorna./F16
/Na koncu bi še jaz v kaj pristala, kaj pa veš. Riziko. In ta je potem šla./F17

/Jaz sem bi la nekako prisiljena v to zdravljenje. Verjetno se ne bi še odločila, če nebi imela te kazni. Tudi sem zaradi Nine. Pa mi je rekla enkrat terapevtka, da ni res, da sem tu zaradi kazni. Ampak ni res. Če bi bila samo kazen, bi šla odsedeti in to je to. Še prej sem prišla, kot bi morala. Da malo spoznam pravila, da bi mi bilo potem lažje z Nino./F18

Kaj pa ona, je bila pri babi ta mesec?

/Ja, tako da je dokončala razred. Plan je bil da ona konča in greva sem. Jaz sem se 2 meseca krizirala doma, na suho, potem sem pa prišla v TS za en mesec in potem sva šli z Nino skupaj v TSS. Iz 25 ml na nulo./F19

Kako si pa takrat razložila Nini?

/Sem rekla da sem bolna. Ful sem bila slaba. Sedela sem, nisem se mogla v stoje žogat. Poskusila sem biti fizično aktivna, da bi vsaj zaspala. To sem šla enkrat po stopnicah in je bilo konec. En mesec nisem spala, oči so me pa tako bolele./F20

/Mami mi je takrat pomagala. In sem prav hotela to, da si ja zapomnim to krizo. Ta je bila najhujša. Da si jo ja zapomnim. Da se ja nebi več spustila not. Sicer sem protibolečinske tablete jemala, ampak to nič ne pomaga./F21

A mišice so te bolele?

/Mišice, kosti. Kot da imam raka./F22

Kaj pa psihično?

/Jah nič, čakaš da mine. Nič ne moreš. Vsak dan sem mislila da bo boljše. To pa tud ne more tako dolgo trajat. Sem si govorila. To si fizično tako zanič, da še razmišljat ne moreš. Zamotila sem se malo z televizijo, pa ne pomaga kaj dosti. To res ne bi hotela dati še enkrat skoz. Ampak sem pokazala voljo./F23

/Jaz sem mislila najprej da bo tukaj težje. Sploh za Nino, nova šola, okolje in vse po pravilih. Ampak se je zelo navadila./F24

/Sej veš, ko so se tamale igrale za terapevte. Nina je bila terapevtka, Georga pa uporabnica. Kaj čutiš? Ali si žalostna, ali si jezna?/F25

/Drugače je pa res dobro delati, ker se res razumemo, majhna skupina smo pa ker sem bila tako dobro sprejeta. Ker v komuni nisem bila./F26

/Tudi še sedaj pridejo trenutki, ko maš željo po drogi, itak. Sploh ne razumem te zasvojenosti. Da te nekaj tako vleče. Tudi ne bom več rekla, da nikoli več ne bom. Ker sem tako rekla ko sem prišla iz komune. Tako sem bila jezna, da sem rekla, da bom pisala na ministrstvo naj ukinejo metadon. Pa sem ga potem zopet začela piti. Tega me je malo strah. Lahko da ne bo takoj, kaj pa če me čez 5 let zopet prime. Ker te nič ne more ustavit. Pa ne vem kaj je bilo to. Sem bila potem še 5 mesecev čista. Pa sem spet poklicala. Pa nisem bila jezna, žalostna, samo da bi ponovno začutila tisto toplino. Ne vem če se znam ustavit./F27

Pa misliš da bi ti kdo lahko pomagal pri tem?

/Ja, veš jaz lahko rečem da imam ljudi, saj jih res imam, tiste na katere se lahko zanesem. Ampak rekla jim ne bom. To je tisto. Do sedaj tega nisem rekla, ni problem reči, ni mi nerodno. Samo a bo šlo to ven iz mene. Močnejša želja bo da se ga zadenem, kot pa da se ga ne./F28

Živiš pri starših si rekla.

/Ja midve z Nino sva na vrhu, ampak nimava kuhinje in kopalnice. Rada bi si to uredila, pa da se končno osamosvojim enkrat. Najraje bi videla da greva midve na svoje./F29

/Ampak pri nas je toliko dela, in res nebi rada, da onadva vse sama. Rada bi pomagala, ker sta tudi onadva meni. Doma je pa tako, pri nas ima mami zadnjo besedo in hlače. Men se pa ni dal kregat, sem prekla prav, in je bilo rešeno. Men se to res ni dalo./F30

/S partnerjem pa tudi nisem navajena živeti. Takoj mi gre vse na živce. Tudi z očetom od Nine nisva skupaj živela. Njega sedaj ni, je šel na Kitajsko, 3 - 4 leta ga ni. Sem vprašala Nino, če ga želi spoznat, pa pravi enkrat ja enkrat ne. Nikol nista imela kakšnega posebnega stika. Za rojstni dan se je

po navadi spomnil, da ji je kaj kupil. Ker midva sva šla narazen, kmalu po porodu. Ni ga navajena, ni ga tudi ne pogreša./F31

Kako pa tukaj usklajuješ vzgojo in urejanje zasvojenosti?

/Tukaj je pa težko, ker je že 4 razred in ima prvič ocene. Glede učenja je težje, ker jaz popuščam, ocene pa neka srednja žalost. Ker so še drugi otroci in se veliko igrajo, kar je pa tudi v redu./F32

/Tukaj manj sodelujem v šoli kot doma. Ne vem zakaj mi je bilo doma lažje, ali če bi bile doma bi bilo prav tako vedno težje, predvsem zaradi ocen. Doma ni šundra, pa pride, ta mi je pa to naredila, ta pa to. In jaz živčna postanem. Včasih tudi grdo odreagiram, saj potem mi je žal. Nebi mi bilo treba./F33

/Ne dolgo nazaj. Tukaj velja, da morajo biti ob pol 9 not. In ona pride, da greva ven badbinton. Sem rekla veš, da moraš biti not. Pa sem ji obljubila. Res mi je šel čas hitro. In sem vrgla loparje in šla ven. In pridem not, sem videla da je jokala. Pa sem se ji opravičila, pa mi še nekaj časa ni oprostila. Ven padem, ker imam vrh glave vsega. Mogoče da bo zunaj tudi tako. Ni pa tako strogo. Otrok ne razume, da jih bom potem jaz poslušala zaradi tega. Popoldne je pa itak druženje, ampak ima veliko naloge in ji ne ostane kaj dosti časa./F34

Pa bi ti pomagalo, če bi si sama določila urnik, ali pa da bi imel vsak svojega?

/Hm, kako bi pa to sploh lahko naredili./F35

/Saj je dosti časa, samo gre tako hitro. Pa krožke ima, potem gremo ob torkih v trgovino. Je dovolj aktivnosti. Saj pa greva na vsake 14 dni na vikend. Saj kar gre. Edino kar je, veliko nas je. Pa super je sedaj ko je vreme, so lahko zunaj. Not je pa res težko, en čez drugega hodimo. Doma je pa super. Babi je v brunarici in sva same./F36

Kaj pa socialna mreža zunaj?

/Mami, pa partner od nje./F37

/Pa še dva prijatelja, sta umetnika in sta ful v redu. Ampak ne vesta da sem na zdravljenju. Nista vedla da sem na trdih drogah. Verjetno jima bom pismo poslala, ker mi je težko povedati./F38

/Pa socialna delavka v reintegraciji./F39

Ali je bila ona tukaj takrat?

/Joj poglej, ja seveda še ta, ne ta je druga ima pa varstveni nadzor. K njej bom itak hodila še eno leto. Res sta v redu obe./F40

Lastnosti strokovnih delavcev?

/Je sigurno bolje da je ženska./F41

/fajn mi je ker me dobro pozna, je naravna, preprosta. Poklic mi je pa čisto vseeno kakšen ima, pomembno da je človek v redu./F42

Kaj te moti?

/Kaj čutim ko sem brez čustev? To me pa sprovcira. Kaj bi radi. Pa naj govorim, če nimam nič za povedat. Potem pa začneš bedarije govorit./F43

Kaj pa dnevniki, poročila in evalvacije?

/To mi je pa v redu, čeprav sem imela od začetka probleme s to pisarijo. Ampak mi res odgovarja. Tam pa napišem o čustvih. Če pa ni nič, pa napišem, da ni nič. Da sem se kar navadila na to./F44
Hvala.

Določitev pojmov

Dejavniki tveganja zasvojenosti

<p>/Avgusta grem sedaj v CR. Še službo si moram najdet. 3 leta sem delal v železarni, potem na črno, veliko sem delal na črno. Veliko sem delal na črno. Potem sem imel še eno službo in ko sem tisto izgubil sem pa zabluzil. Dokler sem imel službo sem se nisem tako zajebaval. Samo za vikende, bolj kot ne./A35</p>	<p>Izguba službe - razlog za zasvojenost</p>
<p>/Moj začetek je bil zelo zgodni, ne lih še z drogami je bil bolj alkohol, nek standardni začetek. Pravzaprav začneš s cigareti, mal z alkoholom. To je bilo po 12 letu, ko je mama zbolela za rakom in pol umrla. Takrat se je sesul svet meni, ne. Oče je bil odsoten zaradi služb, brat, ko je starejši takrat kr malo po svoje in sem začel bit uporniški, v bistvu sem bil ful navezan na mamo in to je ful vplivalo./C1</p>	<p>Bolezen mame Smrt mame – izguba /navezanost Odsotnost očeta zaradi službenih obveznosti</p>
<p>/Vedel pa sem kaj prinese zasvojenost. Sem kontroliral jemanje. Je pa tako da je na začetku užitek, nato pa potreba. Pol sem mel še smrt očeta, je tud zbolel za rakom, tak da pri 22 sem se bolj zatekal v heroin. Z mačeho se nisem razumel, brata sta se odselila. Mel sem tisti zunanji pritisk, pazi da te mačeha ne vrže iz stanovanja./C3</p>	<p>Uzaveščenje o zasvojenosti Smrt očeta</p>
<p>/Pred drogo, veš kaj je bilo. Jaz sem bila v Španiji. Eno leto in 8 mesecev, v komuni. To je bilo zame takrat najtežje obdobje. Bila sem po krivici, oče me je poslal da se me je izognil./Č1</p>	<p>Odhod v komuno po krivici Najtežje obdobje</p>
<p>/En dan po 16 rojstnem dnevu sem šla v Španijo. V tem času sem ogromno izgubila./Č3</p>	<p>Izgubljen čas</p>
<p>/In jah, ko sem prišla nazaj itak ne, takoj klapa. Prideš u svet, kot bika ko spustiš ven in znoriš. Dosti teže pripisujem temu, da je pripomoglo da sem potem tako šla v to vse skupaj./Č7</p>	<p>Želja po nadomestitvi zamujenega</p>
<p>/Prav travma mi je ostala od tega. Plus vse druge travme, od otroštva./Č8</p>	<p>Travma zaradi komune Travme iz otroštva</p>
<p>/Aja da poudarim to, socialni delavci katastrofa. Katastrofa. Ko sva s sestro ušli od doma (sestra za 4,5 dni jaz za 8) in je grozila da se bo ubila. Da bo šal, se prebarvala lase, da je ne bodo našli in se bo šla ubit na Hrvaško mejo. Kar nekaj. Ona je bila 1 letnik. Samo jaz sem vedela da je šla, pa nisem povedala policiji./Č9</p>	<p>Brez podpore s strani socialne službe</p>
<p>/Nobeden nič. Šla je v zdravstveni dom, ker je imela zagnojeno. Zato je šla prijava naprej. In potem smo vse povedale, vse za nazaj, vse dokaze, mati je pričala, vsi, starejša moja sestra je pričala. Je povedala da miti hodile nismo nas je že tepel. Jaz se tega niti ne spomnim. In nič./Č15</p>	<p>Ignoriranje nasilja v družini s strani socialnih služb</p>
<p>/Me je spakiral stari na letalo in sem šla. Imam občutek da zaradi tega, ker sem mu rekla. Ko se bo na sodišču začelo, sedaj boš pa najebal. Sedaj te bom pa spravila noter. Ti obljubim. In sem pristala v Španiji. Imam občutek da sem bila tam zaradi vsega tega. Niti se nisem drogirala ne nič./Č17</p>	<p>Sogovornica vidi večji pomen življenjski situaciji v kateri se je znašla za razloge zasvojenosti</p>
<p>/Ma nisem nekaj imela posebnega, sem bila bolj</p>	<p>V najstniških letih prepuščena sama sebi</p>

prepuščena sama sebi. Nimam ti kej povedat, se ne spomnim. Zgodaj sem začela že pit. Družila sem se vedno z starejšimi. Z vrstniki nikoli. Potem pa tudi trava in vse drugo. Hodila sem na frizersko in dokončala. Ampak nimam namena delati v tej smeri, se ve vidim. Rada bi se vpisala na psihologijo. To so moje življenjske sanje./D3	Se bolj malo spomni
/Z hčersko sem bila samo 2 leti in pol. Potem me je pustil ta fant, samo z otrokom. Nono in nona sta mi umrla tisto leto. Vse se mi je podrlo. Toliko šokov, vse se mi je porušilo in sem padla v drogo. Po eni strani me je uničila, po drugi strani me je rešila. Saj se čudno sliši./D4	Razveza z partnerjem Ostane sama s hčerko Smrt starih staršev, ki sta skrbela zanjo Droga kot strategija preživetja
/Tako sem se imela lušno u življenju, da sem se želela imeti še bolj. Travo sem itak že od 15 leta kadila. Pri 18 sem poskusila heroin na folijo, in sem bruhala. Tako da se mi je zameril. Potem pri 19 sem šla pa sama kupit. Vedla sem katera družba ga kadi, potrebovali so denar, ker so bili že odvisni. Jaz sem bila pa še čisto nova. Potem je bila pa kriza. Najprej nisem vedela, potem pa zveš od drugih. In potem sem hodila iskat, da sem bil normalna. To sem si vedno govorila. Ko sem bila trezna, sem imela občutek da me vsi gledali. Nisem mogla niti na socialno. Takrat sem bila še brez podpore. Vedno je bilo tako, ko bi morala it podaljšat, sem imela premalo denarja ali robe./E4	Želja po imeti se dobro / še boljše
/Ene 4 mesece po porodu sem začela piti metadon. Ker heroin ni bil več tako dober. Pa še kakšne tablete Apavrin in Dormikum. To me je pa odpeljalo. Heroin me ni tako. Ja šlo kar v redu stvari./F10	Heroinu ne pripisuje zasvojenosti Šele zaradi metadona, in psihoaktivnih tablet zasvojenost

Starševstvo pred vključitvijo v program

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Ko so nam jih vzeli, sem imel še malo stikov. Pa mi je postalo preveč./A16	Naporno vzdrževanje stikov
/Ko sem bil preveč zadet, da bi hodu tak na stike, sem kar prekinil./A17	Prekinitev stikov zaradi droge
/Potem sem šel na dto in mi ni zlaufal. Potem sem biu zuni še eno leto, ampak sem hodil na 14 dni tist za 2 urce./A18	Stiki vsake 14 dni za 2 uri
/Mi je bilo zelo težko./A19	Zelo težko
/Potem sem imel enkrat na teden, pod nadzorom. Ko sem šel na DTO je potem moja mama zrihtala da so hodili na vikende domov./A20	Stiki pod nadzorom Pri starih starših za vikende
/ne žena ampak moja mama. Ker ona ga je še pila./A21	Alkoholizem partnerke
/Jaz sem šel potem sem, jih nisem imel stikov pol leta. Potem pa sem dobila sodišča, da lahko hodim domov za vikende vsake 14 dni. Ampak sem imel navezan stik že od prej, in po telefonu smo se skoz slišal./A22	Navezan stik že od prej Preko telefona konstantno
/Prej smo skupaj živeli v stanovanju. Mala je bila veliko pri babici. Jaz sem začel zelo bluzl, moje ja tudi pila. Moja je bila še noseča. In sem vedel da bodo trenja in sem jo raje odpeljal k moji mami. Še posebej zvečer. Ona se je rabila čez dan napit./A30	Živeli v stanovanju, otroci veliko pri starih starših Zaradi zaščite otrok pred konflikti

/Najbolj me je strah, da ker je šel včasih z mano. Ravno sedaj ko sem imela zdrs. Sva se ustavila tam kjer se oni zbirajo, 10 m stran. Je vedel in sva mogla potem stran. Bojim se da ko bo star 15 let, pa bo naletu na kakšnga ali pa na kakšno tako družbo, da mi bo bližje, ker jo je kot majhen spoznal. In se bo boljše počutil./B24/a	Starševska skrb, strah da bi otroci uživali droge zaradi njihovega ravnanja
/Mel sem partnerko neki časa ja neki ne, to je bila skozi ista, isto bila na sceni. Pol je bilo neko novo leto tam je zanosila./C14	Partnerka uživalka drog
/Tak da tam sem reku da je treba neki narediti, prav počasi je šlo. Malo sem zmanjševal, tablete sem si omejil na vikend. Med tednom sem šel v dnevni center za odvisnike in sem šel tja. Za vikend si se zbudil ob šestih in do sedmih je že bil preveč dolg dan in se nisi mel kam dat, to me je ubijalo, zato sem se ga zadel, da sem spal in poležaval. Zmeraj sem poizkušali met, da če sem se prej zbudil da sem se ga zadel. Vsaj tisti ritual da je šel mimo, samo sem zavlačeval da sem prišel ven. Pol sem začel delat na temu da sem mela vse sam za vikende. Pol smo začeli hodit na razgovore za detoks. Mel sem ful dobrega socialnega delavca, ponudil mi je Društvo projekt človek, nikoli ni bilo pritiska. Še danes sem mu hvaležen. Samo mi je ponudil da se mama oba možnost vključit, v bistvu vsi trije./C15	Pričakovanje otroka motiv za spremembo Prvi stik z pomagajočimi Informiranje socialnega delavca o možnostih Ker se je imela možnost vključiti cela družina sprejmejo urejanje zasvojenosti
/In ni želela speljat postopka za odvzem otroka, je najprej zbrala vse dokaze. Od zdravstva, od prič to in to. Mi je vse povedala. Mi je pokazala črno na belem. In rekla odloči se ti. In potem sem par dni po tistem prišla do nje. Naredimo kej, ker ne morem več tako./Č37	Socialna delavka korektna Pokaže konkretna dejstva uporabnici, pred odvzgom otroka Odločitev prepusti uporabnici
/5 mesecev sem živela v svojem stanovanju s hčerko. In delala zraven./Č38	Samohranilka v svojem stanovanju in zaposlena
/Hči pa ni hodila v vrtec. Bila je pri njenem očetu, moji mami ali v popoldanskem varstvu./Č39	Varstvo pri starih starših ali v popoldanskem varstvu
/Drugače pa od moje vzgoje ni bilo takrat nič, nula. Nisem mogla skrbet zanjo. Saj sem jo vozila ven, na igrala. Samo da bi se jaz tako mama – hči ukvarjala z njo nisem bila sposobna. Nisem imela energije. Ti če si z otrokom mu moraš nekaj dati in če nimaš energije mu nimaš kaj dati. Najlažje je bilo tako, na igralih. Tam so otroci igray se. Samo otrok rabi tudi tebe, direkten stik./Č40	Nezmožnost za vzgojo otroka Brez energije in moči Brez energije otroku ne moreš dovolj dati Navezati direkten stik Otrok potrebuje starša, ne samo igrala
/Sem pa jo kopala, nahranila./Č41	Poskrbljeno za osnovne potrebe
/Ja, ampak krize ni imela, ker sem se sčistila v tretjem mesecu nosečnosti. Tudi partner je bil zasvojen. Jaz sem morala nehat, njemu pa ni bilo treba./Č42	Droga ni vplivala na otroka ali otrokov razvoj Partner uživalec drog
/Potem so hodili kupovat k njemu, se zadevali. In tisto gledat. Ni mi stal ob strani, nula./Č43	Ne podpora s strani partnerja
/Sem včasih tudi jaz potem kadila. Konstantno pa ne. Bilo je pa med nosečnostjo se v redu, porod tudi in s hčerko. Je bila zdrava./Č44	Droga ni vplivala na otroka ali otrokov razvoj
/Z hčersko sem bila samo 2 leti in pol. Potem me je pustil ta fant, samo z otrokom. Nono in nona sta mi umrla tisto leto. Vse se mi je podrla. Toliko šokov, vse se mi je porušilo in sem padla v drogo. Po eni strani	Otrok star 2,5 let pri odvzemu Nemoč, obup in osamljenost Ločitev partnerja Smrt starih staršev

me je uničila, po drugi strani me je rešila. Saj se čudno sliši./D4	
/Z hčerko sem bila res malo. Ampak sedaj ko odrašča vidim, čutim njeno potrebo, da me rabi. In tudi izraža, mi pove. Mi je dala vedet, za 8 marec, da me ima rada in da bo prišel čas, ko bova lahko same odločale. Ko bova lahko same odločale. Mi je dala vedet da si želi bit z mano več v stiku./D5	Pri odraščanju otrok izraža željo pa materi
/Tudi kot oče, mu je nudil vse kar je zmogel, kljub zasvojenosti. Če ni šlo drugače, pa vsaj finančno./D21	Partner uživalec drog Maksimalna podpora otroku, vse kar je lahko dal
/Oba sta se rodila čisto zdrava. Starejši je bil en mesec v bolnici. Manjši je bil kar ene 10 dni v bolnici. Takrat je bilo tako. Veš sem imela partnerja. Ampak to je bilo tako. Da ko smo šli v Črno goro k sorodnikom, da sva rekla da sva skupaj. Nisva se pa nikoli nekaj pogovarjala. Ker sva mislila, da je to normalno da sva skupaj. On je rekel, pa saj ti dajem denar vsak dan. In ko je šel delat, ker ima svoj taksi, je rekel tukaj imaš 20 €. In sem rekla pa kaj naj kupim, je rekel, ja nekaj kupi v trgovini. Jaz pa nisem želela imeti denarja pri sebi, ko sem imela otroka. Ker sem velela da me lahko hitro zanese. Vse je v denarju videl. Potem sem se pa na skrivaj./E8	Droga ni vplivala na otroka ali otrokov razvoj Partnerstvo zaradi družbenih norm
/Otroka sem pa dala mami, sem rekla, ne vem, da imam zdravnika. Otroka nisem nikoli okrog vozila. Pa enega prijatelja sem imela vedno s seboj, da mi je on prinesel./E9	Varstvo pri starih starših
/Starejši otrok je doma. Z mlajšim pa nimam stikov. Oziroma to še bom uredila. Veš, kako je bilo. V porodnišnici sem bila. Sva šla z mojim narazen. In pol sem bila ponovno sama. Pa še tako sem rabla. Vem da se mi je odtrgali v porodnišnici. Jaz sem pa pojedla ful enih tablet. In sem skup padla. Tako da so me potem tam oživljali. In potem sem rekla socialni, prov nočem. Ne da ga nočem. Ne morem. Prej tudi nisem nikoli mislila tako. Vedno sem rekla, fak kako lahko da nekdo otroka v posvojitev. /E23	Starejši otrok živi pri starih starših Razveza z partnerjem Osamljenost Huda stiska zaradi razveze in poroda Zaužitje večje količine tablet – kolaps Odločitev, da ne zmore skrbeti za otroka in naj mu poiščejo socialno obliko skrbi Pred tem ni razumela zakaj bi nekdo dal otroka v posvojitev
/Jaz ko sem bila v komuni je bila ta mala stara 6 let. In to je bilo poleti. Malo pred koncem šole. Separacija z otrokom je tam en mesec, ampak jaz sem si uredila da je prišla po treh tednih za en teden na počitnice. Jaz sem čutila da ji nekaj ni prav./F2	Predolga separacija z otrokom v komuni Uporabnica čuti da se je odnos z otrokom spremenil na slabše
/Nekaj ni v redu. In potem v nedeljo je šla nazaj k moji mami. In na torek sem se potem jaz odločila da grem ven. Ja ful je težko./F3	Zapustitev programa zaradi pretrganega stika z otrokom Težko
/Mami me je prijavila, ker me en teden ni bilo doma. Ni me dobila. In je po 3 dneh prijavila na policijo. So me iskali in me niso našli. Potem ko sem malo k sebi prišla k sebi, po enih 4 dneh. Tako me je bilo strah, ko sem se začela treznit. Kaj sem naredila. Potem pa sem klicala socialno delavko in potem mami. Potem sem šla domov, čez ene 2 dni. Ko sem se vrnila je bilo pa že vse skupaj tako deleč, socialna je vedela, sodišče. In sem takrat dobila obvezno zdravljenje 1 leto in 2 leti varstvenega nadzora. Če nebi šla, bi pa	Postopek za odvzem steče zaradi prijave uporabničine mami, ker je bila 3 dni pogrešana Sodišče postavi pogoj ali 1 leto zdravljenja in 2 leti varstvenega nadzora ali pa zapor in odvzem otroka

morala za 4 mesece v zapor in odvzem Nine. In takrat sem rekla Nina gre z mano. Ker mi živimo v isti hiši z mojo mami in njenim partnerjem./F6	
/In mami je dostikrat skrbela zanjo./F7	Pomoč stari staršev
/Ja, no točno to hočem povedati. Saj je njena vnukinja, pa sta bili vedno veliko skupaj. To da me ni bilo en teden, se je zgodilo samo enkrat. Veš tudi takrat ko me ni bilo, sem jaz vedela da bo ona v redu, da bo poskrbljeno zanjo. Ni prav. Čeprav sem pa vedela da bo na varnem./F8	Prisotnost starih staršev pri skrbi za otroka – ampak ne zaradi uživanja drog Zavedanje, da bo v času odsotnosti starša poskrbljeno za otroka
/Se mi celo zdi da sem se z otrokom več ukvarjala, več kot pa trezna. Tud mami mi reče: »to pa res, kakor si bila vsa taka, si se pa vedno ukvarjala z Nino«. Ja bila umit, sita, pospravljeno je bilo. Hodila sem na govorilne, na roditeljske sestanke. Ni zamujala v šoli, naloge je imela narejene. Vse to./F11	Ukvarjanje z otrokom kljub zasvojenosti Potrditev mame Poskrbljeno za otrokove osnovne potrebe Skrb in pomoč pri šoli
/Samo kar me je videvala zadeto. Dostikrat me je vprašala, mami ali si utrujena. Ko sem kinkala. Pri šestih letih je pa videla flaške. Pa je vedla, da nekaj ni v redu./F12	Edino slabo, kar je otrok videl mati utrujeno Razloči otroku da je utrujena
/Ja midve z Nino sva na vrhu, ampak nimava kuhinje in kopalnice. Rada bi si to uredila, pa da se končno osamosvojim enkrat. Najraje bi videla da greva midve na svoje./F29	Živita v isti hiši s starimi starši

Pomembne teme / vsebine s katerimi se uporabniki trenutno srečujejo

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Sigurno, da razščistiš z enimi stvarmi, da spoznaš kje si ranliv,.../A9	Spoznavanje ranljivosti
/kaj te pelje nazaj k drogi. Najprej sem mislil da se drogiram od dolgčasa in da mi je blo fajn. Pa vidim da je polno enih stvari./A10	Kaj te pelje nazaj k drogi
/Npr. odnos z mamo, nezadovoljstvo, ena praznina vsega se najde./A11	Nezadovoljstvo, praznina
/Veliko se spoznaš, sebe spoznaš. Jaz vem ko sem že hotu it ven, in sem imel individualen pogovor z terapevtko in sva govorila da ali je res domotožje. In sva pol vidla da ni domotožje ampak želja po alkoholu./A12	Ravnanje z željo po omami
/To spoznavanje samega sebe, in da si iskren sam do sebe, da ne rabiš nič več drugega. Da to na treniraš in si zdrav./A14	Iskrenost do sebe
/Samospošovanje, samozavest, odnosi s partnerji, odnos do samega sebe, odnosi doma, soodvisnost od ljudi, to./B6	Samospošovanje, samozavest, odnosi s partnerji, odnos do samega sebe, odnosi doma, soodvisnost od ljudi
/Še to bom dodal. Meni je se bilo ščistiti droge najlažje. Mala malica, spremenit svoje vedenje, navade to je pa zelo težka in naporna stvar./C25	Abstinenca pogoj za urejanje zasvojenosti
/Uf (smeh). Jaz pravim da sem mel paket trio mel sem sebe za reševati, svojo problematiko, starševstvo in še partnerski odnos reševati. Nato je partnerka izstopila iz programa, sva se razšla. In sem ostal sam z otrokom tukaj. Je težko in ob enem mi je v veselje./C26	Urejanje zasvojenosti Partnerstvo Starševstvo
/Ko mi najbolj dvigne pritisk in ne vem kaj naj, je še zmeram moj otrok. Starševstva te noben ne nauči./C27	Izkustvo, starševstva se ne naučiš

<p>/Težko je postavljati mejo, ker si čustveno vpleten. In če nisi dovolj trden te otrok obrne./C28</p> <p>/Težko se soočiti s svojimi preteklimi vsebinami. Sploh nisem znal prepoznat čustva, ko sem pisal v skupnosti dnevnik sem zaznal jezo nisem pa razlikoval med čustvi, pol mi je bilo pa veliko lažje. Na začetku sem mel problem zlit čustva na papir, zdaj pa vidim da mi je to zelo pomagalo./C29</p>	<p>Postavljanje meje, če si čustveno vpleten</p> <p>Soočenje z preteklostjo</p> <p>Spoznavanje in zaznavanje čustev</p>
<p>/Tu sem se naučil prositi za pomoč in se zavedat, da nisem za vse sam. Res imajo (poročila) smisel, so smiselna. Tudi danes še vzamem kakšno staro dnevno poročilo in vidim kaj mi je dogajalo. Kako sem napredoval. Pridobil sem tudi na slovnici in pisavi. Vedno so potem še druge pozitivne stvari, ki pridejo zraven./C30</p>	<p>Prositi za pomoč</p>
<p>/Tudi najbolj nesmiselna knjiga, ki sem jo bral z odporom, ti da nekaj, če ne takoj pa čez čas. Je pa tako kolikor energije vložiš, toliko dobiš. Sam sebi sedaj znam pomagati./C31</p>	<p>Vse kar delaš ti da nekaj zase</p> <p>Vlaganje energije in truda</p>
<p>/Tudi terapije in drugi tukaj ti ne govorijo kaj naredi. Ampak te sprašuje da sam prideš do zaključka kaj bi bilo dobro. Da te prisilijo razmišljati z svojo glavo, in to ti da največ. Jaz rabim da me nekdo malo poboža in tudi sprovcira, ker potem dam veliko od sebe./C32</p>	<p>Ne ukazovanje, ampak izkušnje, za katere se sam odločiš</p> <p>Možnost izbire za svoje lastno življenje</p>
<p>/Sedaj pa tudi recimo videti smisel zakaj imam samo 12 cigaret na dan. Ni zato da te imajo pod kontrolo. Ampak da stvari ki se ti dogajajo, jih počneš spraviš na svoje mesto. In da se znaš takojšnemu udobju odreči. Vsako pravilo ima svoj namen. In če mi ni bilo jasno, sem vprašal »kaj je fora da je tako in tako« in sem dobil pomen, mi je bilo tudi lažje se držati. Teme so bile npr.: manipulacije negativno zavezništvo. Sem šele po 10 mesecih, takrat se šele začne borba, z samim sabo./C33</p>	<p>Iskanje smisla v pravilih, strukturi programa</p> <p>Odrekanje udobju</p>
<p>/Važno je da ko zaserješ, ne obstaneš. In obupaš. Ampak si rečeš, ja ok, danes nisem bom pa jutri. Tukaj mi je bila zelo dober vzor hčerka. Koliko otrok ustraja, pade, se pobere in gre naprej. S časoma ti je lažje, saj se da vse zmenit./C34</p>	<p>Sprejemanje svojih napak, in ne obupati</p>
<p>/Tukaj je toliko manipulacij, ker je bilo vedno tako da če ti nekaj niso pustili si se pa drugače znašel. Strah pred zavrnitvijo. Problem je bil tudi z TV./C35</p>	<p>Strah pred zavrnitvijo</p>
<p>/Tiste teme ki jih imam jaz, brzdanje moje jeze./C54</p>	<p>Obvladovanje jeze</p>
<p>/Moraš vzeti kot trening. Ampak zase že, ne moraš pa na otroku trenirati. Saj se mi smili. Pa če pomislim, rajše tukaj kot pa zunaj. Raje trezna, ali b kakršnem koli stanu, kot zadeta in da nima otrok ni od matere. Težko mi je ker se tako odziva na to kako se jaz počutim, sva eno. Če sem jaz v redu je tudi ona, če sem jaz slaba je tudi ona./C55</p>	<p>Sprejmeš trening zase, ne moreš pa na otroku trenirati</p> <p>Raje tukaj kot pa zunaj</p> <p>Reagiranje otroka na počutje</p>
<p>/Ne vem, s temi odnosi sva veliko napredovala. Tudi tako glede obnašanja. Z sinovim očetom (ki je tudi vključen v TS) sva sedaj zelo postavila mejo, res. Tudi sebi. Delam na tem. Tukaj vidim napredek./D11</p>	<p>Odnos z otrokovim očetom</p>
<p>/čepprav pri moji odzivnosti. Mi še vedno udari ven, ampak saj bo. Potem sem skrivala, kršila pravila. Saj sem potem sama povedala. Manipuliranje s čiki. Saj</p>	<p>Več zaupanja kot nadzora</p> <p>Se naučiti biti sama s sabo</p>

sem sama izpostavila. Še vedno, da bi kršila pravila. V komuni sem se bala naredit napako. Ker so te zbombandirali. Tukaj imaš pa več tega manevskega prostora. Več zaupanja kot nadzora. Tudi zunaj moraš biti potem s sabo. In to, naučit se biti sama s sabo. Vedno potrebujem nekoga ob sebi, da se počutim varno./D12	
/Jaz imam najbolj problem, veš, ful sem impulzivna. Odzivam se takoj, ker se počutim napadeno. Napad je najboljša obramba. Pa vidim potem, da mi ni noben nič hotel. Ampak se dam v eno tako držo. Zapiram se vase. Za hec zelo. Pred skupino maš pa kar eno tako jezo v sebi./E11	Prehitro odreagiranje Zapiranje vase
/Na obnašanju delam. Ful mam še tisti obnašanje z ulice, prav narkomansko življenje, v sebi. Ne vem, jaz sem prej prodajala, nisem se nikoli prodajala. Zmeraj sem želela eno avtoriteto, mogla sem imeti zadnjo besedo. Tukaj pa kar pozabim, da mi tega ni več treba. Če je bil kdšen pametn, sem rekla, ne dobiš in to je to. To je prav tista narkomanska fora. Na odnosih tudi delam./E12	Obnašanje Odnosi
/Tudi še sedaj pridejo trenutki, ko maš željo po drogi, itak. Sploh ne razumem te zasvojenosti. Da te nekaj tako vleče. Tudi ne bom več rekla, da nikoli več ne bom. Ker sem tako rekla ko sem prišla iz komune. Tako sem bila jezna, da sem rekla, da bom pisala na ministrstvo naj ukinejo metadon. Pa sem ga potem zopet začela piti. Tega me je malo strah. Lahko da ne bo takoj, kaj pa če me čez 5 let zopet prime. Ker te nič ne more ustavit. Pa ne vem kaj je bilo to. Sem bila potem še 5 mesecev čista. Pa sem spet pokicala. Pa nisem bila jezna, žalostna, samo da bi ponovno začutila tisto toplino. Ne vem če se znam ustavit./F27	Razumevanje zasvojenosti Jeza na metadon

Prisotnost otroka v programu v času urejanja zasvojenosti

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Saj sva se pogovarjala z terapevtko, da bi prišla sem, da bi jih imel tukaj, v hiški za zasvojene starše in njihove otroke. Pa sem jih imel en vikend tukaj in sem videl da je tumač. Dva otroka tukaj, soboto in nedeljo se nisem imel časa niti stuširat. Zato jaz dam vsem kapo dol, k majo otroke tukaj. In da bi še nekaj delal na sebi, bi bilo pa zelo veliko. In sva se potem odločila da rajše ne./A26	Možnost vključitve otrok v program uporabnik preizkusi in zavrne Preveč naporno Pomanjkanje časa za urejanje zasvojenosti
/Če bi imel otroke tukaj od začetka, zagotovo nebi prišel do te stopnje. Otroku se moraš 100 % posvetit./A27	Prepričanje da skupaj z otrokom ne bi prišel do te stopnje
/Oboje ima slabe in dobre strani. V TSS pa na drugih stvareh pridobiš, si pa z otrokom./A28	Prepoznavanje dobrih in slabih strani obeh možnosti
/Lažje mi je da ga ni. Ker se potem sama sebi posvetim. Če bi ga imela tukaj bi se lažje umaknila folku./B26	Lažje urejanje zasvojenosti brez prisotnosti otroka
/Tukaj ko je 20 ljudi opazijo če nisi v dobri koži ali kokr koli. Te prej soočijo z vsemi temi stvarmi ki jih ne delaš prav in so tvoje./B27	Več odzivov skupine, če si sam
/Mi je hudo ker more biti doma, ampak to leto bom	Mi je hudo

<p>moralo biti tako. Treba ga je pazit, treba je paziti na vzgojo in ti zmanjka zase. Saj pri meni je bilo tako nazadnje ko sem bila tukaj. Eno leto ni nič v primerjavi s tam da bom potem lahko celo življenje z njim. Pa da bom dobra, pa v redu./B28</p>	<p>Otrok zahteva svoje, vzgoji in zmanjka časa za urejanje zasvojenosti</p> <p>Eno leto tukaj ni izgubljeno, če sta ločena</p>
<p>/Meni to pomeni vse./C36</p>	<p>Pomen prisotnosti otroka</p>
<p>/Uf (smeh). Jaz pravim da sem mel paket trio mel sem sebe za reševati, svojo problematiko, starševstvo in še partnerski odnos reševati. Nato je partnerka izstopila iz programa, sva se razšla. In sem ostal sam z otrokom tukaj. Je težko in ob enem mi je v veselje./C26</p>	<p>Delal na urejanju zasvojenosti, partnerstvu in starševstvu</p> <p>Je težko in ob enem v veselje</p>
<p>/Ne tako kot v tujini kjer je separacija. Imeli smo možnost da ostanemo skupaj. Res je grdo, občutki odtujenosti. Tam se mi je zdelo da se mi odprlo več vrat in sem to zgrabil. Partnerka je rekla da kakor se bom odločil tako bo. In smo šli v to. Pogoj je bil da pridemo not čisti, zato sva mogla it na detoks. Ona je šla pred mano, je bila na vsem, na koncu sem ji še svoj metadon dajal. Ne vem kako sem bil zmožen./C16</p>	<p>Občutek odtujenosti, če si sam</p> <p>Hvaležnost za možnost vključitve skupaj z otrokom</p>
<p>/To je za popizdit težko. Če bi imela za dati še enkrat to skozi. Kako je bilo meni takrat težko. Ne vem, če se spomniš. V glavnem, pomisli, jaz sem prišla sem. Nepripravljena, na DTO so me sprejeli v enem tednu./Č47</p>	<p>Težko</p> <p>Težko ponovljivo</p>
<p>/Še po tem, ko sem bila tri mesece tukaj sem si rekla. To ne bo daleč peljalo. Nisem si verjela. Trudila sem se vstati vsak dan. Zamorjena, zasanjana. Potem so mi rekli, da me Gabrijela rabi, da nimam stika z njo. Nisem vedela kaj hočejo. Naj se zamotiva. Pa kaj naj delava, tako mi je bilo težko, sedeti z njo in se igrati. Potem pa sem videla. To mi je bilo najtežje, najtežji del./Č50</p>	<p>Po treh mesecih nezaupanje vase, da bo uspelo</p> <p>Trudila se je vsak dan znova</p> <p>Potreba otroka po mami</p> <p>Najtežje se zaigrati skupaj z otrokom</p>
<p>/Sedaj ni panike, ampak začeti je ful težko. Pa je bila stara 3 in pol, kaj če bi šlo 10 let mimo. Težko je ko nisi ufuran. Če bi dobila dva dima, bi se igrala z njo, vse bi lahko./Č51</p>	<p>Začetek je zelo težak</p> <p>Občutek krivde, da bi lahko šlo 10 let mimo</p> <p>Prepričanje da brez drog ne more</p>
<p>/plus tega sem izbrala zdravljenje samo zaradi hčere. Drugače se ne bi zdravila nikoli v življenju. Nikoli. Nisem si mogla predstavljati, da bi lahko zdržala en dan brez droge. Niti eno uro nisem zdržala brez folije, pa nisem krizirala. Veš, psihično. Tako sem bila v temu, nisem mogla verjet./Č48</p>	<p>Motivacij izključno samo otrok</p>
<p>/Socialni delavki sem rekla, je imela ona par predlogov zame. Jaz sem se šla sčistiti na Detoks, Gabrijela je bila tačas v Palčici. In še blizu sva si bili./Č45</p>	<p>V času detoksikacije otrok v Palčici - bližina</p>
<p>/In še hčerin oče je takrat grozil mojim. In jaz je nebi mogla pustiti doma, pri naših. Pa obiskovat sem jo lahko hodila. In potem sva se skupaj vključili v DPČ./Č46</p>	<p>Grožnje partnerja starim staršem</p> <p>Dobrodošla možnost nastanitve otroka v Palčici</p> <p>Skupna vključitev v DPČ</p>
<p>/Če bi prišla sedaj ven, spet ozdravljena. Se veliko stvari nebi naučila skupaj z njo. Ne kontakta, ne vzgoje ne bi prepoznala vedenj. Ona bi bila ista, in se razvijala s takimi vzorci kot je odraščala. Jaz bi zgubila živce in bi padla ven. Kakor obrneš./Č56a</p>	<p>Pomembno učenje skupaj z otrokom</p> <p>Kontakt, vzgoja, vedenje</p> <p>Otrok bi poznal samo vzorce s katerimi je odraščal</p> <p>Večja možnost za recidiv če otroka ne bi bilo– nemoč</p>

/Težka je, ampak se da. Nebi želela da bi morala sedaj z njo ponovno vse, se navezati in vse. Tudi če se jaz tukaj naučim vsega, najdem smisel življenja, bla, bla bla. Doma bi bilo težko ponovno začeti z njo, po takem času./Č56b	Težko, ampak se da Tudi če se uporabnica maksimalno uredi bi bilo doma težko ponovno začeti
/So plusi in minusi, je pa sigurno zame boljše da je bila lahko z mano. Konec koncev mi je bila tudi velika motivacija./Č57	Prepozna prednosti in slabosti Boljše da je lahko otrok prisoten
/Težko mi je bilo, ker jaz se nisem znala približati sinu, vzpostaviti stika. In sem bila jezna na vse. Ima pa željo, sem odločena in verjamem da bom sedaj zmogla./D20	Težko navezati ponovni stik Jeza na partnerja
/Otrok je bil ravno včeraj na obisku. 3 in 2 leti sta stara. Nisem še tega, to sem rekla da bom čez dva meseca. Ne morem. Ker se tako krivo počutim, da ne morem./E13	Nemoč da bi se spopadla z vzgojo Zaradi krivde
/Saj ko pride tamal pride za dve ure mi gre zelo hitro čas. Saj on ne ve, ampak vem jaz, da sem ful zjebala. Ni prijeten občutek. Ker vem da bi bila lahko sedaj doma, z njim./E14	Zavedanje da ni bila sposobna skrbeti za otroka Neprijeten občutek Se počuti krivo, ker ni z otroci
/Ne vem zakaj takrat nisem bila tega sposobna narest. Potem se pa tolažim, saj sedaj si tukaj. Ampak se ne strinjam s tem. Če ne bom sedaj z njim, kdaj pa bom. Veš, tako kot je pomembno da bova potem skupaj, je tudi sedaj pomembno. Ni vseeno. Pri moji mami je./E15	Se ne strinja da bosta potem skupaj z otrokom, meni da bi morala biti sedaj z njima Živita pri starih starših
/Odvisno koliko je star otrok. Ne vem kako bi bilo sedaj z Nino. Če ne bi bili tukaj skupaj. Če bi se samo za vikend videvale. Ko sem bila pa na DTO je bila pa stara 2.5 let, tam je bilo pa lažje./F4	Odvisno od otrokove starosti Če sta starš in otrok ločena, je lažje ko je otrok mlajši
/Tud če ni bi bilo tega programa, bi jo pa v navadnega vzela s sabo. Saj je že toliko stara. Saj sem jaz mami, ne more imeti babice za nadomestno mami. Pa za tako dolgo obdobje, kot sem jaz imela kazen./F5	Nevključitev v program, če ne bi bilo možnosti vključitve otroka Programi so predlogi Ne morajo biti drugi nadomestni starši, če pa otrok ima starše
/Tukaj je pa težko, ker je že 4 razred in ima prvič ocene. Glede učenja je težje, ker jaz popuščam, ocene pa neka srednja žalost. Ker so še drugi otroci in se veliko igrajo, kar je pa tudi v redu./F32	V programu je starševstvo težje kot doma Popuščanje glede učenja Veliko otrok in družine
/Tukaj manj sodelujem v šoli kot doma. Ne vem zakaj mi je bilo doma lažje, ali če bi bile doma bi bilo prav tako vedno težje, predvsem zaradi ocen. Doma ni šundra, pa pride, ta mi je pa to naredila, ta pa to. In jaz živčna postanem. Včasih tudi grdo odreagiram, saj potem mi je žal. Nebi mi bilo treba./F33	V programu manj sodelovanja starša pri šolskih obveznostih V programu je veliko otrok in so razposajeni Živčno odreagira zaradi nepotrebne
/Jaz sem mislila najprej da bo tukaj težje. Sploh za Nino, nova šola, okolje in vse po pravilih. Ampak se je zelo navadila./F24	Prilagoditev otroka na novo okolje
/Sej veš, ko so se tamale igrale za terapevte. Nina je bila terapevtka, Georga pa uporabnica. Kaj čutiš? Ali si žalostna, ali si jezna?/F25	Otroci poznajo terapevtske dejavnosti v programu
/Ne dolgo nazaj. Tukaj velja, da morajo biti ob pol 9 not. In ona pride, da greva ven badbinton. Sem rekla veš, da moraš biti not. Pa sem ji obljubila. Res mi je šel čas hitro. In sem vrgla loparje in šla ven. In pridem not, sem videla da je jokala. Pa sem se ji opravičila, pa mi še nekaj časa ni oprostila. Ven padem, ker	Strožja pravila kot doma Mama v stiski zaradi prepovedi Natran urnik

imam vrh glave vsega. Mogoče da bo zunaj tudi tako. Ni pa tako strogo. Otrok ne razume, da jih bom potem jaz poslušala zaradi tega. Popoldne je pa itak druženje, ampak ima veliko naloge in ji ne ostane kaj dosti časa./F34	
/Hm, kako bi pa to sploh lahko naredili./F35	Sprejemanje programov, takšnih kot so
/Saj je dosti časa, samo gre tako hitro. Pa krožke ima, potem gremo ob torkih v trgovino. Je dovolj aktivnosti. Saj pa greva na vsake 14 dni na vikend. Saj kar gre. Edino kar je, veliko nas je. Pa super je sedaj ko je vreme, so lahko zunaj. Not je pa res težko, en čez drugega hodimo. Doma je pa super. Babi je v brunarici in sva same./F36	Usklajevanje obveznosti, šolska naloga, dodatne aktivnosti v šoli Čez vikend je lažje, ko se vrnete domov Pozimi je težje – zelo malo prostora v hiši programa DPC

Odnos otroka do uživanja drog starša / staršev

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Mala se vsega zaveda. Sedaj ko sva šla na sprehod, mi je rekla.	Otrok poveže drogo z slabim počutjem starša
»ati ti ne boš več piva piv, zato si sedaj bolan.« mi je bilo kar malo./A42	Strah otroka pred recidivom
/On veliko razume, veliko ve. Takrat ko sem šla sem mu rekla, da grem na zdravljenje. Ker sem veliko bruhala, ker sem bila nakrizirana in mi je robčke nosu. In sem mu potem rekla, da zaradi tega da ne bom več bruhala, da ne bom več bolna, pa da bom potem boljša mamica./B22	Otrok poveže drogo z slabim počutjem starša Abstinenčno krizo starši otrokom razložilo kot bolezen
/Ona se izmika debatam. Točno ve, vsega se spomni. Samo je tako. Ko kaj vpraša, če rečem se spomniš. Sem popolnoma odkrita do tega. Ali da bi mislila da ne sme slišati. Ona je 3 leta tako živela, celo njeno življenje če tako pogledaš, zato pa ji ne skrivam. Me je videla kaditi, je videla kakšna sem potem, videla je tablete./Č68	Otrok se ne želi pogovarjati o drogi Se spomni, zaveda uživanja drog starša
/Mene je kar presenetilo. 2 leti in pol je bila stara in se spomne. Tudi mamo je spraševala, če je ati pivo pil. Pa nisem pred njo nikoli iz flaše pil. Vedno sem imel v kozarcu. Otrok čuti./A46	Otrok se spomni uživanja alkohola starša Skrivanje uživanja alkohola
/Tukaj v programu ja. Prej pa ne. Prej sem skrivala./F13	Skrivanje uživanja drog pred vključitvijo
/Ja no potem sem jaz počakala, da so najprej v šoli o tem govorili, da so prišli do tiste strani. Po sva pa tukaj debato udarili, sem ji vse povedala. Da je bila mami tudi na metadonu, pa da so bile to tiste flaške, ki se jih spomni. Razložila sem ji da je o droga, pa da se lahko zasvojiš. Pa da sem sedaj v redu./F14	Pogovor z otrokom v programu
/Sem rekla da sem bolna. Ful sem bila slaba. Sedela sem, nisem se mogla v stoje žogat. Poskusila sem biti fizično aktivna, da bi vsaj zaspala. To sem šla enkrat po stopnicah in je bilo konec. En mesec nisem spala, oči so me pa tako bolele./F20	Abstinenčno krizo starši otrokom razložilo kot bolezen
/V TSS sem prav eno pravljico našel, in ji bom prebral./A45	Razlaga otroku preko pravljice
/Mogoče so ji v rejniški kaj povedali. Sam se o tem še nisem z nji pogovarjal./A43	Starš se z otrokom še ni pogovarjal o zasvojenosti
/Ne vem, ali se mi že spleča govorit o tem. Midva še	Dvom o primernosti pogovora z otrokom

<p>nisva o tem govorila. Mam pa občutek da mi je malo zameril takrat ko sem šla od tukaj. Da sem ga zmedla. Ker beži od mene. Po drugi strani pa ve, da ima tata in mamu tukaj. Ko pride, se zelo veseli in ko gre nazaj tudi, ne vem, da bi sedaj rekla da je nekje raje. Je vzel vse nas kot za svoje./D14</p>	<p>Nepriprisotnost starša negativno vpliva na otroka</p>
<p>/Otrok je bil ravno včeraj na obisku. 3 in 2 leti sta stara. Nisem še tega, to sem rekla da bom čez dva meseca. Ne morem. Ker se tako krivo počutim, da ne morem./E1</p>	<p>Nemoč in krivda v trenutni situaciji</p>
<p>Uporabnik A: otrok premajhen (2 leti)</p>	
<p>/Potem ko je bila Gabrijela stara 1 leto, sem začela še tablete. Vedno sem bila doma, spala. Gabriela me je dušila, da bi me zbudila. Od tega ima ona to travmo, če se jaz slabo počutim, se potem še ona. In ji uide voda in blato. Ne prenaša da sem na tleh. To ji je vstalo, ta strah. Ne vem, kaj je mislila. Da sem umrla. Veš kako jo je moralo biti strah. Jaz takrat nisem opazila./Č49</p>	<p>Strah otroka do slabega počutja starša Strah otroka pred smrtjo starša Starš ne opazi pomembnosti pogovora o drogi pred vključitvijo v program</p>
<p>/Tudi ne, se izmika debati. Me je pa enkrat posnemala tukaj. Si je zvila tulec iz folije in se delala da kadi./Č69</p>	<p>Nepripravljenost otroka za pogovor o zasvojenosti Posnemanje uživanja</p>
<p>/Ja, saj mi dostokrat reče, mami saj ne boš več nikoli tistega pila./F15</p>	<p>Strah pred recidivom</p>
<p>/Bil je in na DTO na obisku in tukaj. Ve toliko, kolikor je potrebno za njegova leta./B23</p>	<p>Otrok ve toliko, kolikor je za njegova leta potrebno</p>
<p>/Ampak ker je tok majčken, saj mu nimam kaj govorit. Z alkoholom in cigareti se ne obremenjuje. Ve da dedi pije vinček, pa tudi pivo pozna, ve kateri je Union in kateri Laško./B24/b</p>	<p>Otrok premajhen Otrok razlikuje dovoljene in nedovoljene droge</p>
<p>/Za tiste druge stvari bi ga pa bolj panika zagrabila. Če bi mi en paket našel./B25</p>	<p>Panika otroka do nedovoljenih drog</p>
<p>/Edino kar je, se ji je zdelo čudno, zakaj ljudje pridejo, in grejo. Pa spet pridejo in gredo. Ni razumela. Sedaj ima tako obdobje, tudi sprašuje kam grejo ljudje ko umrejo. Pa začne spraševati, če bo tudi ona enkrat umrla, pa sem rekla da ja. In začne jokati. Ampak ji je treba nekako razložiti. Saj jaz verjamem, da se potem še enkrat rodiš. In potem ona naprej. A pa boš potem ti spet moja mami ali boš od nekoga drugega in spet u jok. Ona še ne zna tako verbalno vprašati ali se pogovarjat o tem. Razume pa vse. Najprej sem govorila da smo tukaj v bolnici. Sedaj pa ja ji rečem: »veš ko je mama imela tisto reč gor na foliji, tiste kamne. In se začne izmikati, ampak sliši. To je pomembno, da se ji ne prekriva. In povem, da sva zaradi tega tukaj. Ko se bom jaz popravila, in ko boš ti vesela potem pa greva lepo zaživeti. Sedaj ji je vedno bolj jasno. Čuti, da je sedaj že bolje. Ve pa da bova enkrat šli od tu./Č70</p>	<p>Prizadevanje staršev da bi najbolje razložili situacijo</p> <p>Otrok razume, ne zna pa še vprašati z pravimi besedami</p> <p>Pomembnost odkritega odnosa staršev do drog, da se otroku ne prekriva</p> <p>Otrok ve, da ne bo večno v programu Pogovor o zaključku programa</p>
<p>/Me ne obsoja, zlata je res. Se mi zdi da sedaj ko je starejša lažje sprejema vse skupaj. Sedaj želi da pridem na Birmo, z bratcem sta v stiku. Ful lepo./D6</p>	<p>Otrok ne obsoja starša, predvsem sedaj ko je otrok starejši</p>
<p>/Samo sin pa je... pač bom delala na tem da bolj naveževa stik. Mislim, da mi je malo zameril, ko sem takrat zapustila program./D7</p>	<p>Nezaupanje sina</p>

/No plus tega je ona dobila tisto punco tukaj, ki je vse okrog prinesla. Ko je imela zalepljen urin na stegnu. In mi je povedala da je videla Mojco k nekaj šumi. Potem pa povem terapevtki. In je res imela je imela inekcijo in urin. Ful je pozorna./F16	Pozornost otroka v programu tudi na druge uporabnike
/Na koncu bi še jaz v kaj pristala, kaj pa veš. Riziko. In ta je potem šla./F17	Zavarovanje starša vnosom drog v program

Otrokove ključne osebe

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/V rejništvu. Skupaj sta, sedaj sedaj smo dosegli, sta pri eni novi družini. Prej je bila katastrofa. Sedaj je malo boljše, ampak ni to to. Upam da bo sedaj boljše./A24	Rejniška družina
/Sedaj bosta pri moji mami, dokler jaz tukaj ne zaključim. Potem jih imam pa namen k sebi vzeti. Nevem kam, ampak namen jih imam k sebi vzeti./A47	Otroka pri stari mami v času trajanja programa
/Saj sedaj 20.ga da gresta nazaj k mami./A25	Stari starši
/Mali se brez problema vključuje v rejniško družino brez problema, hči pa malo težje. Stara sta pa 6 in 3 leta./A29	Sin se brez problema vključuje v rejniško družino Hči, ki je starejša težje
/Jah ne vem, ona ga še pije. Saj sem rekel na sodišču, to greš enkrat na teden, to ni nič. Saj vemo kako je AA. Lahko si 5 dni pijan in dva dni ne, napihaš 0.00 in je to to. Naj gre v eno ustanovo, kot je bila takrat en mesec. In je znorela not, vse pometala in šla ven. Alkohol je veliko bolj zajeban kot kater druga droga./A48	Alkoholizem mame otrok
/5 km smo narazen, od mojega kraja. Od tukaj pa 100 km. Za šolo bomo pa upa da bomo tam hodila, kjer smo bili prej doma./A50	Rejniška družina oddaljena od DPČ 100 km, od doma 5 km
/Je sedaj pri moji mami, ko bom pripravljena pride pa k meni./B12	Otrok začasno živi pri stari mami
/Ja, imata stike na 14 dni. Samo sedaj ga že 2x ni bilo. Tko, ne vem. Sicer se ga ne zadeva, dela, punco ima, punca ima otroka. Ampak ne vem, kaj je? Če kar ne hodi na stike. Nekej ga mede./B14	Otrok in oče imata občasne stike Oče ni uživalec drog
/Drugače me ni. Edino od hčerke oče. Ker se je zapustil. Ker ima še stike z njim, videvali se bomo. Zasvojen je še vedno. Sedaj ga tudi na vikendih srečavam, vsak tretji teden. Tako da, za naprej se bomo pa na socialni dogovarjali. Sedaj imamo še glavno obravnavo zaradi zanemarjanja otroka./Č65	Stiki z očetom za vikende Oče uživalec drog
/In isto bo sedaj pri mojem sinu, nebi mu rada skrivala. Tudi on ima socialnega očeta, jaz sem ga spoznala, ko sem bila noseča. In sedaj je še v rejniški družini. In še ne ve, on ima za očeta tega moškega, kateri je vključen v njegovo življenje, že od vedno. Sedaj bi se pa rad vključil še biološki oče. In imel stike z njim. In od njega mami. Res nebi rada, mu skrivala. In isto sem sedaj njemu naredila, kot imam jaz. To me boli. Spet pa ni prav, da bi imel dva očeta. Postopoma bi mu morala povedati. Ne bi rekli da je to tvoj tata, da bi zmedli otroka. Mučno je ja./D10	Otrok v rejniški družini Oba starša vključena v DPČ Vključevanje biološkega očeta v otrokovo življenje
/Imam občutek da bi želela da bi midva bila ponovno skupaj. Nisva v konfliktu. Vedno tudi reče hčeri ko	Hči živi pri bivšemu partnerju, uporabnica ima navezan stik s hčerko

govoriva po telefonu, naj me pozdravi. Preživnine nisem mogla vedno plačevati. Vem da bo vse prišlo na svoje mesto./D18	Želja otroka, da bi ponovno živeli skupaj
/Ja, mogoče edino to no. Odnos z očetom (oče ki je vključen v vzgojo) od sina. Sedaj vidim kakšna sem bila v njegovih očeh. Koliko slabega sem naredila. Sedaj pa sva se umirila, se sprejmeva s tem kar imava, drug drugega. Nočem se več kregati, moram se še opravičiti. S svojim ravnanjem nisem, da bi mu vzela sina, nisem pa nikoli pomislila, da bi tudi sinu vzela očeta. In to bi rada popravila./D19	Urejanje odnosa med mamo in očetom otroka
/Ma ful ga ima rad. Saj potem k je bil star ene 9 mesecev, sem rekla mami, kaj naj naredim sedaj. Izsiljevala sem. Jaz ga bom dala tja, v dom. Saj tega ne bi nikoli naredila, ampak sem jih doma prepričevala, da ga čim prej vzame. Sedaj ga ima pa ful rad./E16	Otrok živi pri starih starših Prepričevanje mame otrok, naj stara starša čim prej vzameta njenega otroka, nemoč
/Tamau skoz nekaj, dedi, dedi. In mi gre včasih prav na živce. Če sva oba, mene opazi, ve da sem tam, ampak če bo pa padel, gre pa k dediju. Ne k meni. Prej je pa k meni prišel. Saj me ne moti, saj ga razumem. On tudi potrebuje osebo./E17	Navezanost otroka na stare starše Odnos med mamico in otrokom se je po vključitvi v DPČ spremenil
/S partnerjem pa tudi nisem navajena živeti. Takoj mi gre vse na živce. Tudi z očetom od Nine nisva skupaj živela. Njega sedaj ni, je šel na Kitajsko, 3 - 4 leta ga ni. Sem vprašala Nino, če ga želi spoznat, pa pravi enkrat ja enkrat ne. Nikol nista imela kakšnega posebnega stika. Za rojstni dan se je po navadi spomnil, da ji je kaj kupil. Ker midva sva šla narazen, kmalu po porodu. Ni ga navajena, ni ga tudi ne pogreša./F31	Otrok nima stikov z očetom in ga ne pogreša
/Ja, no točno to hočem povedati. Saj je njena vnukinja, pa sta bili vedno veliko skupaj. To da me ni bilo en teden, se je zgodilo samo enkrat. Veš tudi takrat ko me ni bilo, sem jaz vedela da bo ona v redu, da bo poskrbljeno zanjo. Ni prav. Čeprav sem pa vedela da bo na varnem./F8	Navezanost starih staršev in otroka Preživijo veliko časa skupaj, skupno gospodinjstvo – ampak ne zaradi uživanja drog mamice (ali odsotnosti starša)

Viri moči in motivacija

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Mi je hudo ker more biti doma, ampak to leto bom moralo biti tako. Treba ga je paziti, treba je paziti na vzgojo in ti zmanjka zase. Saj pri meni je bilo tako nazadnje ko sem bila tukaj. Eno leto ni nič v primerjavi s tam da bom potem lahko celo življenje z njim. Pa da bom dobra, pa v redu./B28	Motivacija, da eno leto ni nič Biti dobra mati
/Vzrok je bil to da sem bil brez strehe. In ker sem dobil brco v rit. In pa največja motivacija hčerka. In ko sem dobil priložnost sem jo zgrabil./C18	Trenutna situacija, brezdomstvo in pričakovanje otroka Največja motivacija otrok
/Družinska socialna delavka mi je rekla, saj ne pravim da boš slab oče, verjamem vate ampak ne boš 100 % oče. Na nivoju čustev, zagotovo ne. Saj sem slišal, ampak nisem sprejel tega./C19	Želja biti 100 % oče
/Otrok mi je bil motivacija. In tudi videl, kako je to pomembno, če hočem biti zgled otroku./C20	Biti dober zgled otroku
/Važno je da ko zaserješ, ne obstaneš. In obupaš.	Ob neuspehu ne obupati, ampak sprejeti

Ampak si rečeš, ja ok, danes nisem bom pa jutri. Tukaj mi je bila zelo dober vzor hčerka. Koliko otrok ustraja, pade, se pobere in gre naprej. S časoma ti je lažje, saj se da vse zmenit./C34	situacijo in poskusiti znova Vzor otrok
/plus tega sem izbrala zdravljenje samo zaradi hčere. Drugače se ne bi zdravila nikoli v življenju. Nikoli. Nisem si mogla predstavljat, da bi lahko zdržala en dan brez droge. Niti eno uro nisem zdržala brez folije, pa nisem krizirala. Veš, psihično. Tako sem bila v temu, nisem mogla verjet./Č48	Odločitev za zdravljenje izključno zaradi hčerke
/So plusi in minusi, je pa sigurno zame boljše da je bila lahko z mano. Konec koncev mi je bila tudi velika motivacija./Č57	Prisotnost otroka v programu
/Nič me ni spravilo gor. Potem pa počasi, saj sem se trudila. Tudi pri njej se pozna. Ona ko je prišla sem je bila divjak. Mene je tepla. Ni me brigalo. je metala stvari po tleh, meni se ni dalo, nisem imela moči. Še sam s sabo ne veš kako bi./Č52	Je težko najti motivacijo Nič te ne spravi gor Vloženega veliko truda Nemoč
/Čez to nebi morala še enkrat, res se moraš preseči. In željo moraš met, drugače je pa res težko. Tako da hvala bogu, in sebi, ne samo bogu da sem se, da sem bila sposobna. Čeprav nisem imela želje. Sedaj je pa še vedno težko tudi če se je popravila. Samo saj gre, eno z drugim./Č53	Brez želje po abstinenci je težko Se je potrebno preseči
/Jaz sem bila nekako prisiljena v to zdravljenje. Verjetno se ne bi še odločila, če nebi imela te kazni. Tudi sem zaradi Nine. Pa mi je rekla enkrat terapevtka, da ni res, da sem tu zaradi kazni. Ampak ni res. Če bi bila samo kazen, bi šla odsedeti in to je to. Še prej sem prišla, kot bi morala. Da malo spoznam pravila, da bi mi bilo potem lažje z Nino./F18	Sprva prisiljena v zdravljenje Motivacija otrok

Cilji pri vključevanju v družbo

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Sedaj bosta pri moji mami, dokler jaz tukaj ne zaključim. Potem jih imam pa namen k sebi vzeti. Nevem kam, ampak namen jih imam k sebi vzeti./A47	Živeti skupaj z otroci
/Ja, ampak domov pa ne grem več./B9	Preselitev na svoje
/Od tukaj bom šla v CR, po tem pa če ne bo šlo drugače bom šla k sestri, domov sigurno ne. Dokler ne grem pol na svoje. Že v CR-u si bom službo iskala./B11	Zaključiti reintegracijo Iskanje zaposlitve
/Je sedaj pri moji mami, ko bom pripravljena pride pa k meni./B12	Otrok sedaj začasno živi pri starih starših, vrnitev k staršu
/Šla bi na slaščičarstvo, kr rada pečem. Pa imela bi svojo slaščičarno, hočem pa naredit šolo./B18	Želja po zaključitvi izobrazbe Samostojno podjetništvo
/Nazaj v tist kraj kjer sem bila prej ne. Klavstrofobičen je. Že domov nebi šla, ne morem, ne vem. Pa ne to, itak bi v vsakem mestu srečevala džankse, pa to. Mesto kot tako je lepo, ampak ne vem./B29	Preselitev v drug kraj
/Velike cilje sem izpolnil, ozdravil sem se, mam sam še en mesec do konca. Zrihtu sem si stanovanje, majhni cilji so še za izpolnit, v roku enega leta./C22	Večji cilji izpolnjeni, ima še manjše predvidoma v roku enega leta
/Septembra bi šla. Največji problem je s stanovanjem, ker če nisi prijavljen v kraju eno leti ne moreš zaprosit za neprofitno stanovanje. In še stanovanj ni. Moje	Stanovanjska problematika Želja po življenju na svojem Čim prejšnja zapustitev programa

finančno stanje je katastrofalno. Domov ne bi šal. Rada bi šal čim prej ven./Č58	
/sedaj še Alfred gre. Ponovno pridejo novi ljudje, dovolj ima že. Sem zelo pritiskala, da bi res čim prej šla od tu. In mi je rekla socialna delavka »verjamem, da se boš prav odločila.« prav, veš kako te zabije, ne./Č59	Čim prejšnja zapustitev programa Odločanje uporabnice o dolžini trajanja programa
/Kjerkoli, nimam kaj izbirati. Saj ljudi nekaj poznam, ker se tudi že delala po barih./Č62	Iskanje kakršne koli zaposlitve
/In potem sem razmišljala, da če bi nekaj od delala, da bi imela za ene 3 mesece prihranjeno in bi potem lahko v tem času iskala službo. Od tukaj je težko, ker imam do doma 100 km. Drugače sem na ekonomsko hodila, pa nisem dokončala. Pa tudi sedaj jo ne bi. Sedaj najprej da naredim to prostovoljstvo./Č61	Vključitev v plačano zaposlitev že v času trajanja programa Oteženo vključevanje v družbo zaradi oddaljenosti Nima želje po zaključitvi šolanja Kratkoročni cilj oddelati prostovoljstvo v okviru DPČ
/Živeti pol normalno. Upam, da pride sin k meni, da bom z otroci, služba, stanovanje obdržat in končat šolo. Se postaviti na noge tako kot je treba. To imam željo. Ker vem, sedaj ko sem prišla domov iz komune sem bila 10 dni sama v stanovanju in sem bila trezna, nisem mogla verjeti sama sebi. Sem se počutila tako dobro. Nisem mogla verjet sama sebi, da sem zmogla, polna energije, volje. Ti ne znam opisat. Ful dobro. In vem da sem šla preko sebe. Da sem bila sama doma, z vsem tem. Res sem presenetila sama sebe. Tako da mi je lepo in vem da se da./D13	Upanje da se sin vrne iz rejniške družine Služba, stanovanje obdržati, dokončati šolo Ima izkušnjo, da se ima brez uživanja droge dobro in da zmore
/Najbolj mi je pomembno, da najdem sebe./E2	Najti sebe
/Če bom sedaj tole zrihtala. Ne samo da zaključim, ampak da res naredim nekaj iz sebe, da bosta starša šla iz stanovanja in bom lahko tam./E18	Pogojeno, če zaključi program podpora s strani staršev - bivanje
/Ja midve z Nino sva na vrhu, ampak nimava kuhinje in kopalnice. Rada bi si to uredila, pa da se končno osamosvojim enkrat. Najraje bi videla da greva midve na svoje./F29	Osamosvojitve Dokončati stanovanje
/Ampak pri nas je toliko dela, in res nebi rada, da onadva vse sama. Rada bi pomagala, ker sta tudi onadva meni. Doma je pa tako , pri nas ima mami zadnjo besedo in hlače. Men se pa ni dal kregat, sem prekla prav, in je bilo rešeno. Men se to res ni dalo./F30	Potreba po solidarnosti do staršev, zaradi pomoči staršev uporabnici
/Ja imam, ampak mi ni. Tudi s terapevtom sva govorila, sem potem klical kolega. Pa sem najprej mislil da bova doma na kavi. Pa je rekel, da greva ven. Potem sva šla, sobota ob 8. Pjanščina, in ti teži, folk ko je pijan ti vedno isto govori./A32	Ravnanje s starimi prijatelji
/Ko bom zopet šel domov, bom šel raje na kakšen pohod, ali pa na odbojko se bom vpisal, med trezen folk./A33	Udejstvovanje v športnih aktivnostih
/Imam nekaj teh prijateljev, ki ga res radi cuknejo, bom ostal z njimi v kontaktu. Ampak tako da pridejo na kavico. Ne bom pa hodil z njimi ven, če pa že pa da je usaj še kakšen drug trezen. Mislim, da mi to ne bo delalo težav./A34	Sigurnost pri vzdrževanju stikov z prijatelji
/Avgusta grem sedaj v CR. Še službo si moram najdet. 3 leta sem delal v železarni, potem na črno, veliko sem delal na črno. Veliko sem delal na črno. Potem sem imel še eno službo in ko sem tisto izgubil sem pa zabluzil. Dokler sem imel službo sem se nisem tako	Zaposlitev pomembna pri vključevanju, tudi pri vzdrževanju abstinence

zajebaval. Samo za vikende, bolj kot ne./A35	
--	--

Lastnosti dobrega pomagajočega poklica

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Ogledalo jim daš, te vidim tako in tako. Te vidim tako in tako. Ne pa ti si to, in to in to./Č35	Pomembnost uporabe »jaz« stavkov
/In jaz sem potem en dan prišla do nje, sem rekla ti poslušaj, sem morala najprej po paket, sem se zbudila nakrizirana, da se nakadim. Ker sem bila slaba. Je rekla, prideš lahko kakršna hočeš. Slaba, zadeta kot mina, takšna kakor hočeš. Samo pridi, je rekla. Samo pridi. Me ne briga v kakšnem stanju, samo pridi./Č36	Odprtost Sprejemanje uporabnikov ne glede na to v kakšni koži so
/Se spomnim, da sem na detoksu podpisal vse kar je bilo možno. Tako sem vedel da grem v Društvo Projekt človek. Spomnim se ko so me pripeljali z dvigalom na vrh, tisti pok vrat. Me je pa stisnilo, sedaj se bo pa pokazalo kaj in kdo sem. Sedaj se začne zares. V toku teh 6 tednov me ni zanimal polodprti oddelek. Tako da sem bol nadaljeval še 8 tednov, saj nimam kaj izgubit. V redu mi je bilo, da ni bilo nobenega pritiska s strani socialne »da če ne naredim programa, bo otrok oduzeti«. Ker partnerka je še imela mamo in bi lahko odšli k njej. Oni so samo izrazili željo./C21	Pozitivno, da ni bilo pritiska s strani socialne, ulitmata – zdravljenje ali odvzem otroka
/Samo spraševala me je, ali imam probleme z drogo?. In sem rekla ne. Vsak zapisnik isto: nima problema z drogo. Ni me morala prisilit in kaj naj. In je vztrajala in vztrajala. Tudi sama mi je rekla, da je vedela da enkrat bom, se bom zlomila. Ko je videti pri takih ljudeh, ko imajo že vsega do tukaj. (pokaže do vratu)./Č24	Spraševanje namesto pripovedovanja Vztrajnost Pustiti človeku čas, da se sam odloči
/V Celju nas ni nobeden napotil. Pojdi tja ali pa tja./A1	Premalo informirani
/Jaz sem se sam šel pucat in sem tam pol zvedel./A2	Premalo informirani
/V komuni sem bil enkrat, eno leto. Tisto je čist drugo. Biblija in delo./A5	Razlika med terapevtsko skupnostjo in komuno velika
/Tukaj mi je projekt veliko pomagal, pa ocene so delal zame, ki so mi veliko koristile. DPČ mi je šel tukaj veliko na roke./A23	Naklonjenost strokovnih delavcev so uporabnikov
/Ker so me imeli že povhen kufer, pa sem šel na eno zdravljenje pa na drugo./A24	Nezadovoljstvo strokovnih delavcev zaradi ne abstinence
/Edino to da imaš vedno enega, do sedaj sem imel 3 terapevte. Čeprav je tudi dobro, ker se tako hitro navežem. Ker zunaj tudi ne bo enega, dosegljivega. In jih moraš imeti več./A40	Ena oseba Pozitivno je tudi če imaš več terapevtov, podobno kot v življenju
/Za Tanjo in Marinko jaz sploh nisem vedla kaj sta po poklicu./B19	Izobrazba ni ključna
/Pomembno je da znajo pomagati, da znajo poslušati, da znajo mejo postavlat, da so človeški, prijazni./B20	Da znajo pomagati, poslušati, postaviti mejo Človeškost, prijaznost
/Ne sme silit ljudi da gre nekam kamor noče. Na primer domov. Ali pa da želi reševati odnose, če oseba še ni pripravljena, jih ne želi reševati./B30	Pustiti uporabnikom prostor da odločajo o temah ki so zanje pomembne
/Pripravljen moraš bit. Jaz sem se takrat zapletla, 4 leta nazaj k sem bila tukaj z temu fantom. Nevem, tukaj ni bilo delavcev. Sem imela sudoksone tablete pri sebi pa niso vedeli ali mi jih vzeti ali ne./B31	Navzočnost delavcev Doslednost
/Sedaj je pa bolj strogo pa bolj je striktno. Če ni tako, je	Lažje če so točna pravila in točne posledice

pa tako pa tako. Ali pa posledice. Točno več in mi je lažje, ker vem./B32	
/Ne, niti malo./C52	Izobrazba ni ključna
/Osebnost je na prvem mestu./C53	Osebnost
/Če sem čutil da bi ti pomagala, bi rekel tebi. Ni mi pomembno, nekateri prostovoljci tukaj sploh nimajo izobrazbe iz tega področja./C54	Naslavljanje problema na osebe, ne vedno na strokovnega delavca
/Sem se pa večinoma obrnil na terapevtka, ker me spremlja že od začetka./C55	Konstantnost
/In če terapevta, stiska pa ravno tako pride, zagotovo ne bom čakal en teden da pride iz dopusta, se obrnem na druge./C56	Iskanje pomoči tudi pri drugih strokovnih delavcih
/Tudi na souporabnike. Podobne izkušnje zelo pomagajo. Lažje mi je bilo recimo če sem imel določen problem s področja socialne sem se obrnila na socialnega delavca, ker je bolj v temu kot nekdo drug. Stiske sem pa delil z ljudmi, ne z profili./C57	Pomagajoči so tudi souporabniki Izkušnje Stisko deliš z ljudmi in ne z profili
/ampak se mi ne da s tem ukvarjat. Meni se je takrat država zagnusila, in socialna in policija in zdravstvo./Č19	Odpor do strokovnih delavcev in organov pregona
/Ej edino ta. Ne vem. Nikoli nisem marala socialne. Samo bež mi. Samo bež mi. Takrat si imela za prti k meni, ko sem bila otrok. In nisem marala./Č20	Zamera zaradi ne posredovanja v otroštvu
/In ta. En čas sem potrebovala, da sem ji zaupala. In sem ji na koncu. Sem jo začutila, človeka. Ona ni prišla kot ena druga socialna, »pridite sem, vabilo ste dobili«. Ko te niti ne pogleda kot človeka v oči. Jih poznam toliko, in te niti ne pogleda. Samo v papirjih./Č21	Potreben je čas, za zaupanje Očesni stik Birokracija ne pomaga
/Tudi moja socialna delavka mi je rekla, da si domov nosi papirje, drugače se ne bi imela časa pogovarjati niti malo. Niti ona ne ve več kaj je pomen socialnega dela. Sami papirji. Ljudje niso več pomembni. Ampak je tiho, ker bo drugače izgubila delo./Č22	Postavitev človeka na prvo mesto, predvsem pred papirji Grožnja po izgubi službe socialni delavki (razgovori)
/In še to. Točno je vedela da imam problem z drogo, pa mi nikoli ni rekla »Severina, ti se drogiráš, ti si džanki, ti si drogerašica. Nikoli./Č23	Ne stigmatiziranje uporabnikov, zaradi problemov ki jih imajo
/Ima tako moč nad mano, ne moreš verjet. In po eni uri sem si rekla, če mi je prej pomagala ji verjamem tudi sedaj. Ji verjamem na besedo. Da če grem sedaj, mi bo res težko z otrokom in takim finančnim stanjem. In iskala delo na hitro. Je rekla, boš padla na tak način. Mi je bilo žal slišat, počakaj še do zime. Tudi terapevtki tukaj zaupam, da zaradi financ bi se res težko vključila. Pri tej socialni delavki sem pa res našla podporo, ko sem šla na detoks sem se samo na njo spomnila, ne na domače. Zaupala je vame. Ni lagala. Je rekla, bo težko. Začetem, verjemi mi, ne bo lahko. Mi je povedala da bodo krize, ne pozabi da te podpiram. In zaradi tega nisem šla iz DTO. Samo enega rabiš pa je dovolj, ni potrebno da ti jih sto stoji ob strani. Eden je zadosti. Je drugače že zaprla primer ugotavljanja ogroženosti otroka, ampak sem vedno dobrodošla./Č60	Zaupanje v socialno delavko Podpora Zaupala je vame Ni lagala, težko bo Bodo krize, ampak te bom podpirala Eden je dovolj, da ti stoji ob strani – ne potrebuješ jih sto Postopek je zaključen, ampak sem dobrodošla
/Ni mi pomembno. Pomemben je človek, pred izobrazbo. Tudi če nima izobrazbe./Č66	Izobrazba ni ključna
/Zunaj imam socialno delavko. zelo mi stojijo ob strani,	Podpora tudi če uporabnica ne vzdržuje

me spodbujajo. Ker lahko bi rekle, glej, nisi resna. Ampak me spodbujajo. Na začetku sem jim zelo zamerila ker so mi vzele hči. Sedaj sem jim hvaležna. Imamo tak odnos. Sem iskreno povedala, kaj mi dogaja, da se ne čutim biti z sinom, ker nisem trezna. Veš vse iskreno. Smo vzpostavili en odnos. Sprejele so me, imam te težave in to je to. Tudi na njih se bom lahko obrnila. Vedno so mi rekle, če boš sama, pridi kadar koli. Pogovarjat se, karkoli./D16	abstinence Spodbujanje Iskrenost Vzpostavitev odnosa Sprejetost Sprejetost takšnega kot si, z problemom
/Z terapevtko imam zelo dober odnos. Vse ji lahko povem. Od otrok imam socialno. Ne sme biti po knjigah naučen. A veš, najlažje je reči na terapevtskih skupinah reči, kaj boš pa s tem naredil, kako se počutiš. Ne vem. Če bi vedela, bi verjetno povedala. Mene to ful znervira./E19	Dober odnos Odkritost Najlažje je po knjigi vprašat
/Da se postavi kot človek, ja okej, da te vodi kot terapevt. Da je bolj človek, kot terapevt. Od tega nimaš nič./E20	Da je terapevt v prvi vrsti človek
/Pa tudi če sem jezna, želim da me tisti trenutek pustiš./E21	Nevsiljivost
/Mam zelo v redu socialno delavko. Dva otroka imam, en pa ni pri meni. Je rekla ali lahko pridemo k vam domov. Ko smo še živeli skupaj z partnerjem. Takrat se pa videla da mi tla spodnaša. Nisem imela kam it. Fotr mi je rekel: pridi domov z otrokom, te bom ubil. Mami mi je hotela pomagat, ampak samo z denarjem. Ni mi ga pa želela čuvat. Zadnji mesec smo ga pa ornh sral. Sem ga dala kar v varstvo, pa smo ga pili doma./E6	Korektnost
/fajn mi je ker me dobro pozna, je naravna, preprosta. Poklic mi je pa čisto vseeno kakšen ima, pomembno da je človek v redu./F42	Da se soc. delavec in uporabnik poznata
/Kaj čutim ko sem brez čustev? To me pa sprovcira. Kaj bi radi. Pa naj govorim, če nimam nič za povedat. Potem pa začneš bedarije govorit./F43	Neprimerno :«kaj čutiš ko si brez čustev?»
/To mi je pa v redu, čeprav sem imela od začetka probleme s to pisarijo. Ampak mi res odgovarja. Tam pa napišem o čustvih. Če pa ni nič, pa napišem, da ni nič. Da sem se kar navadila na to./F44	Pomagajo dnevniki in evalvacije
/Drugače je pa res dobro delati, ker se res razumemo, majhna skupina smo pa ker sem bila tako dobro sprejeta. Ker v komuni nisem bila./F26	Sprejetost Majhna skupina
/Pri skupini je pa vedno še ena dodatna pozitivna stvar. Je tako kolikor daš v skupino, toliko dobiš iz nje. Eden mora prebiti led in se pokaže da imamo velikokrat lahko zelo podobne situacije, in nas več od skupine odnese kaj zase./C63	Pozitivno, da so skupine Zaradi podobnih situacij Vsak kaj odnese zase
/No ko sem bila v komuni, ne vem kako to, da to ne gre če so same ženske. Sedaj ko ta edini očka gre, res ne bo več isto. Malo nas je in se vsak pozna, tudi Nina se je navezala in na uporabnike in na otroke. To bo zame res problem./F1	Prednost ker niso same ženske Navezanost na souporabnike Navezanost otrok drug na drugega

Pomen spola pomagajočega poklica

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Nima veze./A41	Spol ni pomemben
/Me ne moti da bi bil moški, ampak vseeno se kdaj pa kdaj pogovarjaš takšne stvari da je bolje, da je ženska. Meni je bolje da je ženska./B21	Spol ni moteč, za določene teme je lažje če je istega spola Boljše da je istega spola
/Ja, je pomemben spol./C58	Spol je pomemben
/Neke zadržke sem imel in sem videl da če vse poslušala bo razumela tudi to. Ona je tukaj in me bo poslušala ne glede na to kaj pripovedujem. To moraš predvsem pri sebi razčistiti./C59	Sprva zadržki zaradi nasprotnega spola Pomembnost razčistiti pri sebi
/Če sedaj razmišljam, če bi imel moškega za terapevta bi lažje govoril o spolnosti./C60	Pomembnost spola pri temah o spolnosti
/Za te sramežljive teme, boleče in tako pa mi je bolje da je ženska. Mogoče ker smo navajeni da mame bolj tolažijo in imaš potem občutek da te bolj razume./C61	Za boleče teme bolje da je ženska Občutek razumevanja Zaradi spolno specifičnih vlog, ki jih pozna od prej (razumevanje, srčnost – ženskost)
/Ja, zagotovo./C62	Spol je pomemben
/Tudi spol mi ni pomemben./C67	Spol ni pomemben
/Men je ful dobr da sta ženske, ne vem. Čeprav ginekologa imam pa moškega, pa mi je ful uredu./E22	Boljše ker sta terapevtki istega spola
/Je sigurno bolje da je ženska./F41	Bolje da je istega spola
/Mani je boljše da so ženske. Čeprav družbo sem pa vedno imela moško, prijatelje in tako./D22	Bolje da je istega spola

Želje po podpori v skupnosti po zaključitvi programa

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Enkrat na mesec imam željo hodit na IP. Če ne bom moral tukaj najdt, si bom pa dobil enega terpevta. Ampak po mojem se bo dalo./A37	Želja po individualnem pogovoru Enkrat mesečno V okviru DPČ ali v lokalnem okolju
/Če ne drugega da se zjočeš, da poveš. Terapevta je tako samo 10 %./A38	tudi če samo za pogovor, da se razjočeš
/Od začetka sem se ful branil, tudi tukaj so me vedno morali zvlečiti na IP. Potem pa vidiš da pomaga in da stvar deluje./A39	Uporabnik ima izkušnjo, da individualni pogovori pomagajo
/Na prijatelja, pa na sestro./B15	Podpora s strani prijatelja in sestre
/Ta prijatelj je bil tudi tukaj, 4 leta nazaj sva se tukej spoznala. Na njega bi se lahko zanesla, kadar bi imela stisko zaradi droge. Sestro pa za druge stvari. Vrjetn pa ja da bom rabla./B16	Misli, da bo podporo potrebovala V zvezi z zasvojenostjo – prijatelj Ostalo – sestra
/Ja sigurno jo bom potreboval, imamo sprejemni center Projekta. Da bi imel pogovore enkrat tedensko, v smislu tedenskih evalvacij. Potem bom pa videl, niso še dorekli. Podporo pa imam potem kadarkoli da lahko pokličem, pridem na individualen pogovor ali se ustavim na obisku./C41	Misli, da bo podporo potreboval najprej (v okviru DPČ) enkrat tedensko za kasneje: preko telefona, individualen pogovor ali obisk DPČ
/Siguren sem, močen sem ampak ne morem pa garantirati da ne bom naredil zdrsa. Enostavno ne morem. Znam pa se obrniti. Sedaj niti nimam želje po omamah, imam pa željo po drugih omamah, hribih, kolesarjenju, takem naravnem adrenalinu. Uživam v megli in dežju./C42	Uporabnik se počuti sigurnega močnega Ne more garantirati da ne bo naredil zdrsa Trenutno nima želje po omamah
/Podpira me cela družina, nona, teta, sestra. Ampak jih ne rabim. Mi ne pomeni ne vem kaj./C63	Uporabnica ima podporo s strani družina, a se ji ne zdi pomembna
/Imam dve prijateljici, to ja. Ki mi pomenita veliko. In najstarejša sestra. In socialna delavka./C64	Podporo bo iskala predvsem pri prijateljicah in starejši sestri

	Socialni delavki
/V bistvu podpore doma nisem nikoli imela, sedaj sem sicer z mamo v kontaktu, če bomo sploh kdaj vzpostavili en odnos./D1	Doma ni imela podpore, si pa jo želi
/Tudi sestra, saj mi je pomagala. Vendar večinoma z denarjem. Sedaj pa mislim da bi mi tudi tako rada pomagala. Vendar ima tudi svoje življenje, in svoje probleme. Zelo je bolna in nebi ji bila rada v breme./D8	Ne želi obremenjevati sestre
/Če ne mam tudi sosede, ki je imela tudi težave z alkoholom in je sedaj čista in me podpira. Potem je nad mano ena gospa, ki ima sina narkomana. In me spodbuja in stoji ob strani. Nimam družine, mam pa druge ljudi. Otroci mi stojijo ob strani in vem da mi bodo vedno. Hčerke nisem imela do sedaj, vem pa da jo bom imela od sedaj naprej./D17	Soseda z podobno izkušnjo Nima družine ima pa druge ljudi, ki jo podpirajo Otroci ji stojijo ob strani
/Ja, več jaz lahko rečem da imam ljudi, saj jih res imam, tiste na katere se lahko zanesem. Ampak rekla jim ne bom. To je tisto. Do sedaj tega nisem rekla, ni problem reči, ni mi nerodno. Samo a bo šlo to ven iz mene. Močnejša želja bo da se ga zadenem, kot pa da se ga ne./F28	Ima ljudi na katere se lahko zanese, ampak ko bo prišla močna žeja po omami jih ne bo prosila za pomoč

Pomisleki ali strahovi pred vrnitvijo v skupnost

Enote kodiranja (izjave)	Določitev pojmov
/Strah me je tega, močnega navala po omami. To me je ful strah. Imam še en mesec da s tem nekaj naredim. Lahko pa sem miren, si rečem, lahko bo prišlo, ni panike, ampak povej. Preprečim pa lahko da zaznavam kaj se mi dogaja. Ker to je bila ena moja tema. In sem bil napet. Reševati sproti. Jaz vidim to kot pozitivne strahove./C43	Močnega navala po drogi Pozitivni strahovi Pomembna je vednost kaj narediti če pride
/Strah je bil, da se ne bi poznalo potem, v šoli. Je živa ampak ni hiperaktivna. Tudi sedaj ko začena govoriti, jo spodbujam. In se ji odpre. En teden je ni bilo in se je naučila kar nekaj besed. Zmeraj boljše. Sem ponosen na otroka./C51	Strah, da otroku ne bi šlo v šoli Krivda zaradi uživanja drog v nosečnosti
/Drugače me ni. Edino od hčerke oče. Ker se je zapustil. Ker ima še stike z njim, videvali se bomo. Zasvojen je še vedno. Sedaj ga tudi na vikendih srečavam, vsak tretji teden. Tako da, za naprej se bomo pa na socialni dogovarjali. Sedaj imamo še glavno obravnavo zaradi zanemarjanja otroka./Č65	Ne občuti večjega strahu Edino strah do bivšega zaradi groženj in zasvojenosti, stiki bodo pod nadzorom
/Tudi še sedaj pridejo trenutki, ko maš željo po drogi, itak. Sploh ne razumem te zasvojenosti. Da te nekaj tako vleče. Tudi ne bom več rekla, da nikoli več ne bom. Ker sem tako rekla ko sem prišla iz komune. Tako sem bila jezna, da sem rekla, da bom pisala na ministrstvo naj ukinejo metadon. Pa sem ga potem zopet začela piti. Tega me je malo strah. Lahko da ne bo takoj, kaj pa če me čez 5 let zopet prime. Ker te nič ne more ustavit. Pa ne vem kaj je bilo to. Sem bila potem še 5 mesecev čista. Pa sem spet poklicala. Pa nisem bila jezna, žalostna, samo da bi ponovno začutila tisto toplino. Ne vem če se znam ustavit./F27	Močna želja po drogi Živeti z mislijo da lahko pride
/Ja, več jaz lahko rečem da imam ljudi, saj jih res	Bojim se močne želje po drogi

imam, tiste na katere se lahko zanesem. Ampak rekla jim ne bom. To je tisto. Do sedaj tega nisem rekla, ni problem reči, ni mi nerodno. Samo a bo šlo to ven iz mene. Močnejša želja bo da se ga zadenem, kot pa da se ga ne./F28	Ima podporo in ljudi ampak jim ne bom rekla Da bo želja močnejša od tega da ostane čista
/Ampak me je tudi strah, itak. Itak je pa vse odvisno od mene, ne glede na to kdo mi stoji ob strani./B10	Stran ker je vse odvisno od uporabnice

Odnosno kodiranje

DEJAVNIKI TVEGANJA ZASVOJENOSTI

IZGUBE

Izguba službe - razlog za zasvojenost A35

Bolezen mame C1

Smrt mame – izguba / navezanost (12 let) C1

Odsotnost očeta zaradi službenih obveznosti C1

Uzaveščenje o zasvojenosti C3

Smrt očeta (22let) C3

Odhod v komuno po krivici Č1

Najtežje obdobje Č1

Izgubljen čas Č3

Želja po nadomestitvi zamujenega Č7

Travma zaradi komune Č8

Travme iz otroštva Č8

Brez podpore s strani socialne službe Č9

Ignoriranje nasilja v družini s strani socialnih služb Č15

Sogovornica vidi večji pomen življenjski situaciji v kateri se je znašla za razloge zasvojenosti Č17

V najstniških letih prepuščena sama sebi D13

Se bolj malo spomni D13

Razveza z partnerjem D4

Ostane sama s hčerko D4

Smrt starih staršev, ki sta skrbela zanjo D4

Droga kot strategija preživetja D4

DRUGI RAZLOGI

Želja po imeti se dobro / še boljše E4

Heroinu ne pripisuje zasvojenosti F10

Šele zaradi metadona, in psihoaktivnih tablet zasvojenost F10

STARŠEVSTVO PRED VKLJUČITVIJO V PROGRAM

Starševska skrb, strah da bi otroci uživali droge zaradi njihovega ravnanja B24a

VKLJUČITEV STARŠEV V PROGRAM ISTOČASNO Z ROJSTVOM HČERKE

Partnerka uživalka drog C14

Pričakovanje otroka motiv za spremembo C15

Prvi stik z pomagajočimi C15

Informiranje socialnega delavca o možnostih C15

Ker se je imela možnost vključiti cela družina sprejmejo urejanje zasvojenosti C15

STARŠA VKLJUČENA V DPČ, HČI PRI BIVŠEMU PARTNERJU IN SIN V REJNIŠKI DRUŽINI

Otrok star 2,5 let pri odvzemu D4

Nemoč, obup in osamljenost D4

Ločitev partnerja D4

Smrt starih staršev D4

Pri odraščanju otrok izraža željo pa materi D5

Partner uživalec drog D21

Maksimalna podpora otroku, vse kar je lahko dal D21

MAMICA DVEH OTROK

Droga ni vplivala na otroka ali otrokov razvoj E8

Partnerstvo zaradi družbenih norm E8

Varstvo pri starih starših E9

Starejši otrok živi pri starih starših E23

Razveza z partnerjem E23

Osamljenost E23
Huda stiska zaradi razveze in poroda E23
Zaužitje večje količine tablet – kolaps E23
Odločitev, da ne zmore skrbeti za otroka in naj mu poiščejo socialno obliko skrbi E23
Pred tem ni razumela zakaj bi nekdo dal otroka v posvojitev E23

MAMICA ŽIVELA Z HČERKO DO POSREDOVANJA CSD – ODLOČITEV ZA UREJANJE ZASVOJENOSTI

Predolga separacija z otrokom v komuni F2
Uporabnica čuti da se je odnos z otrokom spremenil na slabše F2
Zapustitev programa zaradi pretrganega stika z otrokom F2
Težko F2
Postopek za odvzem steče zaradi prijave uporabničine mami, ker je bila 3 dni pogrešana F6
Sodišče postavi pogoj ali 1 leto zdravljenja in 2 leti varstvenega nadzora ali pa zapor in odvzem otroka F6
Pomoč stari staršev F7
Prisotnost starih staršev pri skrbi za otroka – ampak ne zaradi uživanja drog F7
Zavedanje da bo v času odsotnosti starša poskrbljeno za otroka F7
Ukvarjanje z otrokom kljub zasvojenosti F11
Potrditev mame F11
Poskrbljeno za otrokove osnovne potrebe F11
Skrb in pomoč pri šoli F11
Edino slabo, kar je otrok videl mati utrujeno F12
Razloči otroku da je utrujena F12
Živita v isti hiši s starimi starši F29

MAMICA ŽIVELA SAMA Z HČERKO, ZARADI POSREDOVANJA CSD SE ODLOČI ZA ZDRAVLJENJE

Socialna delavka korektna Č37
Pokaže konkretna dejstva uporabnici, pred odvzemom otroka Č37
Odločitev prepusti uporabnici Č37
Samohranilka v svojem stanovanju in zaposlena Č38
Varstvo pri starih starših ali v popoldanskem varstvu Č39
Nezmožnost za vzgojo otroka Č40
Brez energije in moči Č40
Brez energije otroku ne moreš dovolj dati Č40
Navezati direkten stik Č40
Otrok potrebuje starša, ne samo igrala Č40
Poskrbljeno za osnovne potrebe Č40
Droga ni vplivala na otroka ali otrokov razvoj Č40
Partner uživalec drog Č40
Brez podpore s strani partnerja Č43
Droga ni vplivala na otroka ali otrokov razvoj Č44

PRIPOVEDOVANJE OČETA, DRUŽINA ŽIVELA SKUPAJ DO ODVZEMA OTROK

Naporno vzdrževanje stikov A16
Prekinitev stikov zaradi droge A17
Stiki vsake 14 dni za 2 uri A18
Zelo težko A19
Stiki pod nadzorom A20
Pri starih starših za vikende A20
Alkoholizem partnerke A21
Navezan stik že od prej A22
Preko telefona konstantno A22
Živeli v stanovanju, otroci veliko pri starih starših A30
Zaradi zaščite otrok pred konflikti A30

POMEMBNE TEME / VSEBINE S KATERIMI SE UPORABNIKI TRENUTNO SREČUJEJO

UREJANJE ODNOSOV

Partnerstvo C26

Samospošovanje, samozavest, odnosi s partnerji, odnos do samega sebe, odnosi doma, soodvisnost od ljudi B6

Odnos z otrokovim očetom D11

Odnosi E12

ČUSTVOVANJE

Spoznavanje ranljivosti A9

Iskrenost do sebe A14

Samospošovanje, samozavest, odnosi s partnerji, odnos do samega sebe, odnosi doma, soodvisnost od ljudi B6

Nezadovoljstvo, praznina A11

Zapiranje vase E11

Se naučiti biti sama s sabo D11

Strah pred zavrnitvijo C35

Sprejemanje svojih napak, in ne obupati C34

Spoznavanje in zaznavanje čustev C29

Odrekanje udobju C33

VEDENJE

Reagiranje otroka na počutje Č55

Prehitro odreagiranje E11

Obvladovanje jeze Č54

Obnašanje E12

Prosit za pomoč C31

UREJANJE ZASVOJENOSTI

Razumevanje zasvojenosti F27

Jeza na metadon F27

Soočenje z preteklostjo C29

Ravnanje z željo po omami A12

Abstinenca pogoj za urejanje zasvojenosti C25

Urejanje zasvojenosti C26

Kaj te pelje nazaj k drogi A10

POMEMBNA STALIŠČA DO PROGRAMA TSS

Ne ukazovanje, ampak izkušnje, za katere se sam odločiš C32

Vlaganje energije in truda C31

Izkustvo, starševstva se ne naučiš C27

Vse kar delaš ti da nekaj zase C31

Možnost izbire za svoje lastno življenje C32

Sprejmeš trening zase, ne moreš pa na otroku trenirati Č55

Raje tukaj kot pa zunaj Č55

Več zaupanja kot nadzora D11

Iskanje smisla v pravilih, strukturi programa C33

Starševstvo C26

Postavljanje meje, če si čustveno vpleten C28

PRISOTNOST OTROKA V PROGRAMU V ČASU UREJANJA ZASVOJENSOTI

Odnos med mamico in otrokom se je po vključitvi v DPČ spremenil E17

STALIŠČA UPORABNIKOV KATERI NIMAJO OTROK VKLJUČENIH V DPČ

Možnost vključitve otrok v program uporabnik preizkusi in zavrne A26

Preveč naporno A26

Pomanjkanje časa za urejanje zasvojenosti A26

Lažje urejanje zasvojenosti brez prisotnosti otroka B26

Eno leto tukaj ni izgubljeno, če sta ločena B28
Težko navezati ponovni stik D20
Jeza na partnerja D20
Prepričanje da skupaj z otrokom ne bi prišel do te stopnje A27
Prepoznavanje dobrih in slabih strani obeh možnosti A28
Več odzivov skupine, če si sam B27
Otrok zahteva svoje, vzgoji in zmanjka časa za urejanje zasvojenosti B28
Mi je hudo B28
Nemoč da bi se spopadla z vzgojo E13
Zaradi krivde E13
Zavedanje da ni bila sposobna skrbeti za otroka E14
Neprijeten občutek E14
Se počuti krivo, ker ni z otroci E14
Se ne strinja da bosta potem skupaj z otrokom, meni da bi morala biti sedaj z njima E15

STALIŠČA UPORABNIKOV, KI SO VKLJUČENI V DPČ SKUPAJ Z OTROCI

Pomen prisotnosti otroka C36
Delal na urejanju zasvojenosti, partnerstvu in starševstvu C26
Je težko in ob enem v veselje C26
Občutek odtujenosti, če si sam C16
Hvaležnost za možnost vključitve skupaj z otrokom C16
Težko Č47
Težko ponovljivo Č47
Po treh mesecih nezaupanje vase, da bo uspelo Č50
Trudila se je vsak dan znova Č50
Potreba otroka po mami Č50
Najtežje se zaigrat skupaj z otrokom Č50
Začetek je zelo težak Č51
Občutek krivde, da bi lahko šlo 10 let mimo Č51
Prepričanje da brez drog ne more Č51
Motivacij izključno samo otrok Č48
V času detoksikacije otrok v Palčici – bližina Č45
Grožnje partnerja starim staršem Č46
Dobrodošla možnost nastanitve otroka v Palčici Č46
Skupna vključitev v DPČ Č46
Pomembno učenje skupaj z otrokom Č56a
Kontakt, vzgoja, vedenje Č56a
Otrok bi poznal samo vzorce s katerimi je odraščal Č56a
Večja možnost za recidiv če otroka ne bi bilo – nemoč Č56a
Težko, ampak se da Č57b
Tudi če se uporabnica maksimalno uredi bi bilo doma težko ponovno začeti Č56b
Prepozna prednosti in slabosti Č57
Boljše da je lahko otrok prisoten Č57
Odkvisno od otrokove starosti F4
Če sta starš in otrok ločena, je lažje ko je otrok mlajši F4
Nevključitev v program, če ne bi bilo možnosti vključitve otroka F5
Programi so predlogi F5
Ne morajo biti drugi nadomestni starši, če pa otrok ima starše F5
V programu je starševstvo težje kot doma F32
Popuščanje glede učenja F32
Veliko otrok in družčine F32
V programu manj sodelovanja starša pri šolskih obveznostih F33
V programu je veliko otrok in so razposajeni F33
Živčno odreagira zaradi nepotrebne F33
Prilagoditev otroka na novo okolje F24
Otroci poznajo terapevtske dejavnosti v programu F25

Strožja privila kot doma F34
Mama v stiski zaradi prepovedi F34
Natrpan urnik F34
Sprejemanje programov, takšnih kot so F35
Usklajevanje obveznosti, šolska naloga, dodatne aktivnosti v šoli F36
Čez vikend je lažje, ko se vrnete domov F36
Pozimi je težje – zelo malo prostora v hiši programa DPČ F36

ODNOS OTROKA DO UŽIVANJA DROG STARŠA / STAREŠV

intervju C ni vključen, ker se starš s to temo še ni srečal. Otrok še ne govori.

OTROKOVO STALIŠČE DO PONOVRNEGA UŽIVANJA DROG STARŠA / STARŠEV

Strah otroka pred recidivom F15, A42
Pozornost otroka v programu tudi na druge uporabnike F16
Zavarovanje starša pred vnosom drog v program F17
Strah otroka do slabega počutja starša Č49
Strah otroka pred smrtjo starša Č49
Panika otroka do nedovoljenih drog B25
Otrok razlikuje dovoljene in nedovoljene droge B24b

POGOVOR O ZASVOJENOSTI

Abstinenčno krizo starši otrokom razložilo kot bolezen A42, B22, F20, Č49
Pogovor z otrokom v programu F14
Razlaga otroku preko pravljice A45
Prizadevanje staršev da bi najbolje razložili situacijo Č70
Pomembnost odkritega odnosa staršev do drog, da se otroku ne prekriva Č70

Nepripravljenost otroka za pogovor o zasvojenosti Č69, Č89
Starš se z otrokom še ni pogovarjal o zasvojenosti A43
Dvom o primernosti pogovora z otrokom D14, B24b
Neprijetnost starša negativno vpliva na otroka D14
Nemoč in krivda v trenutni situaciji E1
Nezaupanje sina D7

Otrok razume, ne zna pa še vprašati z pravimi besedami Č70
Otrok ve toliko, kolikor je za njegova leta potrebno B23
Otrok ve, da ne bo večno v programu Č70
Pogovor o zaključku programa Č70

Otrok ne obsoja starša, predvsem sedaj ko je otrok starejši D6

PRED VKLJUČITVIJO V PROGRAM

Skrivanje uživanja drog pred vključitvijo F13, A46
Starš ne opazi pomembnosti pogovora o drogi pred vključitvijo v program Č49
Se spomni, zaveda uživanja drog starša Č68, A46
Posnemanje uživanja Č69

OTROKOVE KLJUČNE OSEBE

STARŠI KI NIMAJO OTROK VKLJUČENIH

REJNIŠTVO
Rejniška družina A24
Sin se brez problema vključuje v rejniško družino A29
Hči, ki je starejša težje A29
Rejniška družina oddaljena od DPČ 100 km, od doma 5 km A50
Otrok v rejniški družini D10

ATIPIČNO SKRBNIŠTVO STARIH STARŠEV

Otroka pri stari mami v času trajanja programa A47

Stari starši A25

Otrok začasno živi pri stari mami B12

Otrok živi pri starih starših E16

Prepričevanje mame otrok, naj stara starša čim prej vzameta njenega otroka, nemoč E16

Navezanost otroka na stare starše E17

Navezanost starih staršev in otroka D10

Preživijo veliko časa skupaj, skupno gospodinjstvo – ampak ne zaradi uživanja drog mamice (ali odsotnosti starša) F8

OTROK PRI OČETU

Hči živi pri bivšemu partnerju, uporabnica ima navezan stik s hčerko D18

STARŠI, KI NISO VKLJUČENI V DPČ

Alkoholizem mame otrok A48

Oče uživalec drog B14

Oče uživalec drog Č65

Oba starša vključena v DPČ D10

Vključevanje biološkega očeta v otrokovo življenje D10

Urejanje odnosa med mamo in očetom otroka D19

Otrok nima stikov z očetom in ga ne pogreša F31

STIKI OBČASNO

Otrok in oče imata občasne stike B14

Stiki z očetom za vikende Č65

Želja otroka, da bi ponovno živeli skupaj D18

VIRI MOČI IN MOTIVACIJA

ZELO MOTIVIRANI UPORABNIKI ZA VZDRŽEVANJE ABSTINENCE ZARADI OTROK

Največja motivacija otrok C18

Želja biti 100 % oče C19

Prisotnost otroka v programu Č57

Sprva prisiljena v zdravljenje F18

Motivacija otrok F18

Biti dober zgled otroku C20

Je težko najti motivacijo Č52

Nič te ne spravi gor Č52

Odločitev za zdravljenje izključno zaradi hčerke Č48

Biti dobra mati B28

IN DRUGI MOTIVATORJI

Motivacija, da eno leto ni nič B28

Trenutna situacija, brezdomstvo in pričakovanje otroka C18

Ob neuspehu ne obupati, ampak sprejeti situacijo in poskusiti znova C34

Vzor otrok C34

Vloženega veliko truda Č52

Nemoč Č52

Brez želje po abstinenci je težko Č53

Se je potrebno preseči Č53

CILJI PRI VKLJUČEVANJU V DRUŽBO

CILJI GLEDE BIVANJA SKUPAJ Z OTROCI IN STANOVANJSKA PROBLEMATIKA

Živeti skupaj z otroci A47

Preselitev na svoje B9

Otrok sedaj začasno živi pri starih starših, vrnitev k staršu B12

Preselitev v drug kraj B29
Stanovanjska problematika Č58
Želja po življenju na svojem Č58
Upanje da se sin vrne iz rejniške družine D13
Služba, stanovanje obdržati, dokončati šolo D13
Osamosvojitve F29
Dokončati stanovanje F29

ŠOLANJE IN ZAPOSILITEV

Iskanje zaposlitve B11
Želja po zaključitvi izobrazbe B18

Samostojno podjetništvo B18

Večji cilji izpolnjeni, ima še manjše predvidoma v roku enega leta B22
Iskanje kakršne koli zaposlitve Č62
Služba, stanovanje obdržati, dokončati šolo D13
Zaposlitev pomembna pri vključevanju, tudi pri vzdrževanju abstinence A35
Nima želje po zaključitvi šolanja Č61
Vključitev v plačano zaposlitev že v času trajanja programa Č61

Zaključiti reintegracijo B11
Čim prejšnja zapustitev programa Č58
Odločanje uporabnice o dolžini trajanja programa Č59
Oteženo vključevanje v družbo zaradi oddaljenosti Č61

Kratkoročni cilj oddelati prostovoljstvo v okviru DPČ Č61
Ima izkušnjo, da se ima brez uživanja droge dobro in da zmore D13
Najti sebe E2
Pogojeno, če zaključi program podpora s strani staršev – bivanje E18
Potreba po solidarnosti do staršev, zaradi pomoči staršev uporabnici F30
Ravnanje s starimi prijatelji A32
Udejstvovanje v športnih aktivnostih A33
Sigurnost pri vzdrževanju stikov z prijatelji A34

LASTNOSTI DOBREGA POMAGAJOČEGA POKLICA

RAVNANJA STROKOVNIH DELAVCEV, KI SO UPORABNIKOM POMEMBNA
Pomagajoči so tudi souporabniki C57
Pomembnost uporabe »jaz« stavkov Č35
Iskanje pomoči tudi pri drugih strokovnih delavcih C56
Spraševanje namesto pripovedovanja Č24
Naslavljanje problema na osebe, ne vedno na strokovnega delavca C54
Sprejemanje uporabnikov ne glede na to v kakšni koži so Č36
Ne stigmatiziranje uporabnikov, zaradi problemov ki jih imajo Č23
Podpora tudi če uporabnica ne vzdržuje abstinence D16
Pozitivno, da ni bilo pritiska s strani socialne, ulitmata – zdravljenje ali odvzem otroka C21
Vztrajnost Č24
Odprtost Č36
Naklonjenost strokovnih delavcev do uporabnikov A23
Da znajo pomagati, poslušati, postaviti mejo B20
Človeškost, prijaznost B20
Pustiti uporabnikom prostor da odločajo o temah ki so zanje pomembne B30
Navzočnost delavcev B31
Doslednost B31
Konstantnost C55, A40
Izkušnje C57
Potreben je čas, za zaupanje Č21
Zaupanje v socialno delavko Č60

Zaupala je vame Č60
Pustiti človeku čas, da se sam odloči Č24
Očesni stik Č21
Birokracija ne pomaga Č21
Postavitev človeka na prvo mesto, predvsem pred papirji Č22
Podpora Č60
Ni lagala, odkrito priznala da bo težko Č60
Bodo krize, ampak te bom podpirala Č60
Eden je dovolj, da ti stoji ob strani – ne potrebuješ jih sto Č60
Postopek je zaključen, ampak sem dobrodošla Č60
Spodbujanje D16
Iskrenost D16
Vzpostavitev odnosa D16
Sprejetost D16, F26
Da je terapevt v prvi vrsti človek E20
Nevsiljivost E21
Korektnost E6
Da se soc. delavec in uporabnik poznata F42

KAJ NI ZAŽELJENO

Razlika med terapevtsko skupnostjo in komuno velika A5
Nezadovoljstvo strokovnih delavcev zaradi ne abstinence A24
Pozitivno je tudi če imaš več terapevtov, podobno kot v življenju A40
Najlažje je po knjigi vprašati E19
Neprimerno :«kaj čutiš ko si brez čustev? F43
Premalo informirani A1, A2

IZOBRAZBA

Izobrazba ni ključna B19, C52, Č66
Stisko deliš z ljudmi in ne z profili C57
Osebnost C53

O PROGRAMU

Majhna skupina F26
Pozitivno, da so skupine C63
Zaradi podobnih situacij C63
Vsak kaj odnese zase C63
Prednost ker niso same ženske F1
Navezanost na sodelavce F1
Navezanost otrok drug na drugega F1
Lažje če so točna pravila in točne posledice B32
Odpor do strokovnih delavcev in organov pregona Č19
Zamera zaradi ne posredovanja v otroštvu Č20
Grožnja po izgubi službe socialni delavki (razgovori) Č22
Pomagajo dnevniki in evalvacije F44

POMEN SPOLA POMAGAJOČEGA POKLICA

Spol je pomemben (pomagajoči istega spola kot uporabniki) B2, D22, F41, C58, C62, E22
Spol ni pomemben A41, Č67
Spol ni moteč, za določene teme je lažje če je istega spola B21
Sprva zadržki zaradi nasprotnega spola pomagajočega C59

Pomembnost spola pri temah o spolnosti C60
Pomembnost razčistiti pri sebi C59
Za boleče teme bolje da je ženska C61
Občutek razumevanja C61
Zaradi spolno specifičnih vlog, ki jih pozna od prej (razumevanje, srčnost – ženskost) C61

ŽELJE PO PODPORI V SKUPNOSTI PO ZAKLJUČITVI PROGRAMA

STROKOVNA POMOČ

Želja po individualnem pogovoru A37

Enkrat mesečno A37

V okviru DPČ ali v lokalnem okolju A37

Tudi če samo za pogovor, da se razjočeš A38

Uporabnik ima izkušnjo, da individualni pogovori pomagajo A39

Misli, da bo podporo potreboval C41

Najprej (v okviru DPČ) enkrat tedensko za kasneje: preko telefona, individualen pogovor ali obisk DPČ C41

Socialni delavki Č64

POMOČ S STRNI SOCIALNE MREŽE

Podpora s strani prijatelja in sestre B15

Misli, da bo podporo potrebovala B16

V zvezi z zasvojenostjo – prijatelj B16

Ostalo – sestra B16

Uporabnica ima podporo s strani družina, a se ji ne zdi pomembna Č63

Podporo bo iskala predvsem pri prijateljicah in starejši sestri Č64

Doma ni imela podpore, si pa jo želi D1

Ne želi obremenjevati sestre D8

Soseda z podobno izkušnjo D17

Nima družine ima pa druge ljudi, ki jo podpirajo D17

Otroci ji stojijo ob strani D17

Ima ljudi na katere se lahko zanese, ampak ko bo prišla močna žeja po omami jih ne bo prosila za pomoč F28

Uporabnik se počuti sigurnega močnega C42

Ne more garantirati da ne bo naredil zdrsa C42

Trenutno nima želje po omamah C42

POMISLEKI IN STRAHOVI PRED VRNITVIJO V SKUPNOST

STRAH PRED MOČNO ŽELJO PO DROGI

Močnega navala po drogi C43

Pozitivni strahovi C43

Pomembna je vednost kaj narediti če pride C43

Močna želja po drogi F27

Živeti z mislijo da lahko pride F27

Bojim se močne želje po drogi F28

Ima podporo in ljudi ampak jim ne bom rekla F28

Da bo želja močnejša od tega da ostane čista F28

STRAH PRED POSLEDICAMI UŽIVANJA DROG V PRIHODNJE

Krivda zaradi uživanja drog v nosečnosti C51

Strah, da otroku ne bi šlo v šoli C51

Ne občuti večjega strahu Č65

Edino strah do bivšega zaradi groženj in zasvojenosti, stiki bodo pod nadzorom Č65

Stran ker je vse odvisno od uporabnice B10

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a Brigita Gaser, študent/-ka prvostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06090041, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

» Reintegracija staršev, ki imajo izkušnjo zasvojenosti«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravidnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 22.8.2014

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 22.8.2014

Podpis avtorja/-ice:

11. POVZETEK

Družinsko življenje je ena najstarejših oblik sobivanja starejših in otrok. Predvsem v zadnjem času so se tako oblike in tudi funkcije družine spremenile. Vloga staršev posamezniku prinaša pomembno poslanstvo v življenju. Ko se človek znajde hkrati v vlogi starša in uživalca drog, nastane vrsto moralnih pomislekov o združljivosti teh dveh vlog. Starševstvo družba vidi kot postavitev otrokovih potreb na prvo mesto, za uživalce drog pa se predpostavlja, da najprej zadovoljijo svoje potrebe po omami in šele nato otrokove. Tako starši pridobijo negativne nalepke, moraliziranje, stigmo, ki zaslepi vse druge lastnosti, v ospredje pa postavi uživanje drog.

Vloga socialnega dela je podpreti starše in otroke, ki se znajdejo v takšni situaciji. Z raziskavo sem tako ugotovila, da posamezniki zaradi različnih razlogov začnejo uživati drogo (izgube, možnost po zaslužku, užitek).

Starši se ne odločajo za urejanje zasvojenosti, ker se bojijo, da bi izgubili otroke. Srečujejo se z močnimi občutki krivde za izgubljen čas, ki ga niso preživeli z njimi. Iz programov lahko predčasno izstopajo, ker se jim ločitev od otroka zdi predolga, ker opazijo, da se je odnos z njim spremenil na slabše. Zdi se jim krivično, da bi se morali otroci držati strogih pravil programa zaradi njihovih težav. Tako posledično popuščajo pri zahtevah do otroka, ker se počutijo krive.

Življenje pred vključitvijo v program imajo starši, ki so živeli skupaj z otrokom, večinoma v lepem spominu. Prepričani so, da so mu dali vse, kar so zmogli in znali. Postopke odvzema otroka pa opisujejo kot boleče izgube, ki so spremenila družinsko dinamiko.

Starši imajo v programu urejanja zasvojenosti možnost prepoznavati teme, ki so jim pomembne, in jih reševati. Večinoma so vezane na doživljanje, čustvovanje in vedenje. Tisti uporabniki, ki so daljše obdobje vključeni, so bolj usmerjeni v prihodnost. Ne omenjajo pa vzgoje. Po tem lahko sklepam, da starši dobijo dovolj podpore med urejanjem zasvojenosti ali pa se počutijo kompetentne starše.

Prisotnost otroka v programu je za nekatere prednost, za nekatere ovira. Vsi starši pa menijo, da je treba imeti možnost izbire. Prepoznavajo tako prednosti kot slabosti. Tistim starši, ki imajo otroke vključene, se zdi možnost dobrodošla. Navajajo tudi, da se drugače ne bi odločili za zdravljenje, ampak da je usklajevanje urejanja zasvojenosti in starševstvo izredno naporno. Starši, ki so vključeni brez otrok, menijo, da se imajo tako možnost posvetiti urejanju zasvojenosti in čas v programu ni izgubljen.

Otroci, ki niso prisotni v programu, so tako v začasnih oblikah socialnega starševstva, pri drugem partnerju (kadar ni zasvojen), pri starih starših, rejnikih ali v posvojitvi.

Otroci imajo do starševega uživanja drog različne poglede, večinoma pa ga ne odobravajo. Prvič so običajno opazili, da nekaj ni v redu, ko so starši imeli abstinenčno krizo. Starši so tako otroku razložili, da so bolni. Uporabniki se trudijo, da bi po eni strani obvarovali otroka, in uživanje skrivajo, po drugi pa da bi čim bolje razložili zasvojenost.

Starši so motivirani za urejanje zasvojenosti, zato so cilji usmerjeni predvsem v pridobitev otrok, če ne živijo skupaj z njimi. Ureditev stanovanjske problematike, zaposlitve in v najboljši meri poskrbeti zase in za otroke.

Lastnosti socialnega delavca pri podpori staršem so tako nemoraliziranje, iskanje novih možnosti, uporabniki prisegajo na odkrite, zaupne odnose, konkretno pomoč, zavzetost strokovnih delavcev ter tudi vključevanje otrok v socialnodelovne odnose.

Starši pri vključevanju v družbo po zapustitvi programa tako potrebujejo podporo (strokovno in neformalno). Iz rezultatov je razvidno, da bodo ženske iskale v večji meri neformalno podporo in moški strokovno, kar je pomembno pri načrtovanju služb na tem področju. Tu je pomembno upoštevati, kako pri storitvah bolj upoštevati spol.